

**YOLSUZLUĞUN FARKLI DEĞİŞKENLERLE
EKONOMİK ANALİZ İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Yeşim ÇİÇEK

Kütahya-2021

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**YOLSUZLUĞUN FARKLI DEĞİŞKENLERLE
EKONOMİK ANALİZ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Zeki YILMAZ

Hazırlayan:
Yeşim ÇİÇEK

Kütahya - 2021

Kabul ve Onay

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından

İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Zeki YILMAZ (Danışman)		
Prof. Dr. M. Kemal BİÇERLİ		
Doç. Dr. Özer ÖZÇELİK		

Onay

Prof. Dr. Şahmurat ARIK

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Yolsuzluğun Farklı Değişkenlerle Ekonomik Analiz ile Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2021

Yeşim ÇİÇEK

Özgeçmiş

İlk, orta ve lise öğrenimini Fatsa'da tamamladıktan sonra, 2013 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nde Lisans eğitime başladı. 2017 yılında buradaki eğitimini tamamlayıp, 2018 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Şimdilerde ise bir kamu kurumunda aktif olarak çalışmaktadır.

ÖZET

YOLSUZLUĞUN FARKLI DEĞİŞKENLERLE EKONOMİK ANALİZ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

ÇİÇEK, Yeşim

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeki YILMAZ
Eylül, 2021, 104 sayfa

Yolsuzluk kamu kesiminin veya özel kesimin, küreselleşen ekonomi ile birlikte tüm toplumların ortak bir sorunu haline gelmiştir. Kişilerin kendi menfaatlerini düşünerek bireysel faydalarını maksimize etmek için, kendilerine verilen görev ve yetkileri kötüye kullanması yolsuzluk olarak tanımlanmaktadır. Birden çok tanımı olan yolsuzluk oldukça karmaşık bir olgudur.

Bu çalışma yolsuzluğun belirleyicilerinin, yolsuzluk üzerinde etkisini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda panel veri analizi yöntemlerinden, sabit ve rassal etkiler modeli kullanılarak, içlerinde Türkiye'nin de yer aldığı 26 üst-orta gelirli ülke grubu analize dahil edilmiştir. 26 ülke için 2003-2017 yıllarını kapsayan veriler kullanılmıştır. Oluşturulan modelde toplam dış borç stoğu, ekonomik özgürlük, hükümet harcamaları ve gini katsayısı bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Modelin bağımlı değişkeni yolsuzluk algı endeksi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre hükümet harcamaları ve gini katsayısı ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki görülmüştür. Hükümet harcamaları ve gini katsayısında meydana gelen artışın yolsuzluğu arttırdığı ortaya çıkmıştır. Ekonomik özgürlük ve toplam dış borç stoğu değişkenleri, istatistiki açıdan anlamlı olup yolsuzlukla pozitif yönde bir ilişkide oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Harcamaları, Panel Veri Analizi, Toplam Dış Borç Stoğu, Yolsuzluk

ABSTRACT**EVALUATION OF CORRUPTION BY ECONOMIC ANALYSIS WITH
DIFFERENT VARIABLES****ÇİÇEK, Yeşim****Department of Economic Master's Program****Supervisor: Asst. Prof. Zeki YILMAZ****September, 2021, 104 pages**

Corruption has become a common problem of the public or private sector, and of all societies with the globalizing economy. It is defined as corruption when people misuse the duties and powers given to them in order to maximize their individual benefits by considering their own interests. Corruption is a complex phenomenon with multiple definitions.

This study was conducted to measure the effects of corruption determinants on corruption. Accordingly, 26 upper-middle-income country groups, including Turkey, were included in the analysis by using the fixed and random effects model, one of the panel data analysis methods. Data covering the years 2003-2017 were used for 26 countries. In the model created, the total external debt stock, economic freedom, government expenditures and the gini coefficient were used as independent variables. The dependent variable of the model was determined as the corruption perception index. According to the results of the study, a negative relationship was observed between government expenditures and the gini coefficient and corruption. It has been revealed that the increase in government spending and the gini coefficient increased corruption. The variables of economic freedom and total external debt stock are statistically significant and there is a positive relationship with corruption.

Keywords: Corruption, Government Spending, Panel Data Analysis, Total External Debt Stock

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde öğrencisini her zaman yüreklendiren, destekleyen ve çalışma boyunca her durumda ulaşılabilir olup kıymetli vaktini bana ayıran sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Zeki YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmamda ihtiyaç duyduğum alanlarda bilgilerini benden esirgemeyerek her daim yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Güray AKALİN başta olmak tüm hocalarıma sonsuz saygılarımla teşekkürlerimi iletiyorum.

Tüm kararlarımın arkasında duran, desteklerini ve sevgilerini hep yanımda hissettiğim canım ailem sizlere minnettarım. Tez yazım aşamasında, tecrübesiyle bana her konuda yardımcı olan varlığını hep hissettiren kıymetli arkadaşım Ahmet'e sonsuz teşekkürlerimle.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM YOLSUZLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. YOLSUZLUĞUN TANIM VE KAPSAMI.....	4
1.2. YOLSUZLUĞUN ÇEŞİTLERİ	10
1.2.1. Rüşvet	10
1.2.2. İrtikap.....	12
1.2.3. Zimmet.....	13
1.2.4. Kayırmacılık (Favoritizm)	13
1.2.4.1. Akraba Kayırmacılığı (Nepotizm)	14
1.2.4.2. Eş-Dost Kayırmacılığı (Kronizm).....	14
1.2.4.3. Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık).....	15
1.2.4.4. Hizmet Kayırmacılığı.....	15
1.2.5. Kara Para Aklama	16
1.2.6. Rant Kollama	17
1.2.7. Oy Ticareti	19
1.2.8. Lobicilik.....	19
1.2.9. İçerden Öğrenenlerin Ticareti	20
1.2.10. Dolandırıcılık	20
1.3. YOLSUZLUĞUN TEMEL NİTELİKLERİ.....	20
1.3.1. Taraflardan Birinin Yetkili Olması.....	21
1.3.2. Kurallara Aykırılık Ögesi	21
1.3.3. Çıkar Sağlamak Ögesi	21
1.4. YOLSUZLUĞUN SINIFLANDIRILMASI	22
1.4.1. Ölçeklerine Göre Yolsuzluklar	22
1.4.2. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluk	23
1.4.3. Arızı Yolsuzluklar.....	24
1.4.4. Syed Alatas Tarafından Yapılan Sınıflandırma	25
1.4.5. David Osterfield'in Yolsuzluk Sınıflandırması	26

İKİNCİ BÖLÜM

YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ, ÇEVRE KOŞULLARI VE YOLSUZLUKLA MÜCADELE YOLLARI

2.1. YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ.....	28
2.1.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü.....	30
2.1.2. Yolsuzluk Algılama Endeksi	31
2.1.3. Küresel Yolsuzluk Barometresi	34
2.1.4. Rüşvet Verenler Endeksi	35
2.1.5. Global Rekabet Endeksi.....	36
2.1.6. ICRG Yolsuzluk Endeksi.....	37
2.1.7. Saydam Olmama Endeksi (OPIN).....	38
2.1.8. Kaufman, Kraay ve Zoido- Lobaton Yolsuzluk Endeksi (KKZ).....	38
2.2. YOLSUZLUĞUN ÇEVRE KOŞULLARI	39
2.2.1. Asimetrik Bilgi	39
2.2.2. Denetim Yetersizliği	41
2.2.3. Eksik Rekabet	42
2.3. YOLSUZLUĞA ZEMİN HAZIRLAYAN FAKTÖRLER.....	42
2.3.1. Ekonomik Faktörler	42
2.3.1.1. Kamu Ekonomisi ve Ücretler.....	43
2.3.1.2. Gelir Dağılımı	45
2.3.1.3. Ekonomik Büyüme ve Yatırımlar	46
2.3.1.4. Kayıt Dışı Ekonomi	48
2.3.1.5. Ekonomik Özgürlük.....	48
2.3.2. Sosyal ve Kültürel Faktörler	50
2.3.3. Hukuki Faktörler.....	51
2.3.3.1. Keyfi Takdir Yetkisi	51
2.3.3.2. Kamuda Şeffaflığın Yetersiz Olması	51
2.3.3.3. Cezaların Yetersiz Olması	52
2.3.3.4. Liyakat	53
2.4. YOLSUZLUKLA MÜCADELE YOLLARI	53
2.4.1. Uluslararası Kuruluşlar	53
2.4.1.1. Birleşmiş Milletler	53
2.4.1.2. Dünya Bankası	55
2.4.1.2.1. Politik Hesap Verme Sorumluluğunun Artırılması	55
2.4.1.2.2. Sivil Toplum Desteğinin Kuvvetlendirilmesi.....	55
2.4.1.2.3. Rekabetçi Bir Özel Sektörün Oluşturulması	56
2.4.1.2.4. Devlet Kurumlarının Güçlerinin Etkin Bir Şekilde Kullanılması	56
2.4.1.2.5. Kamu Kesiminin Yönetiminin İyileştirilmesi	56
2.4.1.3. IMF	56
2.4.1.4. OECD.....	57
2.4.2. Bölgesel Ölçekli Kuruluşlar.....	58

2.4.2.1. Avrupa Birliği	58
2.4.2.1.1. Avrupa Parlamentosu Yolsuzlukla M¼cadele Kararı	59
2.4.2.1.2. Avrupa Dolandırıcılıkla M¼cadele B¼rosu (OLAF)	59
2.4.2.1.3. Avrupa G¼venlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT)	60
2.4.2.1.4. Avrupa Birliği Sayıştay'ı	60
2.4.2.1.5. Merkezi ve Doğu Avrupa lkelerinde Y¼netiřim ve İdarenin Geliştirilmesine Y¼nelik Destekleme Girişimi (SIGMA)	61
2.4.2.2. Avrupa Konseyi	62
2.4.2.2.1. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)	63
2.4.3. Bağımsız Uluslararası Kuruluşlar	64
2.4.3.1. Uluslararası Ticaret Odası (ICC)	64
2.4.3.2. Uluslararası şeffaflık rg¼t¼ (TI)	64
2.4.3.3. Uluslararası Y¼ksek Denetim Kurumları rg¼t¼ (INTOSAI)	66

 BÖLÜM EKONOMETRİK YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. LİTERATÜR TARAMASI	69
3.2. EKONOMETRİK YÖNTEM	73
3.2.1. Panel Veri Analizlerinin Avantajları	75
3.2.2. Birim Kök Testleri	76
3.2.3. Sabit Etkiler ve Tesad¼fi Etkiler Modeli	76
3.3. VERİ SETİ VE MODEL	77
3.4. BULGULAR	79
3.4.1. Birim Kök Testleri	80
3.4.2. Sabit Etkiler ve Tesad¼fi Etkiler Modeli	82
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	86
DİZİN	103

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Müfettiş ve Denetçinin İzlediği Yollar	42
Tablo 3.1: Literatür Taraması.....	69
Tablo 3.2: Çalışmanın Kullanılan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler	78
Tablo 3.3: LLC Birim Kök Sonuçları	80
Tablo 3.4: IPS Birim Kök Sonuçları	81
Tablo 3.5: Fisher ADF Birim Kök Sonuçları.....	81
Tablo 3.6: Sabit Etkiler Modeli Analiz Sonuçlar.....	82
Tablo 3.7: Tesadüfi Etkiler Modeli Analiz Sonuçları	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Türkiye'nin Yolsuzluk Algı Endeksinde Aldığı Puanlar	34
Şekil 2.2: Asimetrik Bilgi Problemi	40
Şekil 2.3: Ulusal Güvenirlik Modeli.....	66

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Augmented Dickey Fuller
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
BI	Business International Yolsuzluk Endeksi
BPI	Rüşvet Verme Endeksi
COCOLAF	Committee for the Coordination of Fraud Prevention
CPI	Yolsuzluk Algı Endeksi
TED	Toplam Dış Borç Stoğu
EF	Ekonomik Özgürlük Endeksi
GINI	Gini Katsayısı
EKK	En Küçük Kareler Yöntemi
GCS	Global Rekabet Endeksi
GE	Hükümet Harcamaları
WDI	World Development Indicators
GRECO	Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu
ICC	Uluslararası Ticaret Odası
ICRG	Uluslararası Ülke Risk Danışmanlığı Endeksi
IMF	International Monetary Fund
INTOSAI	Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Örgütü
IPS	Im Peseran ve Shin
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKZ	Kaufmann, Kraay, Zoido-Lobaton Endeksleri
LLC	Levin, Lin & Chu
M.Ö	Milattan Önce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development

OLAF	Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi
OPIN	Opasite Endeksi
SIGMA	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yönetişim ve İdarenin Geliştirilmesine Yönelik Destekleme Girişimi
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TI	Uluslararası Şeffaflık Örgütü
UCLAF	Unit for the Coordination of Fraud Prevention
UNICRI	Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü
UNUSCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
YAI	Yolsuzluk Algı Endeksi

TEZ METNİ

GİRİŞ

Yolsuzluk günümüzde, gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde ekonomik, sosyal ya da siyasi sonuç doğuran ortak bir problemdir. Her ne kadar günümüzde popüler bir kavram olsa da, tarihi eskilere dayanmaktadır. Aslında insanoğlunun varlığından bu yana, devlet kavramının oluşmaya başladığı noktada, yolsuzluk kavramı kendini göstermeye başlamıştır.

Yolsuzluğun, büyüme ve kalkınmanın önüne koyduğu engeller büyüdükçe, iktisadi açıdan daha ilgi çekici bir konu haline gelmiştir. Ülkelerde yolsuzluğun artmasıyla birlikte yolsuzlukla mücadelede artış göstermektedir. 1990'lı yılların içinde ülkelerin yaşadığı büyük krizler ile yolsuzluğu nelerin ortaya çıkardığı sorgulanmaya başlanmıştır. 1995 yılında, yolsuzlukla mücadele bağlamında başlatılan çalışmalar sonucunda, yolsuzluktan tasarruf ve yatırımın olumsuz etkilendiği, kalkınmanın ve büyümenin önünde bir engel teşkil ettiği, gelir dağılımında eşitsizliğe yol açtığı, aynı zamanda enflasyonun bir nedeni olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında kayıt dışı ekonomiyi artırıp, doğrudan yabancı yatırımlar ve firmaları da negatif yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca yolsuzluğun görüldüğü ülkelerde, yoksulluğunda arttığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanında bazı ülkelerde yolsuzluk yaşanmasına rağmen, aynı ülkelerde büyümenin de gerçekleştiği görülmüştür. Bu durum literatürde “Etkin Yağ Hipotezi” olarak ifade edilmiştir (Tosun, 2001, s. 108). Böyle bir durumda bazı ülkelerde yolsuzluk, bir davranış biçimi olarak normal karşılanmış ve yadırganmamıştır.

Ülkelerin temel problemlerinden yolsuzluk, ekonomilerde büyük oranda bozulmalara yol açmaktadır. Yolsuzluk kavramı, ekonomi, maliye gibi benzer alanları kapsayacak şekilde birçok çalışmaya konu olmaktadır. Yolsuzluk genellikle gizli gerçekleştirilen bir eylemdir (Berksoy, 2017, s. 2). Yasa dışı bir faaliyetin sonucu olmakla birlikte doğası gereği gizli yapılan bu eylemin ölçümü de bir hayli zor olmaktadır. Ancak günümüzde yolsuzluğu ölçen bazı vakıflar vardır ve bu vakıflar çeşitli yolsuzluk endeksleri ile araştırmacılarına datalar sunmaktadır.

Literatür incelendiğinde yolsuzlukla ilgili birçok tanım yapılmış olup, ortak bir paydada buluşan tanımlar göze çarpmaktadır. Her tanım bir diğerinden farklı olmakla birlikte, aynı zamanda diğer tanımlarda bulunan eksiklikleri kapatır niteliğindedir. Tüm tanımların vardığı nokta, kamu otoritesinin yetkilerini ve görevlerini kendi çıkarları doğrultusunda kötüye kullanması olarak karşımıza çıkmaktadır (Yürekli, 2017, s. 238).

İktisadi açıdan incelendiğinde ise, rasyonel bireylerin faydalarını maksimize etmek uğruna, görevlerini kötüye kullanma ve kendi menfaatlerini gütmeye çabası, yolsuzluk tanımı için buluşulan bir paydadır. Farklı tanımlara açık olan yolsuzluk kavramı, günümüzde oldukça etkin olması ile birlikte üzerine düşünülen, araştırılan ve farklı çalışmalara ışık tutan bir konudur.

Literatüre bakıldığında yolsuzlukla ilgili birçok çalışma olduğu görülmektedir. Ancak yolsuzluğun kamu açısından ekonomik göstergelerle, ülkelere derinlemesine etkileri diğer çalışmalara göre daha sınırlıdır. Bu nedenle yapılan bu çalışmada yolsuzluğun kamu alanına etkilerinin literatürdeki sınırlılığın azaltılması ve bu doğrultuda katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yolsuzluk kavramının tanım ve kapsamı incelenmiştir. Literatürde yolsuzluk hakkında yapılan tanımlara, yolsuzluğun temel niteliklerine ve yolsuzluğun çeşitlerine değinilmiştir. Ardından literatürde bulunan, farklı yolsuzluk türlerinin sınıflandırılması yapılmıştır.

İkinci bölümde, yolsuzluğu ölçme araçlarından bahsedilmiştir. Ardından yolsuzluğun çevre koşulları ve yolsuzluğa zemin hazırlayan faktörler üzerinde durulmuş, bazı belirleyicilerin yolsuzluğu ne yönde etkilediği incelenmiştir. Ayrıca bölgesel ve uluslararası kurumların yolsuzlukla mücadelede izledikleri yollar ve kurumların bu alanda gerçekleştirdikleri faaliyetlere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, yolsuzluğu kavramsal olarak ele alan çalışmalar incelenmiş, çalışmada kullanılan analiz yöntemi, oluşturulan veri seti ve model ortaya konularak, Türkiye’de dahil olmak üzere, içerisinde 26 ülke bulunan üst-orta gelirli ülke grubu için yapılan analizin bulguları yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
YOLSUZLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. YOLSUZLUĞUN TANIM VE KAPSAMI

Kökeni çok eskilere dayanan yolsuzluk probleminin hikayesi, Hindistan’da M.Ö. 4. Yüzyılda kamu idaresi hakkında kaleme alınmış olan Kau-tiliya’nın Arthasastra adını taşıyan esere kadar uzanmaktadır. Nasıl ki dilin ucundaki balın veya zehrin tadını almamak imkansız ise bir kamu yetkilisinin de yemek yememesi, en azından kralın gelirlerinden bir kısmını yememesi imkansızdır. Suda hareket eden balıkların suyu yutup yutmadığını bilemeyeceğimiz gibi, devlet işlerinde çalışan kamu görevlilerinin, kendileri için para ayırıp ayırmadığını bilemeyiz. Kautiliya, eserde malı zimmete geçirmenin kırk yolu olduğunu söylemekte ve bu yolları sıralamaktadır (Bardhan, 1997, s. 1320).

Tarihinin çok eski olduğu bilinen yolsuzluk olgusu (Bardhan, 1997, s. 1320), en eski uygarlıkların başında gelen Sümerler tarafından suç sayılmaktaydı ve yolsuzluk suçu işleyen kişileri cezalandırılmaktaydı. Bu durumun 3. Ur Sülalesi döneminden kalan yazılı tabletlerde, rüşvet ile ilgili yaşanan olaydan bahsederken açıklandığı görülmektedir. Bununla birlikte Mezopotamya’nın diğer uygarlıklarından Babil ve Asur toplumlarında da devlet görevlilerinin, rüşvet suçundan cezalandırıldıkları bilinmektedir. Hammurabi Kanunu da rüşvetin suç olduğunu belirterek, bu konuyu hukuk kuralları içerisine dahil eden ilk kanun olma özelliği taşımaktadır (Mumcu, 2005, s. 25–26).

Tarihi bilgilere göz atıldığında, Osmanlı İmparatorluğu ile rüşveti ve haliyle yolsuzluğu tanıştıran kimsenin, Şemsi Paşa olduğu görülecektir. Bu bilgiye ünlü tarihçi Peçevi’nin bir başka tarihçi olan Ali’den ulaştığı bilinmektedir. İsfendiyaroğlu Şemsi Paşa, 16’ncı yüzyılın sonlarına doğru, Üçüncü Murat tahta çıkınca, soyunun geldiği Kızılâhmetli ailesinin intikamını almak için padişaha rüşveti, dolaylı olarak da yolsuzluğu, bir yolunu bulup kabul ettirerek Osmanlı İmparatorluğu’nun kanına da yolsuzluğu bulaştırmıştır (Gür, 2014, s. 195).

Yolsuzluğun tarihi insanlığın yerleşik hayata geçmesine kadar uzanmaktadır. Yerleşik hayata geçen toplulukların, beraber yaşayabilmek için çeşitli organizasyon faaliyetleri gerçekleştirmesiyle yolsuzluk başladı denilebilir. Öyle ki Sümerler zamanında sınıfta başarı durumu düşük bir öğrencinin ailesi tarafından öğretmenini eve çağırıp ona yemek ikram etmeleri tarihte görülen ilk yolsuzluk örneğidir (TÜSİAD, 2005a, s. 39). Yine İlk Çağ’ın en gelişmiş ve önemli uygarlığı olan Mısır, rüşvet örneği olarak bir vezirin davada bulunan kişilerin birinden altı adet köleyi rüşvet olarak aldığı bilinmektedir (Mumcu, 2005, s. 29).

Sezar döneminde, rüşvete başvuran tarafların ceza aldığı (Tekeli ve Saylan, 1974, s. 95), eski Çin’de rüşveti önlemek adına kamu memurlarına Yang-Lien adında bir ek ücret ödendiği (Sali ve Ünal, 1997, s. 643) görülmektedir.

Orta Çağ tarihine bakıldığında zaman rüşvet ve yolsuzluk kavramlarının önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Yine Emeviler ve Abbasiler Dönemi’nde bazı memuriyet görevlerinin para karşılığında satılması (Mumcu, 2005, s. 55–59), Selçuklu Devleti’nin parçalanmasına neden olan Oğuz Ayaklanması’nın, kabileden koyun almaya giden memurun rüşvet istemesi (Mumcu, 2005: 76) ve Bizans İmparatorluğu’nun rüşvetsiz bir dönem bile geçirmediği (a.g.e., s. 80) ifade edilmektedir (Öcal, 2008, s. 8).

Yolsuzluk dünyada, bütün ülke ekonomilerinde ortak bir problem olarak görülmektedir. Ülkelerin ekonomik yapısında sarsıcı bir etkisi olan yolsuzluk, özellikle küreselleşen ekonomi ile birlikte oluşan yeni dengeler sonucunda kendini göstermiştir. İngilizcede “corruption”, Almanca karşılığı ise “korrruption” olan yolsuzluk, Latince’ de “kırmak, yıkmak, ihlal etmek” anlamını taşıyan, “corrumpere” sözcüğünden türetilmiştir (Gedikli, 2011, s. 170).

Yolsuzluk kavramını siyasetin ve toplumun var olduğu her coğrafyada farklı ölçülerde görmek mümkündür. Aslında yolsuzluk olgusunun herhangi bir zamanı ya da yeri yoktur. Yolsuzluk, devlet organizasyonu gibi geçmişe dayanan bir yapı olmakla beraber, günümüzde de hemen hemen tüm ülkelerde rastlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun yaptığı tanımda yolsuzluk; “*Bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma veya suistimal etme*” olarak açıklanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021).

Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü'nün (UNICRI) yapmış olduğu tanıma göre yolsuzluk; “*Özel veya tüzel kişilerin karar aşamasındaki yetkilerindeki bozulma ve yolundan çıkma*” olarak ifade edilmektedir (Gür, 2014, s. 193).

Türkiye’de yolsuzluk olarak geçen kavram, İngilizce’de “corruption” olarak geçmektedir. “Corruption”, rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık gibi olayları kapsamaktadır. Kelimenin tanımı Oxford English Dictionary tarafından şöyle yapılmaktadır: “*Kamu hizmetlerinin ifasında rüşvet veya menfaat sağlama suretiyle dürüstlüğü yitirilmesi veya dürüstlükten sapma; özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında rüşvetin mevcut olması*” şeklinde tanımlanmaktadır (Çak ve Şeker, 2011, s. 81). Yolsuzluk için birden fazla tanım yapılmaktadır. Cingi’nin yolsuzlukla ilgili yaptığı tanım

hem kamu kesimi hem de özel kesimde yolsuzluğu anlatan bir tanımdır. Cingi'ye göre; *“Haksız rekabet yaratan ve bu bağlamda haksız kazanca da yol açan tüm işlem ve eylemler”* yolsuzluğu kapsamaktadır. Dünyada oluşan küreselleşme ile birlikte özel gruplar da giderek artan yolsuzluk batağına saplanmıştır (Cingi, 1994, s. 3).

Yolsuzluk kavramının ortaya çıkabilmesi için kamu kesiminin varlığı koşulunun sağlanması yeterli olacaktır. Kamu, siyasi ve bürokratik yapılar ile beraber işlemektedir. Bu durumda bireysel kazançların ve çıkarların en iyiye ulaşılmasının hedeflenmesi ve arzu edilmesi, yolsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yolsuzluk iktisat literatüründe bir kanser gibi toplumun bütün kesimlerini etkileyen bir hastalık olarak betimlenmektedir (Kayalidere ve Özcan, 2014, s. 220).

Yapılan bütün tanımların ışığında yolsuzluk; bir çıkar karşılığında bu çıkarın maddi ve ya manevi olduğu fark etmeksizin, sadakat, intikam, gösteriş gibi duygulara doymak için, karşılığında adli ve idari yaptırım gerektiren suç ve kabahat veya idari soruşturmayı beraberinde getiren disiplinsizce hareket ya da toplumda hoş karşılanmayan, kişiler tarafından kınanan, etik olarak kabul edilemeyen, bu bağlamda her türlü yanlış kapsayan haksız davranışlar biçimi olarak tanımlanabilir (Uğur, 2021, s. 303).

Yolsuzluk kavramının yapı taşlarını açıklamak amacıyla basit bir model oluşturulmuştur. $Yolsuzluk (C) = Tekel Gücü (M) + Takdir Yetkisi (D) - Hesap Verebilirlik (A)$. Başka bir ifade ile yolsuzlukların boyutu kamusal alanda gerçekleştirilen bir faaliyette tekel gücü ve takdir yetkisiyle ilişkilidir. Gelişmiş ülkelerde tekel gücü daha yüksektir. Fakat takdir yetkisi, kamu düzeninde idari kurallar ve teşkilatların geride olduğu gelişmekte olan ülkelerde ve planlı ekonomiden serbest ekonomiye geçiş yapan ekonomilere sahip ülkelere daha yüksektir. Hesap verebilirlik ise zayıf bir yönetim ve finansal sistemin, kamu hizmetinin eksik ve kural dışı sınırların dışına çıkmanın bir sonucu olarak zayıf kalabilmektedir (Stapenhurst, 2000, s. 1).

Ocak 1999 tarihli Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesi'nin 2'nci maddesine kadar yolsuzluk tanımı yerine uluslararası dokümanlarda yolsuzluğun türleri ile yolsuzluğun tanımı yapılması hedeflenmiştir. Fakat yukarıda ismi geçen sözleşme maddesi tanımına göre yolsuzluk; *“Doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasa dışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde*

sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi” olarak tanımlanmıştır (Tarhan vd., 2006, s. 24).

Tarihi oldukça eskiye dayanan ve yazarların birbirinden farklı tanımlar yaptığı yolsuzluk önemli bir kavramdır ve yine başka yazarlarca olmasına karar verilmiş bir tanımı olmasa da, genellikle “*Özel kazanımlar uğruna kamu dairelerinin uygun olmayan kullanımı ya da suistimali*” (Shleifer ve Vishny, 1993; World Bank, 1997; Morgan, 1998; Sandholtz ve Koetzle, 2000; Myint, 2000; Treisman, 2000; Ali ve Isse, 2003) şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Özcan, 2013, s. 254).

Amundsen (1999) yolsuzluğun toplumsal, sosyal ve ekonomik açıdan dengeyi bozduğunu ve bunlara neden olan bir sorun olduğunu belirtmektedir. (Nye, 1967, s. 419) için yolsuzluk, özel çıkarlar uğruna maddi ya da daha iyi bir konum kazanmak için kamusal davranış şeklinin gerekliliği olan resmi görevlerden ve toplumun yasaya uygun olmayan düzgülerin dışına çıkan bir davranıştır biçimidir. (Pellegrini ve Gerlagh, 2008: 250) için ise yolsuzluk, kamu ve özel grup arasında belirlenen çizgilerin dışına çıkması, (Jain, 2001, s. 73) için kamu memurlarının, bürokratların, kanun koyanların ve siyasetçilerin toplum yoluyla elde ettikleri güçlerini, kendileri için maddi menfaat peşine düşerek toplumun iyi olanın zararlarını ertelemek amacıyla gerçekleştirdikleri bir faaliyettir (Özcan, 2013, s. 255).

Jacop van Klaveren, yolsuzluğu, “*Kamu görevini ticaret olarak gören ve bundan elde ettiği geliri maksimum seviyeye getirme yollarını arayan devlet memurluğu*” olarak tanımlamıştır (Bayrakçı, 2000, s. 134).

“Corruption”ın tanımını David H. Bayley ise şu şekilde yapmaktadır: “*Özellikle rüşvet fiili ile çok yakından ilişkili olan yolsuzluk şahsi menfaat sağlama çabasının bir sonucu olarak yetkinin kötüye kullanımını*” ifade eden bir terimdir. “*Şahsi menfaatin mutlaka para olması gerekmez*” (Bayley, 1989, s. 936). Jacop Van Klaveren’in tanımı ise şu şekildedir: “*Yolsuzluk, bir kamu görevlisinin devletten ekstra bir gelir sağlama gayesiyle yetkisini kötüye kullanması demektir*” (Klaveren, 1989, s. 25).

Türkçe literatürde ise Çulpan yolsuzluk ile ilgili olarak şu tanımı vermektedir: “*Kamu görevlilerinin yapılmaması gereken işlemleri yapmaları ya da yapmaları gereken işlemleri çabuklaştırmaları karşılığı çıkar sağlamalarıdır*” (Çulpan, 1978, s. 34).

Aktan’a göre Türkiye’de yolsuzluğun ortaya çıkışmasında ki nedenleri; kamu da görev yapanlarının aldıkları maaş düzeyinin onlara yetersiz gelmesi ve toplumumuzda

eğitim ve kültür kıstasının düşük düzeyde olması sonucu olarak geleneksel toplum yapısını dinamik tutmaya çalışmak ve özveri ve çalışkanlıktan ziyade yakınlık, aile bağları, hemşeri olma gibi kalıplara daha önem verilmesi, hukuk sisteminin bazı belirsizliklere yer vermesi ve bu bağlamda ortaya çıkan boşlukların yolsuzluğa uygun zemin hazırlaması, toplumda bulunan gelir eşitsizliği, çağdaş demokratik yaşam tarzının benimsenmemesi ve oturmaması ve son olarak toplumda kolay yoldan para kazanmak, çalışmadan zengin olmak spekülâtif kazanç peşinde koşmak, tarzında ki düşünce yapılarının oluşması ve artmasıdır.

Yolsuzluk kavramı, soğuk savaşın ardından üzerine çok durulan ve çokça tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Yolsuzlukla ilgili teorik çalışmalara 1995 yılının ardından başlandığı bilinmektedir (Transparency International, Global Corruption Report, 2001, s. 229).

Ancak daha detaylı bir tanımlama yolsuzluk için Uluslararası Saydamlık Örgütü tarafından yapılmıştır. Bu tanımlama sonucunda sadece “*Kamu gücü*” olmadan “*Herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılmasını*” gerekliliğini barındırması gerekmektedir. Dünya Bankası’nın çok kullanılan ancak son derece sade olan yolsuzluk tanımı ise, “*Kamu gücünün özel çıkarlar amacıyla kötüye kullanılmasıdır*”. Dünya Bankası tanımına baktığımız zaman yolsuzluk kavramının özel sektörü kapsamadığı görülse bile kamu faydası özel kesimi de içine aldığı için, bundan hareketle yolsuzluğun özel sektörde de var olduğu söylenebilmektedir (Tarhan vd., 2006, s. 24).

Yolsuzluğun kökeni; ülkelerin sosyal ve kültürel tarihi, siyasi ilerleyişi ve ekonomik gelişmesine, bürokratik alışkanlıklar ve politik geçmişlerine dayanmaktadır. Yolsuzluk, kurumsallığın zayıf olduğu ve uygulanan ekonomik politikaların piyasayı negatif bir biçimde etkilediği anlarda artma eğilimine geçerken, mevcut kaynakları doğru kullanılmaması ile beraber ekonomik ve sosyal düzenin dengesini bozar.

Yolsuzluk, ilk önce kamunun sunduğu mal ve hizmetlere her vatandaşın eşit ulaşabilme imkanını ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle kamusal mal ve hizmetler kanun dışı yollarla ve adil olmaksızın sadece bedelini ödeme gücü bulunan zengin gruplara sunulmaktadır (Şahin, 2005, s. 131).

IMF ve Dünya Bankası son zamanlarda global bir problem teşkil eden yolsuzluk sorununun karşısında mücadele amacıyla bazı önlemler almak için çalışmalar

yapmaktadır. Kamu yönetimleri düzenlemeler çerçevesinde geliştirmekte olan ülkelerde yolsuzluğa karşı politikalar uygulamaya başlamışlardır. Bu çerçevede Yönetişim ve Şeffaflık, IMF ve Dünya Bankası programlarının en önemli kavramları olmaya başlamıştır. Tüm bu nedenler sonucunda yolsuzluk ve aktif olamamış bir idare biçiminin, ekonomik büyümenin önünde büyük engeller teşkil ettiğini ifade eden dönemin Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Johannes Linn, yolsuzluk ve aktif idare kapsamında son 5 yıl içerisinde birçok ülkenin, Dünya Bankası'ndan yardım almak amacıyla başvuruda bulunduğunu söylemektedir (Şahin, 2005, s. 132).

Yolsuzluk olgusu düşünülünce ilk akla gelen rüşvet kavramıdır. Yapılan tanımlar ve açıklamalar ışığında, yolsuzluk farklı kalıplarda ve büyük bir alanı kapsayacak biçimde meydana gelmektedir. Şeker'e göre rüşvet; *"Kamu hesaplarında kayıtlara girmeyen bir ödeme olarak, özel sektördeki kayıt dışılığın kamusal yansıması"* şeklinde tanımlanmıştır (Şeker, 2008, s. 98-101).

Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü'nün (UNICRI) yolsuzluk tanımlamasına göre, *"Özel ve tüzel kişilerin karar aşamasındaki yetkilerindeki bozulma ve yolundan çıkma"* olarak belirtilmiştir (Gür, 2014, s. 193).

1980'lerin ortasına doğru iki adet yolsuzluk türü görülmekteydi. Bunlardan biri düşük, öteki yüksek dereceli yolsuzluk türüdür. Düşük dereceli yolsuzluk kamuda görev alanlar ve halk arasında gerçekleşen yolsuzluk türüdür. Yüksek dereceli yolsuzluk türü ise yüksek bürokratlar ve büyük işletmeler ikilisi arasında yaşanmaktadır. Burada önemli olan ekonomik açıdan yüksek seviyeli yolsuzlukların daha büyük tahripler yaşatmasıdır. Piyasa işleyişini zedelerken işletmelere bazı ambargolar getirir (Baldemir vd., 2009, s. 50). Yolsuzluk etik anlamda sosyolojik bir olgu olduğu kadar, toplumsal refah ve gelişmeye etkilerinden dolayı aynı zamanda ekonomik bir olgudur. Yolsuzluk genel tanımıyla *"Kamusal gücün özel kazançlar için kötüye kullanılmasıdır"* (Gray ve Kaufmann 1998, s. 8).

Birçok tanımla yapılan yolsuzluğun geniş bir tanımını aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1) Devletin dışındaki kişilerin kendi çıkarlarına doğrudan katkıda bulunacak şekilde,

a) Mevcut yasalardan ya da politikalardan kaçınmak suretiyle veya

b) Mevcut yasaların ya da politikaların değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması suretiyle kamu çalışanlarına bazı çıkarlar sağlamaları,

2) Devletin içindeki kişilerin kendi mevkilerini kullanarak kendilerine, ailelerine ve yakın dostlarına

a) Doğrudan veya dolaylı olarak bazı çıkarlar temin etmek suretiyle veya

b) Bazı yasa ve politikaları yürürlüğe koymak veya yürürlükten kaldırmak suretiyle bazı çıkarlar sağlamaktır.

Yukarda yolsuzluğa ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Yolsuzluğun tarihinin oldukça eskiye dayanması ve her alanda etkili olduğu görülmektedir. Yapılan tanımlar birbirinden farklı olsa da ortak paydada buluştukları nokta yetkilerin kötüye kullanılması şeklinde olmaktadır.

1.2. YOLSUZLUĞUN ÇEŞİTLERİ

Yolsuzluk çeşitli ve farklı şekillerde meydana gelmektedir. Yolsuzluk kavramı ile aynı anlamı taşıyan rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık dar anlamda yolsuzluğu ifade etmektedir. İrtikap, ihtilas, patronaj, oy ticareti, lobicilik, rant kollama, vurgunculuk, manipülasyon gibi yolsuzluk çeşitleri ise geniş anlamda yolsuzluğu ifade etmektedir (Meriç, 2004, s. 72-85).

1.2.1. Rüşvet

Yolsuzluğun en çok bilinen ve en çok başvurulan çeşidi rüşvet, kamu görevlisi kimselerin, kamusal mal ve hizmetten yararlanmak isteyenlere maddi menfaat güderek kendisine tanınan yetkileri kötüye kullanarak, bazı kişilere ayrıcalıklı hizmet sunması olarak tanımlanır (Berkman, 1983, s. 26-28).

Kamu personelinin koyulan kanunlar kapsamında doğru olmayan davranışları, hakkı olmayan para, mal veya çıkar peşine düşmesi veya bahsi geçen konuları kendi çıkarları için elde etmesi durumuna rüşvet denir (Aydın ve Yılmaz, 2010). Rüşvette, kamu personelinin maddi sayılabilecek varlıkları doğrudan temin edebildiği gibi aynı zamanda doğrudan elde etmediği diğer unsurlarda rüşvet sayılmaktadır. Örneğin bedelinin ödenmeden oturulan bir konut, yine ücreti verilmeden gidilen bir gezi veya eğlence örnekleri de rüşvet kapsamındadır (Gür, 2014, s. 198).

Rüşvet, Türk Ceza Kanununun 252'nci maddesinde “*Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlamak*” olarak tanımlanmıştır (<https://www.mevzuat.gov.tr>, 2021). Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadelede Sözleşmesi’nin 15. Maddesi gereğince kasten işlenmesi halinde ulusal kamu görevlilerinin rüşvet suçu,

a) “*Bir kamu görevlisine, resmi görevlerinin yerine getirilmesi çerçevesinde bir işlem yapması veya yapmaktan kaçınması için, kendisi ya da bir başka kişi yahut varlık lehine, doğrudan ya da dolaylı olarak, haksız bir menfaatin vaat edilmesi, teklif edilmesi veya sağlanması;*

b) “*Bir kamu görevlisinin, resmi görevlerinin yerine getirilmesi çerçevesinde bir işlem yapması veya yapmaktan kaçınması için kendisi ya da üçüncü bir kişi yahut varlık lehine, doğrudan ya da dolaylı olarak, haksız bir menfaat talep etmesi veya kabulü,*”

21. maddesinde ise özel sektörde rüşvetin bile isteye yapılması halinde,

a) “*Bir özel sektör biriminde herhangi bir sıfatla çalışan veya birimi yöneten bir kişiye, görevini ihlal edecek biçimde bir işlem yapması ya da yapmaktan kaçınması amacıyla, kendisi ya da bir başka kişi lehine, doğrudan ya da dolaylı olarak, haksız bir menfaatin vaat edilmesi, teklif edilmesi veya sağlanması;*”

b) “*Bir özel sektör biriminde herhangi bir sıfatla çalışan veya birimi yöneten bir kişinin, görevini ihlal edecek biçimde bir işlem yapması ya da yapmaktan kaçınması için, kendisi ya da bir başka kişi lehine, doğrudan kasten işlenmesi halinde ulusal kamu görevlilerinin rüşvet suçu,*” (<https://www.hsk.gov.tr>, 2021).

Rüşvet iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki çabuklaştırıcı rüşvet (hafif rüşvet), diğeri çarpıtıcı (ağır rüşvet) olarak bilinmektedir. Hafif rüşvet, kanunların normal bir şekilde işleyişine devam ederken, taraflardan biri, o an yürüttüğü işi daha kısa sürede bitirmek adına kamu personeline rüşvet vermesi olarak bilinir. Hafifletici rüşvete örnek olarak, ehliyet örneği verilebilir. Örneğin ehliyet almak isteyen bir kimse normal süresinden önce ehliyetini almak için kamu personeline verdiği rüşvet, hafif rüşvet kapsamındadır (Berkman, 2009, s. 28).

Çarpıtıcı rüşvet yasal yönetmeliğe uygunluk göstermeyen kanun dışı yöntemlerle iki kişinin gerçekleştirdiği bir rüşvettir. Çarpıtıcı rüşvet için de yine ehliyet örneği üzerinden gitmek gerekirse, kanunlar açısından ehliyet sahibi olamayacak bir kişinin yönetmeliğe uygun olmayan yollarla ehliyet sahibi olmak için görevli kimselere rüşvet vermesi ve karşı tarafın bu rüşveti kabul etmesi, çarpıtıcı rüşvet kriterlerinde

değerlendirilir (a.g.e., s. 28). Demokrasinin gelişmiş olduğu ülkelerde yolsuzluk daha az rastlanan bir olgudur. Rüşvetin varlığını ve maddi çıkarların teminini güçleştirmek, rüşvetle mücadele için müessir bir yoldur. Rüşvet kontrolden çıkarsa daha çok yayılır ve bu durumun önüne geçmek zor bir hal alır (Öner, 2009, s. 25).

1.2.2. İrtikap

Türk Ceza Kanunun 250'nci maddesine göre irtikap; *“Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatle bulunulmasına, bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi ve kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde”* irtikap varlığı kabul edilir (TCK, 250).

İrtikabın suç olarak meydana gelebilmesi için, bir devlet memurunun, memuriyetini ve kendisine verilen görev ve yetkilerini kötüye kullanması herhangi birine veya kendisine verilen, hak etmediği maddi unsurları kabul etmesi veya başka çıkarlar için başkalarından zorlu yollarla elde edilen unsurlardan yararlanmak ve tüm bu suçları bilinçli olarak, serbest iradesi ile işlemesi gerekmektedir (Aktan, 2001, s. 5).

İcbar suretiyle, irtikâp suçunda sıkça geçen “icbar” kelimesi, cebirden türetilmiş olup; *“Zorlama, birini isteğine aykırı işe sevk etme, (...) zorunda bırakılma”* anlamına gelmektedir (Koca, 2016, s. 245).

İrtikap zaman zaman rüşvetle karıştırılan bir suçtur. Ancak rüşvetle arasında fark vardır. İrtikapta suç işleyenlerin varlığı tek taraflıyken, rüşvette durum böyle değildir. Bu yüzden irtikapta sadece rüşveti talep eden taraf suçludur. Rüşvette her iki taraf suça tabidir. Çünkü rüşvette irade serbestliği vardır. Bu nedenle alanda, verende suçlu sayılır. (Öcal, 2008, s. 17).

İrtikap tarzında gerçekleştirilen yolsuzluklar yazında çoğunlukla “zorla yiyiciik”, “haraç” ve “aktif yiyicilik” tarzında yapılan tariflerle anlatılır (Özçelik vd., 2006, s. 95).

1.2.3. Zimmet

Zimmet devlet yönetimine karşıt işlenen bir suç olmakla birlikte tarihi çok eskilere dayanan bir olgudur. Tarihinin Roma imparatorluğuna kadar uzandığı bilinmektedir (Aslan, 2013, s. 43). Zimmet, kökenlerini Arapçadan alan “*Emanet edilen şeyden aşırarak, kendisine emanet edilen şeyleri kendi malı gibi kullanmak*” anlamına gelen bir kelimedir. Zimmet, kamu personelinin kendisine ait olmayan para ve mal niteliğine sahip olan ve kaynağı kamuya ait olan malları kanun dışı yollara başvurarak kendisinin kullanması ya da harcaması biçiminde tanımlanır (Aktan ve Acar, 2021, s. 15).

Zimmet suçu kendini iki farklı şekilde gösterebilir. Birincisinde devlet görevlisi şahsına emanet edilen bir varlığı direkt olarak kendi ya da herhangi bir kimsenin kullanımına sunmasıdır. Diğeri ise, vasıtalı yollardan etik olmayan davranışlarla, bireyin kendisinin kullanması zimmet olarak nitelendirilmektedir. Birinci kısımda gerçekleşen basit zimmet suçu olup, diğesinde ise nitelikli zimmet suçu yani ihtilas gerçekleşmektedir (Akalan, 2006, s. 129). Zimmet eyleminin gerçekleştiğinin ortaya çıkmasını saklamak amacıyla hileli yollara başvurarak oluşturulması durumunda, Türk Ceza Kanunları kapsamında suç fiilini gerçekleştirenlerin cezası artacaktır (TCK, Madde s. 247).

1.2.4. Kayırmacılık (Favoritism)

Yolsuzluk türlerinden kayırmacılığın kökü çok eski bir tarihe dayanmaktadır. Aslında insanların toplu olarak yaşamaya başlamalarında ortaya çıkan bir olgudur. Örneğin Sümerler zamanından kaldığı bilinen ve “Sümer Okul Günlüğü” adında ki tablette, sınıfta başarı durumu düşük bir öğrenci için ailesi öğretmeni evlerine davet ediyor. Daveti kabul eden öğretmen başarısız öğrencisinin evine geldiğinde, yemekler yeniliyor, kendisine birkaç hediye veriliyor ve ailesiyle keyifli bir sohbet geçiriyor. Tablette, misafirliğin ardından yaşananlar şöyle aktarılıyor; o gecedan sona öğrenci sınıftaki en başarılı öğrenci oluveriyor ve hatta sınıfına başkan oluyor. Sümerler döneminde yaşanan bu olaydan da anlaşılacağı üzere kayırmacılık oldukça eski bir olgudur (Erdem vd., 2013, s. 53).

Yolsuzluk çeşitlerinden kayırmacılık, devlet memurlarının hak etmediği bir biçimde, kanun dışı yollarla, akraba ilişkilerini gözeterek, yakınlarına destek çıkması ve yine yakınlarını kayırması olarak bilinmektedir. Günümüzde de yaygın kullanılan kelimelerden “iltimas” ve “torpil” kelimeleri kayırmacılık sayılabilecek, aynı anlamı taşıyan kelimelerdir (Özsemerci, 2003, s. 20).

Cemaat ve toplu yaşama durumlarının hakim olduğu halk yapısında STK'ların çok geliştiği söylenemez. Kentleşmenin ve modernleşmenin düşük olduğu bu toplum yapısında aile bağları, inançsal ve fikirsel ortaklıklar ya da yakın akraba ilişkileri gibi toplumsal bağlar ön planda olur. Kayırmacılık bu bağlar sonucunda toplumsal, sosyal ve kültürel yapıdan oldukça fazla etkilenmektedir (Aktan, 2001, s. 60). Kayırmacılık kavramı, günümüzde birden çok şekliyle görülebilmektedir. Akraba kayırmacılığı, eş dost kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık ve hizmet kayırmacılığı şeklinde ayırmak mümkün olacaktır.

1.2.4.1. Akraba Kayırmacılığı (Nepotizm)

Akraba kayırmacılığı, kamu birimlerinde liyakat olgusu hiçe sayılarak sadece bireylerin yakınlık derecelerini göz önünde bulundurup, hak etmediği bir konumda kamu personeli olarak çalışmaya başlaması şeklinde ifade edilir (Karakaş, 2007, s. 47).

Nepotizm, kamu kurumlarına her bakımdan girmeyi hak eden bireyler yerine sadece o makamda bulunan kişilerle sıcak teması olan bireylerin, akrabalık durumlarını kullanarak işe alınması şeklinde tanımlanabilir (Ackerman ve Palifka, 2016, s. 8).

Akraba kayırmacılığı ve adam kayırmacılık aynı davranış şekli olarak nitelendirilebilir. Akraba kayırmacılığı en fazla Afrika ülkelerinde görülebilmektedir. Bu durumun bir nedeni olarak kamu ve devlet arasındaki bağlantının tam olarak sağlanamaması ve aradaki ilişkinin kopuk olması ve bu doğrultuda Afrika'da kabile sisteminin var olması ve herkesin kendi kabilesine mensup kişiler için iltimas göstermesi, orada görev yapanlar için bir saygınlık biçimi olarak nitelendirilir. Tüm bunlar düşünüldüğünde görev başındaki personel kabilenin önünde herkes tarafından itibarını yükseltirken, konumu daha iyi görünecektir (Berkman, 2009, s. 33).

1.2.4.2. Eş-Dost Kayırmacılığı (Kronizm)

Kronizm, iktisadi ve siyasi bir kayırmacılık şeklidir. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz; ekonomik bir kriz düşünüldüğünde piyasaların verdiği tepkiler göz ardı edilerek, karşılaşılan durumda müdahale engellenerek mikro ekonomik problemler meydana gelmektedir. Aynı zamanda eş-dost kayırmacılığı olarak bilinen kronizm, bireylerin iktidar gücünün istikrarı için sadece o an düşünülerek yapılan başarılı bir strateji olarak kullanılmaktadır (Morgan, 1998, s. 34-36).

Türkiye’de çok sık karşılaşılan eş-dost kayırmacılığı, akraba kayırmacılığından ayrı bir kavramdır. Bu yolsuzluk çeşidinde, yakın aile bağlarının varlığı söz konusu değildir. Yetkiyi elinde bulunduran kişi, yakınında bulunan bireylere torpil geçerek onlara iş verip aynı zamanda yine bu bireylere ihalelerin akıtıldığı bir sistem olarak düşünülebilir (Tarhan vd., 2006, s. 30 ve Barut, 2015, s. 38).

Bu kayırmacılık türünde kişiler kendi yetkileri dahilinde yakın ilişkide bulunduğu ve eş-dost statüsünde değerlendirilebilecek bireyleri, iş anlamında da yakınlarında bulundurmak amacıyla hem iltimas göstermek hem de bu bireylere yeni iş alanları açmak istemektedirler.

1.2.4.3. Siyasal Kayırmacılık (Partizanlık)

Siyasal kayırmacılık, bireylerin işe alımı ve iş yerlerinde terfi etmeleri gibi aşamalarda esas olan kriterin siyasi yakınlık olması şeklinde ifade edilmektedir. Kadro geliştirme anlamında partizanlığın önemi, sosyal ve idari şartların önemi kadar değerli görülümüştür. Bir örnek ile açıklayacak olursak, ilk ABD başkanı Washington devlet memurunun seçilmesi ve kamuya atanması yapıldığında, siyasi yapının son derece etkili olduğunu savunmuştur. Ayrıca kendi ideolojilerine karşıt olan devlet personellerinin kamuda görevlendirilmesini kendi ayağına kurşun sıkmaları olarak ifade etmiştir (Şen, 1995, s. 79).

Partiler seçimi kazandıktan sonra hükümeti oluşturduklarında bu süreçte arkalarında duran seçmenleri farklı yollarla istisnai durumlar gözeterek bahsi geçen bireylere hak etmedikleri bir biçimde menfaat sağlamaları siyasal kayırmacılık, partizanlık şeklinde ifade edilmektedir (Özkanan ve Erdem, 2005, s. 11).

İktidara gelen siyasi partinin hükümet kadrosu, idari kamu kadrosu ya da her hangi bir kamu görevinde yerleştirme yapma evresinde, değerlendirilen nitelikler arasında yapılacak işin niteliği ve oraya yerleştirilecek kişinin o işe uygunluğu değil de; bilgi dolaşımında güvenilir ve sadakatli olabilmesi, güven telkin etmesi gibi unsurlar ön planda tutulur.

1.2.4.4. Hizmet Kayırmacılığı

Hizmet kayırmacılığı siyasi bir yolsuzluktur. Siyasi partilerin hangi bölgeden daha çok oy alıyorsa o bölgelere diğer bölgelere nazaran daha çok hizmet etmeleri

şeklinde açıklanabilir. Şartların normal olduğu düşünülürse, partilerin ihtiyaç sıralaması yapıp o sıralama doğrultusunda hizmet ulaştırılması gerekmektedir. Ancak hizmet kayırmacılığında ihtiyaç durumu gözetmeksizin daha fazla oy aldıkları bölgelere hizmet ulaştırılmaktadır. Ortaya çıkan bu durum ışığında hizmet alan veya alamayan, ya da daha az hizmet alan bölgeler arasında gelişme farklılıkları oluşmaktadır (Özsemerci, 2003, s. 21).

İktidar sahipleri bir sonraki seçimler için bazı bölgelere gereğinden fazla kaynak aktarabilmektedirler. Kamusal varlıkların tahsis edilmesinde önemli olan unsur bölgelerin ihtiyaç durumlarıdır. Ancak hizmet kayırmacılığında ihtiyaç durumları dikkate alınmamaktadır. Böyle bir ortamda hizmetten en fazla yararlanan seçim bölgeleri olmaktadır. Bu durum iktidar partisine oy verenlerin çoğunlukta olduğu bölgelere daha fazla hizmet götürmesiyle günümüzde de rastlanan bir kayırmacılık türüdür (Öztürk, 2001, s. 2-5).

1.2.5. Kara Para Aklama

Kanun dışı yollarla ele geçirilen maddi ve değerli varlıklar kara para olarak adlandırılır (Kaptangil, 2013, s. 11). Kara para aklama ise, bir suç unsuru olup, sahip olunan gelir suç geliri olmasıyla birlikte bu geliri sanki yasal yollarla elde etmiş gibi davranıp, var olan suçu gizlemeye çalışıp, elde edilen kaynağın üzerinin kapatılmasıdır (Ergül, 2001, s. 3).

Kara para aklama işleminde grupların iki hedef güttüğü görülmektedir. Kara para aklarken öncül suçun varlığı gerekmektedir. İlk hedef olarak bu “öncül suçtan” uzaklaşmak hedeflenmektedir. Çünkü ele geçen paraların miktarı çok olup, sıklıkla nakit biçimde olduğu için işlenen suçun delili niteliğini taşımaktadır. Bu suç işleyen kişilerin belirlenmesini kolaylaştıracaktır. Bundan ötürü kara paranın hızlıca formdan kurtulup aklanması gerekecektir. Diğer hedef ise, kara paranın devlet yetkililerince el konulmasını engellemek ve ele geçen paranın kolay, geniş bir biçimde kullanmak şeklinde söylenebilir. Suç çetelerinin temel nedenleri suç gelirine sahip olmaktır. Bazı durumlarda yapılan araştırmalar sonucunda, suç örgütleri, elde edilen paraları kaybetmesi bazen alacakları cezadan daha önemlidir. Kara para aklama ile mücadele kapsamında suç örgütlerinin bu tutumu önemli bir etkiye sahiptir (Aykın, <https://vergidosyasi.files.wordpress.com>, 2021).

Kara para elde ediliş şekline göre iki ayrı çerçevede değerlendirilir. Birincisinde, en başından beri elde dilen paranın yasa dışı yollarla elde edildiği durumdur. Örnek verecek olursak silah veya uyuşturucu ticaretinden kazanılması gibi durumlarda geçerlidir. Diğerisi ise aslında kanuna aykırı olmayan yasal yollarla paranın kazanılması ancak sonrasında fatura işlemlerinde sahteciliğe başvurmak ve dokümanların aslıyla oynayarak, rüsum kaçaklığı yoluyla kazanılan paralardır (www.tbb.org.tr, 2021).

Kara para aklama ile ilgili birden fazla tanımlar yapılmıştır. Aynı zamanda hem sosyal, hem ahlaki, hem ekonomik, hem de hukuki çerçevelerde değerlendirilmiştir. Bahsedilen kavramların açıklamaları aşağıdaki şekillerde yapılmaktadır (Şahin, 2010, s. 155).

Ahlaki Anlamda Kara Para: Ahlaki anlam taşıyan kara para, yasalarla veya kanunlarla ilişkisi olmaksızın halkın gözünde yanlış olduğu kabul edilen faaliyetler sonucunda elde edilen varlık şeklinde değerlendirilir. Yani halk açısından onların normlarının dışına çıkan her hareket sonucu kazanılan para, kara para olarak değerlendirilecektir.

Ekonomik Anlamda Kara Para: Kara paranın bu çeşidinde kanunlarda suç olan eylemlerin dışında iktisadi düzende kurallar hiçe sayılarak kazanılan para olarak tanımlanır. Mesela, rüsum kaçaklığı amacıyla bir takım eylemlerin gizli saklı halledilmesi kara para çerçevesinde değerlendirilir.

Hukuki Anlamda Kara Para: Bu kara para türünde ifade edilen hukuksal alanda devlet kurallarının öncelikli suç unsuru teşkil ettiği belirlenmiş eylemlerden kazanılan gelirlerdir.

1.2.6. Rant Kollama

Rant kollama, devlet yapısının kamu payında varlığının artması aynı zamanda kamuya müdahale etmesinin sonucunda oluşan olumsuz bir faktör olarak tanımlanmaktadır (Taşar, 1999, s. 350). Devletin kamu birimlerine müdahalesi büyürken, her türlü gerilemelerde artmaktadır. Anne O. Kruger, rant kollama kavramını ilk kullanan kişidir. Fakat rant kollama kavramını bilimsel açıdan Gordon Tullock geliştirmiştir. Rant yalnızca taşınmazlardan elde edilen maddi varlıklar olarak nitelendirilmemelidir. Aynı zamanda parasal varlık sahipleri tarafından farklı kişilere temin edilen maddi kaynaklar olarak tanımlanmaktadır. Tüm bunların yanında rant kollama, kamu payının ekonomideki

büyüklüğü ile doğrudan bir ilişki içerisinde. Ek olarak rant kollama eylemleri için görünmez ayak tabiri de kullanılabilir. Rant kollama kavramı kapsamında devlet eğer ekonomiye daha fazla müdahale ederse bunun hangi yolla olduğu önemli değil, dolaylı ya da dolaysız olabilmektedir. Müdahale genişlerse ve bu genişleme sonucunda devlet büyürse rant elde edilen bir toplumun varlığı söz konusu olacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere devletin ekonomideki aşırı eylemsel aktifliği rant kollama sonucunu doğuracaktır (Öztürk, 2016, s. 381-383).

Devlet müdahaleleri monopol bir yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Böyle bir ortamda meta sunmada daralma meydana gelir ve rant problemi oluşmaktadır. Devletin burada rant oluşturmaya, oluşan bu ranttan fayda elde etmesi bazı kişi veya grupları da rant gözetmeye itmektedir. Lobcilik faaliyetleri ve devlete yapılan baskı sonucunda da rant kollama oluşabilmektedir (Buchanan vd., 1980, s. 8).

Rant kollamanın çeşitleri aşağıdaki gibidir (Aktan, 1993, s. 120-124).

Monopol Kollama: Devlet eliyle ayrıcalık tanınan tekelci bir yapının kazanılması için bazı baskıcı ve çıkarıcı kişilerin bulundukları faaliyetler ve yaptıkları harcamalar olarak tanımlanabilir.

Tarife Kollama: Bazı grupların ülke içinde sattıkları ürünlerden daha fazla kar elde etmek amacıyla, ithal ürünlerin kar oranlarını düşürecek güdüsüyle, bazı mal ve hizmetlerin ülkeye girmelerine karşı koymak amacıyla yapılan tüm faaliyetler tarife kollama olarak adlandırılmaktadır.

Lisans Kollama: Dış alımlarda tahsisli kota durumunda lisans evrakı almak için gerçekleştirilen bir kollama çeşididir.

Kota Kollama: Dış alımlarda yük ve miktar konusunda sınır getirilen durumlarda bir takım grupların ve kurumların, küresel sınır ve tahsisli kotaların artması yönünde başvurdukları bir faaliyettir.

Teşvik Kollama: Çıkar ve baskı grupları tarafından faizi olmayan ya da çok az faize tabi olan krediler, devletin tarım ile ilgili yaptığı destekler, bazı vergilerden muaf tutulmak istemeleri gibi var olan otoriteden kaynak temin edebilmek için gerçekleştirilen bir eylemdir.

Sosyal Yardım Kollama: Bazı kuruluşların ve kişilerin ekonomide lobiciliğe başvurarak işsizlik ve fakirlik gibi yardım paralarına sahip olabilmek için başvurdukları kollama çeşididir.

1.2.7. Oy Ticareti

Kau ve Rubin (1979, s. 366), oy ticareti kapsamında, temsil eden kişi yasa tasarıları için oy kullandığında, kullanılan bu oy üç farklı şekillerde açıklanabilir:

- Kullanılan oy kendi grubunda bulunan oy verenlerin yararı niteliğinde görülebilir.
- Temsil eden kişinin yasa tasarısını oylaması yine başka bir temsil edenin ilk temsil eden kişinin sunduğu kanun tasarısına oylamasıyla açıklanabilir.
- Bazı fikirler ışığında kanun tasarısına oy verebilir. Bu oyu bireysel faydayı göz etmek için değil de yaşadığı ülke adına daha iyi olacağını düşündüğü için kullanabilir.

Oy ticareti mecliste rastlanılan politik bir çarpıklıktır. Ülke yönetimi için politik olarak önemli kararların alınmasında partiler kendi çıkarları doğrultusunda meclise sunulan yasa tasarısını birbirlerini destekleyecek nitelikte olması oy ticareti sonucunu doğurur. (Gül, 2014, s. 204)

1.2.8. Lobicilik

Yolsuzluğun çeşitlerinden lobicilik, bazı baskı gruplarının siyasi karar aşamalarında siyasi partilerin, (bu partiler iktidar veya muhalefet partileri olabilir) bürokrasi yetkililerini kendi menfaatleri doğrultusunda etkilemeleridir (Aslan, 2009, s.1).

Politikada verilen siyasi kararlar vekillerle verilmektedir. Fakat siyasi karar yetkilileri alınan kararlarda tam olarak bir bağımsızlıktan bahsedilemez. Baskıcı grupların siyasi partileri etki altında bırakarak kararlar almasında neden olmaktadır. Böyle bir durumda, lobicilik bazı grupların kendi menfaatleri için uyguladığı bir yöntem olarak nitelendirilebilir. Alınan kararlar bağımsızlıktan çıkar ve halka aktarılması gereken varlıkların, bahsi geçen gruplar tarafından kullanılabilirdiği görülmektedir (Özsemerci, 2003, s. 27).

1.2.9. İçerden Öğrenenlerin Ticareti

İçerden öğrenenlerin ticareti, kamuoyuna sızdırılmamış bazı bilgilerin ve bu bahsi geçen bilgileri bilen şahıslarca getiri elde etmek maksadıyla; eş, dost, tanıdık veya diğer üçüncü şahıslara dağıtılmasını belirtmektedir. Bu bağlamda oluşturulan getiri maddi olabileceği gibi manen değerli bir varlık olarak da karşımıza çıkabilmektedir (Başar, 2004, s. 8).

İçerden öğrenenlerin ticareti 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun (SPK) 47. Maddesinin A/1 bendine göre *“Sermaye piyasası araçlarını etkileyebilecek henüz kamuya açıklanmamış bilgileri kendisine veya üçüncü kişilere menfaat sağlamak amacıyla sermaye piyasasında işlem yapanlar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde mameleki yarar sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek için içerden öğrenenlerin ticaretidir”* biçiminde nitelendirilmiştir (Sermaye Piyasası Kanunu, 1981, s. 47).

Sermaye piyasası işlemlerinde karşılaşılan bu yolsuzluk türünde, vurguncular aracılığı ile suç işlenmektedir. Bu doğrultuda vurgun kaynağı kurum veya kurul birlikteliğinde görev yapanlardan oluşmasının gerekliliği söz konusudur (Gür, 2014, s. 203).

1.2.10. Dolandırıcılık

Dolandırıcılık, sıklıkla gelişmiş sanayi topluluklarında öz kaynakların güvenliğini tehdit eden ve toplumsal refaha karşı yapılan hak ihlalidir. Suçun etkin yapısı, ilerleyen teknoloji, icra edilmesini rahatlatmakta, kitlesel iletişim unsurlarıyla yapılan görüşmeler bile tehdit olarak gündemimize gelebilmektedir. Ekonominin ve sanayinin ilerlemesi ve artış gösteren insan nüfusu suç yüzdesini arttırmaktadır (Maviş, 2015, s. 599).

1.3. YOLSUZLUĞUN TEMEL NİTELİKLERİ

Yolsuzluk kavramını incelediğimizde yapılan tanımlardan yola çıkarak karşılaştığımız bazı önemli kavramlar vardır. Bunlar “yetki”, “yetkilerin kanun dışı kullanılması” ve “çıkar niteliği” şeklindedir. Kişilerin yetkiyi kötüye kullanması, yasadışı yöntemlere başvurmaları ve kuralları ihlal etmeleri ve kendi menfaatlerini düşünerek çıkarlarını maksimize etmek uğruna fayda sağlamaları durumudur. Aşağıda yolsuzluğun temel niteliklerinden bahsedilmiştir.

1.3.1. Taraflardan Birinin Yetkili Olması

Yolsuzluk, yalnızca tek taraflı olarak bilinmemesi gereken bir kavramdır. Sebebi ise yolsuzluğun, karşılık ilişkisi ile iki veya daha fazla tarafın çıkarını ilgilendirmektedir. Bu çıkar gruplarından biri dolaylı ya da doğrudan çıkar elde etmesiyle yetki sahibi olacaktır. Fakat bu bahsi geçen yetki, yalnızca kamuyu değil, bu yetkinin kullanım gücünü elinde bulunduran vakıflar, işletmeler, kooperatifler gibi özel kuruluşları da içine almaktadır. Yani özel sektör, kamu sektörü olarak bir ayırım gözetilmemektedir. Yolsuzluğun menfaat elde etme amacı taşıması sebebiyle bu çıkar gruplarından herhangi bir tanesi fayda elde etmek için bahsi geçen yetkilerini kullanır. Dolayısıyla, yolsuzluğu yapacak olan çıkar grubu, bu kazanımlara çalışacak gücü elinde bulundurmaktadır (Hamidov, 2006, s. 7-8).

1.3.2. Kurallara Aykırılık Ögesi

Toplumsal hayat ve devletin görevlerini yapabilmesi için bazı kurallar vardır. Bu kurallar yazılı ve devlet yaptırımları şeklinde belirtilebilmektedir. Ana amaç, haktan yönetimde bir iltizam ve düzen gerçekleştirebilmektir. Yolsuzluk kavramında ise kişilerin, gruplarının ya da kamudaki çalışanların menfaatleri için kurallara uymadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenledir ki yolsuzluk olgusunun varlığı, devletin gerekliliğine daha çok önem kazandırmaktadır. Kuralların yerine gelmesi ya da çalışması için bazı yaptırım ve sert kurallara ihtiyaç duyulabilmektedir (Özsemerci, 2003, s. 13).

1.3.3. Çıkar Sağlamak Ögesi

Yolsuzluğun bir çeşidi olan çıkar ögesi, demokratik normlara da karşı durma sorunu ortaya çıkararak başka birisinin aleyhine eylemlerde bulunup, bireylerin şahıslarına menfaat sağlamalarıyla suç unsuru oluşturan bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Çalışanlar kendilerine verilen görevleri ya da yetkileri hususi bir güdü uğruna kullanmaktadırlar. Bu doğrultuda bireysel menfaat elde ederler. Ortaya çıkan durumu bağlantılı olarak düşünürsek iki taraflı bir menfaat olduğu açığa çıkacaktır. Genellikle bir tarafın kazandığı ya da elde ettiği bir kazanım olarak nitelendirilmemelidir (Tepav, 2006, s. 6-7).

1.4. YOLSUZLUĞUN SINIFLANDIRILMASI

Yolsuzluk kavramını siyasetin ve toplumun var olduğu her coğrafyada farklı ölçülerde görmek mümkündür. Aslında yolsuzluk olgusunun herhangi bir zamanı ya da yeri yoktur. Yolsuzluk, devlet yapısı gibi geçmişe dayanan bir yapı olmakla beraber, günümüzde de hemen hemen tüm ülkelerde rastlanmaktadır.

Yolsuzlukla ilgili birçok tanım yapıldığı gibi, yolsuzluğun türleri çeşitli şekillerde sınıflandırılması yapılmıştır. Ancak literatürde en sık geçen sınıflandırma siyasal ve bürokratik sınıflandırmadır. Tanzi'nin yapmış olduğu sınıflandırmada oldukça kapsamlıdır. Tanzi'e (1998, s. 9) göre yolsuzluğun sınıflandırılması aşağıdaki gibidir:

- Bürokratik (küçük ölçekli) ve ya siyasal (büyük ölçekli) yolsuzluklar,
- Maliyet azaltıcı ya da çıkar elde ettiren yolsuzluklar,
- Karşı tarafa rüşvet teklif eden ya da rüşvet umandan kaynaklı yolsuzluklar,
- Zorunlu hallerde veya kendi rızaları ile yapılan yolsuzluklar,
- Merkezi hükümette ya da yerel yönetimlerde karşılaşılan yolsuzluklar,
- İlerisi için kararlaştırılmış veya yol ve yönetime uymayacak şekilde yapılan yolsuzluklar,
- Nakit bir ödeme içeren veya içermeyen yolsuzluklar.

Yolsuzlukları kategorilere ayırıp incelemek gerekirse; Arazi yolsuzluklar, yönetsel yolsuzluklar, bazı yazarlar tarafından yapılan sıralamalar ve bunun yanında yolsuzluklar ölçülerine göre büyük ve küçük ölçekli olarak iki farklı boyutta incelenecektir.

1.4.1. Ölçeklerine Göre Yolsuzluklar

Yolsuzluğa, taşıdıkları boyutlar için fark gözetilecek olunursa, bu fark, büyük ölçekli yolsuzluklar (grand corruption) ve küçük ölçekli yolsuzluklar (petty corruption) olarak iki farklı boyut göze çarpmaktadır. Bu durumda böyle yapılan bir sınıflandırma, üst yetkili kamu personelinin etkili ölçülerde yolsuzluklara neden olurken, alt seviyedeki kamu görevlisinin az seviyede neden olduğu yolsuzlukları ayırt etmek amacı güderek kullanıldığı bilinmektedir (Jain, 2001, s. 73).

Küçük veya bürokratik yolsuzluk, düşük rütbeli kamu görevlileri pozisyonlarını kullanarak kendileri için para yaratmayı, resmi olmayan suçlamaları ve rüşvetleri kapsar. Büyük veya politik yozlaşmış yolsuzluk ise, daha yüksek seviyeyi ifade eder bürokratlar

ve politikacıların, pozisyonlarını kullandıkları bilinir ve para kazanmak için ipucu verirler. Bu yolsuzluk biçimi genellikle ihalede zimmete para geçirme veya rüşvet olarak ortaya çıkar. Ayrıca yardımla finanse edilenler de dahil olmak üzere büyük ölçekli hükümet projelerinin uygulanması veya imtiyazlı krediler mevcuttur. Küçük ölçekli yolsuzluklar toplumda bireylerin var olan hukuk sistemine karşı güvenlerini ters yönde etkilemelerine neden olurken aynı zamanda toplumda oluşan ahlaki çöküşün nedeni olmaktadır. Ayrıca büyük ölçekli yolsuzlukların ekonomide yatırımlar gibi bazı organları negatif yönde etkileyip, ekonomik alanda rasyonellikten uzak ararlar almaya itmektedir (Pedersen ve Johansen, 2005, s. 7 ve Rose-Ackerman, 1999b, s. 8).

1.4.2. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluk

Yolsuzluğun en genel tanımı ve birçok kurum tarafından yapılan ortak tanımlarda kamu personeline verilen güç yahut yetkinin kişisel çıkarları gütmek amacıyla kötüye kullanılması olarak bilinmektedir. Tanıma göre kamuda verilen yetkinin iki farklı biçimde kullanıldığı görülmektedir. Yetkilerden ilki, siyasi fonksiyonlar, diğeri ise yönetimsel fonksiyonlar için kullanılmaktadır. Siyasi olarak bir karar verme karar süreci ve bu süreçte beliren kişisel çıkarları maksimize etmek uğruna toplumsal, tüzel ve toplumun kültürel düzgülerini hiçe sayan her türlü hareket veya davranış biçimi siyasal yolsuzluk olarak nitelendirilir (Korkmaz vd., 2001, s. 17). Siyasi yolsuzluklar, siyasal karar alma işleyişinde bulunan oyuncular ve bazı çıkar grupları ile aralarında patronaj ilişkisine, bu bağlamda da kurumsal düzeyde devlet aksamalarına neden olabilmektedir (Adaman vd., 2001, s. 13). Patronaj ilişkisi denilen ilişkide, güce sahip olan, gücü elinde bulunduran birey ile güçsüz denilen kimseler arasında oluşturulan ve güçlü olanın koruma, iş ya da güvenlik tarzında sağladığı imkanlara güçsüz olanın oy, emek gibi öğelerle geri ödeme yaptığını ifade eden karşılıklı bir alışveriş ya da değiş tokuş işlemlerini kapsayan bir ilişkidir.

Bu kapsamda politik yolsuzluğun aşamalarında patronaj ilişkileri için şunları söylemek mümkündür; Siyasi partiler iktidarın başına geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında görev alan ve bu görevlilerden genellikle yüksek segmentte bulunan bürokratların görevle alınmaları gerçekleşmektedir. Boşalan görev koltuğuna akraba, eş ve dostlarını getirdiklerini ve parti mensuplarının atamaları ile sosyal getirinin dağıtılması ve yine akraba, eş ve dostlarını aynı zamanda parti mensuplarına iltimas gösterme şeklinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Siyasi yolsuzluklara örnek olarak rüşvet,

iktidardaki siyasal partinin siyasal gücü ve yetkisini partinin ve yandaşlarının çıkarlarını gözeterek biçimde kullanması olarak verilebilir (Berkman, 1983, s. 18).

Kamu gücünü elinde bulunduran siyasal partiyle ilişkisi olan parti azası, katılımcı, parti idarecisi, millet temsilcileri ve bakanlar da direkt olarak ya da dolaylı bir biçimde siyasal yolsuzluklara karışabilmektedir. Yasama etkinliklerinin yürümesini sağlayan millet temsilcileri doğrudan siyasi yolsuzluklara katılabileceği gibi başka politik kişilerce de kendilerine oy sağlanması karşılığında dolaylı şekilde siyasi yolsuzlukların taraflarından birini oluşturmaktadır (Özsemerci, 2003, s. 14).

Yolsuzlukların kamusal güç ve etkinin yüksek düzeyde olduğu politik, bürokratik ve iktisadi yaşantının revize edilmesine ilişkin ortamlarda yoğunlaştığı bir gerçektir. Kamu görev salahiyeti siyasi fonksiyonlar bağlamında siyasetçiler kesiminden, yönetsel fonksiyonlar bağlamında kamu yöneticileri tarafından, ekonomik yönden ise hem siyasetçiler hem de yöneticiler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Devletin esas vazifelerin içerisinde en önemlisi halk için demokratik ve hukuki yapının varlığı ile hizmet vermektir (Öztürk, 2001, s. 1).

Bu hizmet bağlamında hizmeti verecek olan kamu personelinin kendi çıkarlarını gözeterek, faydasını maksimize etmek isterken görevlerini kendi menfaatleri için kötüye kullandıkları taktirde yönetim yapısında yolsuzluk ve yozlaşmalar olarak belirlemektedir (Ergün, 1978, s. 24). Bir kamu personelinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek, kendisine bu menfaati sağlayacak kişi ya da kişilere iltimas göstermesi durumunda olduğu gibi, yönetsel fonksiyonlara ilişkin kamusal gücün, kamusal idaresi ve siyasal uygulama aşamalarının çıkar sağlama karşılığında kötüye kullanılması yönetsel yolsuzluk olarak tanımlanır (Berkman, 2009, s. 22). Yönetsel yolsuzluk, devlet politikaları uygulanırken ortaya çıkan bir problemdir. Bu nedendendir ki yönetsel yolsuzluk gerçekleştiren taraflardan birisi mütemadiyen kamu personelidir (Özsemerci, 2003, s. 15).

1.4.3. Arızı Yolsuzluklar

Riley, yolsuzlukları üç ana başlık altında sıralamıştır. Bu sıralamada, arızı yolsuzluk, sistematik yolsuzluk ve sistemli yolsuzluklar yer almaktadır. Arızı yolsuzluk küçük çapta meydana gelen bir yolsuzluk çeşididir. Bu gibi yolsuzluklar düşük düzeyde ki kamu personeline gerçekleştirilir. Düşük kalibrede kendi üzerine para ve mal geçirme, rüşvet ve iltimas şeklinde görülmektedir (Evans, 1999, s. 7; Akçay, 2001, s. 16).

Arızı yolsuzluk; ülkedeki fırsatçı kişiler ve kamuda kıdem sahibi olmayan kamu görevlilerinin gerçekleştirdiği bir yolsuzluk çeşidi olarak bilinmektedir. Arızı yolsuzluk çeşidi zimmete para geçirme, rüşvet ve adam kayırmacılık şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Arızı yolsuzluk gibi gerçekleşen yolsuzluk çeşitlerinde, iktisadi faktörlerin daha az etkilendiği bilinmektedir. Bu yolsuzluk çeşidi ile mücadele etmenin zorluğunun daha fazla olduğu görülmektedir. Bu tür yolsuzluklar için devlet tarafından hazırlanan programlarca kamu görevlisine sadakat duygusunu oluşturmak ve arttırmak hedeflenmektedir (Kupendeh, 1998, s. 97).

1.4.4. Syed Alatas Tarafından Yapılan Sınıflandırma

Alatas tarafından yapılan yolsuzluk sınıflandırmasında yolsuzluklar; muamele, yatırımcı, savunmacı, nepotik, destekleyici, baskıcı ve oto yolsuzluk şeklinde yedi başlık altında sınıflandırılmıştı. (Alatas, 1990, s. 3).

Muamele Yolsuzluğu: Yolsuzluk içerisinde bulunan kimselerin, karşılıklı olarak anlaşma sağladıkları ve bu doğrultuda yolsuzluk yapan tarafların karşılıklı olarak menfaat elde ettiği yolsuzluk örneğidir.

Yatırımcı Yolsuzluk: İleriki dönemler düşünülerek gelecek için çıkar sağlama amacıyla günümüzde gerçekleştirilen varlık aktarımıdır.

Savunmacı Yolsuzluk: Bu yolsuzluk türünü gerçekleştiren kişiler baskılar sonucunda oluşacak tehditlerden korunmak ve olası bir tehlikeye karşı savunmak ve tüm bunların sonucunda yolsuzluğu yapan kişiler için önem arz eden bireylerde, varlıklarda oluşabilecek zararları engellemek amacıyla başvuru yolsuzluktur.

Kayırmacı Yolsuzluk: Kamu personeli olan ve kamu idaresinde yetkili olan kişi ve kuruluşların yakın çevre ve aile eşrafına, tanıdıklarına, dostlarına yine kamu sektöründe iş imkanı bulması, işe yerleştirmesi, kamusal kaynaklardan maddi olanaklar elde etmesini sağlaması vb. durumları ifade eden yolsuzluk türüdür.

Destekleyici Yolsuzluk: Bu yolsuzluk türünde maddi olarak herhangi bir getiri olmaksızın, devam eden yolsuzluklara da müdahale etmeyen, destekleyen hatta daha fazla artmasına neden olan bir yolsuzluk gerçekleştirilir.

Baskıcı Yolsuzluk: Bu yolsuzluk türü kişilerin sahip olduğu kıymetli varlıklar ve önem arz eden şahıslar için, zor kullanılarak rüşvet eylemine yönlendirilmesidir.

Oto Yolsuzluk: Sadece tek tarafın var olduğu ve o tarafın bir kamu personeli olduğu bilinmekle beraber, kamu personelinin sahip olduğu pozisyon doğrultusunda gerçekleştirilen bir yolsuzluk çeşididir.

1.4.5. David Osterfield'in Yolsuzluk Sınıflandırması

David Osterfield'in 1992 yılında yaptığı araştırma doğrultusunda, ülkede yapılan regülasyonların çok görüldüğü dönemlerde, ekonomilerde iki çeşit yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen yolsuzluklar genişletici ve kısıtlayıcı yolsuzluk olmak kaydıyla ikiye ayrılmaktadır.

Genişletici Yolsuzluk: Genişletici yolsuzluklar, piyasada rekabetin arttığı ve esnekliğin görüldüğü toplumsal pencereden randımanlı vesilelerin arttırıldığı eylemlerden oluşmaktadır.

Osterfield der ki; ülkede kamu görevlisi olan kişilerin kusursuz seçilmesi ve onlara verilen rüşvetin, devlet mekanizmasının içerisinde var olan fazlaca uygulanan kontrol altında tutma amaçlı kural bütünü azalttığını, bürokrasinin olumsuz sonuçlarını indirgeyerek, ülke içerisinde ekonomik iştiraki fazlalaştıracağını söyler. Böyle bir noktada genişletici yolsuzluk yapılan bazı araştırmalar ışığında tehlikeli haller doğurabilmektedir.

Kısıtlayıcı Yolsuzluklar: Kısıtlayıcı yolsuzluk tipi de, toplumsal yararı artıran nedenlerin minimize edildiği yolsuzluk olarak tanımlanır. Kısıtlayıcı yolsuzluk, refah ve gelirin kişiler arasında tekrar dağılımını sağlamaktadır. Devlet kurumlarında rastladığımız yolsuzlukların büyük bir bölümü kısıtlayıcı yolsuzluklar tanımına girmektedir. Bu tip yolsuzluklarda kamu kaynakları bireysel menfaatler doğrultusunda kullanılmaktadır (Osterfield, 1992, s. 204-206).

İKİNCİ BÖLÜM
YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ, ÇEVRE KOŞULLARI VE YOLSUZLUKLA
MÜCADELE YOLLARI

2.1. YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Yolsuzluğun ne ölçüde var olduğunu, gelişimini ve yolsuzluk serüvenini inceleyebilmek, araştırabilmek, neden-sonuç ilişkisini analizler dahilinde ortaya koyabilmek amacıyla yolsuzluğun ölçümünün önemi daha da arttırmıştır. Yolsuzluk gizlice yapılan bir faaliyet olduğu için aslında ölçülmesi de bu doğrultuda bir hayli zorlaşmaktadır. Yolsuzluğun ortaya çıkmasında çeşitliliğin olması, kavramsal açıdan incelendiğinde karmaşık bir vaziyette oluşu, yolsuzluğun ölçümü için şartları bir hayli zorlamaktadır. Bu nedenle yolsuzluk ölçülürken takribi ölçümlerle yapılmaktadır (Bayar, 2007, s. 4).

Yolsuzluğu ölçmeye ilişkin ortaya çıkan en önemli problem, yolsuzluk üzerinden menfaat yaratan kimselerin bu konu hakkında sahip olduğu bilgileri gizli tutmak istemeleridir. Bunun ise iki nedeni vardır. Bunlardan ilki, yolsuzluk olgusunun toplumsal çerçevede yanlış bir davranış olması ve ahlak dışı bir durum olarak kabul edilmesi, kişilerin bu konuda sessiz kalmayı tercih etmelerine neden olmaktadır. İkincisi ise yolsuzluğun gerçekleştirilmesinin yasal olmayışı ve bu faaliyetlerin sonucunda ceza işlemi uygulandığı için bireylerin bu hususta bilgi gizleme yoluna gitmeleridir. Cezai işlem açısından baktığımız zaman, ülkede yolsuzlukla ilgili görülen davalar ve bu davalardan hüküm giyenlerin sayısı ülkede görülen yolsuzluk ölçütleri için ortalama bir fikir sunacaktır. Fakat tarafların gizli bilgiye sığınmaları durumu göz önünde bulundurulduğunda bu bilgi yetersiz kalabilmektedir (Aktan, 2002, s. 115).

Yolsuzluğu ölçmeyi düşünen kişi veya firmaların karşısına ilk önce yolsuzluğun herkes tarafından kabul gören, anlaşılır bir tanıma sahip olmaması problemi çıkmaktadır. Yolsuzluk kavram olarak her kültür ve toplumda aynı anlamı taşımamaktadır. Bunun yanında, küresel kuruluşların genel kabul gören bir yolsuzluk kavramı ortaya çıkarma uğraşlarına rağmen, kanunlara uygun bir biçimde görülen yolsuzluk faaliyeti, görevinin gerçekleştiği alana göre farklılıklar gösterebilir. Yolsuzluk için genel bir tanımın var olduğu düşünülse bile, bu alanda çalışma yapanlar, yolsuzluğun ölçülmesi için genel temel oluştururken bir takım sıkıntılar yaşayabilmektedirler.

Yolsuzluğun yaygınlaşmasına ve sıradanlaşmasına sebep olan cezasızlık uygulamaları sürmektedir. Büyük ölçekli yolsuzluk iddiaları yargıya taşınsa bile pek çoğunun soruşturma aşamasında kalmasıyla yolsuzluk suçları için ceza alınmaması durumu yaygınlaşmaktadır. Bütçe şeffaflığı ve kamu kaynaklarının kullanımına ilişkin

hesap verebilirlik konusunda temel ihlaller bulunmaktadır (<https://www.transparency.org/en/what-we-do>, 2021).

Yolsuzluğun görüldüğü durumlarda ortaya çıkan, kesin gözüyle bakılan ölçüm sonuçları fayda sağlamayabilir. Bir takım istatistiki sonuçların varlığı bile yetersiz kalabilmektedir. Çünkü çoğu zaman yolsuzluk faaliyetlerinin birçoğuna cezai işlem uygulanamadığı ve tespit etmenin zor olması, bu duruma yol açmaktadır. Ayrıca yolsuzluğun dereceleri de farklılık gösterebilmektedir. Örneğin büyük ihalelerde yapılan yolsuzluk ile bazı küçük yolsuzlukların eşit olduğu söylenemez ve etkilerinin derecesi de farklıdır. Hal böyle olunca bu tarz yolsuzluk eylemleri suç istatistiklerinde görünmeyebilir (Berksoy ve Yıldırım, 2018, s. 8).

Dünya Bankası yolsuzluğun ölçümünde kullanılması adına dört ayrı ölçüt şekli önermektedir (Bayar, 2007, s. 4). Bu ölçütler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Net varlık değerlendirilmesi
- Tutuklanmalar ve mahkumiyetler
- Anket yöntemi
- Makroekonomik ampirik çalışmalar.

Yukarıda sıralanan ölçüt şekillerinden en çok tercih edilen anket yöntemidir.

Rose-Ackerman (1997) tarafından öncülüğü yapılan bir takım araştırmacılar, ülkede gerçekleşen yolsuzluk eylemlerinin eksiksiz ve sıfır hata ile ölçülmesinin imkansıza yakın bir durum olduğunu belirtmiştir. Khan ve Sundana da ülkelerde gerçekleşen yolsuzluk boyutlarını ölçmek için kamu ve özel sektörde görev alan personellerin yolsuzluğa bakış açılarının bu bağlamda kullanılmasında bir sakınca görmemişlerdir. Ancak böyle bir durumda da nesnellik ve karşılaştırma gibi problemler görülebilmektedir. Çünkü kişilerin tamamen tarafsız hareket edeceklerini beklemenin yanlış olacağını, aynı zamanda yolsuzluğa bakış açılarının karşılaştırılabilir olduğu söylenemez (Ampratwum, 2008, s. 81).

Yolsuzluk ölçümünde objektif ve subjektif olmak üzere iki adet sınıflandırma mevcuttur. Objektif ölçütün doğrulanabilir bilgi dahilinde olması ve bireysel düşüncelerden sıyrılmış olması gerekmektedir. Subjektif ölçüt ise, kişilerin hislerini ve kendi düşüncelerini içeren ölçüt şekli olarak bilinmektedir. Anket yöntemi ile temin edilen veriler subjektif olurken, subjektif ölçüt birimi yolsuzluk alanında yapılan bilimsel çalışmaların genelinde tercih edilmektedir (Çelen, 2007, s. 77-78).

Yolsuzluk ölçme mekanizmasında en sık kullanılan anket yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre oluşturulan bir takım endeksler mevcuttur. Toplumun, araştırmacıların ve bazı meslek gruplarından insanların, yolsuzluk algılamaları sonuçlarına göre temin edilen endekslerin temelinde Uluslararası Saydamlık Örgütü tarafından oluşturulan endeksler bulunmaktadır. Bununla birlikte Ekonomist İstihbarat Birimi, Politik Risk Hizmetleri Firması, Politik ve Ekonomik Risk Hizmetleri Danışmanlığı, Yönetim Gelişimi Enstitüsü, Dünya Bankası, Price Waterhouse Coopers, Dünya Ekonomik Forumu ve Özgürlükler Evi gibi kurumlar tarafından yapılan araştırmalarda ise farklı yolsuzluk ölçümlerinin yapıldığı bilinmektedir (a.g.e., s. 79).

2.1.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü

Uluslararası Şeffaflık örgütü yoksulluğun getirdiği eşitsizliklere son vermek için kurulmuş 100 den fazla ülkede faaliyet gösteren uluslararası kuruluştur. Kurulduğu günden bugüne yolsuzlukla mücadele için hızlı harekete geçmiş ve dünyayı daha yaşanılabilir kılmayı hedeflemiştir. Uluslararası Şeffaflık örgütü yolsuzluğun karşısında durarak, yolsuzluk faaliyetlerine sessiz kalmayı engelleyerek bu ölçüde faaliyetler gerçekleştirmeyi üstlenmiştir.

Şeffaflık kelimesi sadece yerelde değil uluslararası alanlarda da önemini vurgulamış ve bu yönde gereken düzenlemelerin yapılması için toplum gücünü kullanmayı hedeflemiştir. Yaklaşık 100 ülkenin kollarını barındıran örgüt, ülke kolları ile birlikte farklı metotlarla yolsuzlukla mücadeleyi gerçekleştirir. Aynı zamanda kamu idaresi, ihaleler ve profesyonel iş alanlarını da şeffaflığa yönlendirir. Bunun için STK'lar ve birçok kurumla ortak hareket eder.

Uluslararası Şeffaflık örgütü yolsuzlukla mücadelede yerel ve ulusal alanda yaptığı eylemler için, ihtiyaç duyulan her türlü donanıma sahiptir. TI gün geçtikçe kendini yolsuzlukla mücadele bağlamında geliştirip ilerletmektedir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, uluslararası en önemli iki antlaşma için çaba gösteren nadir kurumların arasındadır. Bu antlaşmalar Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve Afrika birliği Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi gibi antlaşmalardır. Bunun yanında OECD, Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi için sıkı bir takipte bulunmuş ve kaleme alınmasında destek olmuştur. Uluslararası Şeffaflık Örgütü yolsuzlukla mücadelenin en önemli ayağı olan ve birçok ülkede aktif bir şekilde rol alan önemli bir örgüttür. 1995

yılından beri düzenli bir şekilde her sene yolsuzluk algısı endeksi raporlarını kamuoyuna sunmaktadır (<https://www.seffaflik.org/hakkimizda/uluslararası-seffaflik-orgutu/>, 2021).

2.1.2. Yolsuzluk Algılama Endeksi

İndeks birden fazla bağımsız ve son derece güvenli oluşumlar tarafınca yapılan anketler ile uzman ve akademisyenlerin hazırlamış olduğu yolsuzluk verilerine ilişkin hazırlanmaktadır. Endeks, Syracuse Üniversitesi, Dünya Bankası, Gallup Şirketi, Dünya Rekabet Edebilirlik Yıllığı, Siyasal ve Ekonomik Risk Danışmanlığı, Asya ve Afrika Kalkınma Bankaları ile Dünya Ekonomik Forumu gibi 13 bağımsız araştırmacı grubun konuyla ilgili hazırlanan bilgi ve araştırmalardan düzenlenerek Gottingen Üniversitesi tarafınca hazırlanmıştır.

İndeks, ülkelerdeki yolsuzluğu değil, yerli ve yabancı akademisyenler, iş adamları, siyasi analist ve risk analiz uzmanlarının bazı ülkelerdeki rüşvet olgusunu nasıl algıladıklarını ölçmektedir. Yolsuzluk Algılama Endeksi ülkeleri, kamu görevliler ve politikacılar arasında var olduğuna inanılan yolsuzluğun derecesine göre sıralamaktadır. YAI tam anlamıyla objektif verilere göre hazırlanmamakla birlikte, yolsuzluk algılamasının ölçüldüğü sağlam bir referans kaynağı olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında akademisyen ile uzmanlar tarafından kaynak olarak kullanılmaktadır. Hatta bazı ülkeler hangi ülkeye hangi kurum aracılığıyla yardımda bulunulacağına karar verirken YAI puanlarını dikkate almaktadırlar (Yeşilyurt, 2016, s. 4-65).

Yolsuzlukların ölçülmesi konusunda bazı kuruluşların belirlemiş olduğu endeksler bulunmaktadır. Bunlar; Business International Yolsuzluk Endeksi (BI), Global Rekabet Endeksi (GCS, 1997), Rüşvet Verme Endeksi (BPI), Uluslararası Ülke Risk Danışmanlığı Endeksi (ICRG), Opasite (Şeffaf Olmama) Endeksi (OPIN), Kaufmann, Kraay, ZoidoLobaton Endeksleri (KKZ) ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Endeksi (CPI)'dir. Aralarında en fazla kullanıldığı bilenen endeks, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından hazırlanan Yolsuzluk Algılama Endeksi'dir (Buz ve Erul, 2018, s. 236).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayımlanan YAI, seneler itibariyle birçok ülkeyi analiz ederek ülkelerin yolsuzluk seviyeleri konusunda ışık tutmaktadır. Örneğin; 2000 yılında 90 ülke analizi yapılmışken, 2017 senesinde analize dahil edilen ülke sayısı 180 olmuştur. Bu rakam, yolsuzluk seviyelerinin dünya genelinde karşılaştırılmasına olanak vermektedir. Yolsuzluk algı endeksi ile ülkelere 0 ile 100

arasında bir puan verilmektedir. Yolsuzluk algı endeksinin 100'e doğru bir skor alması yolsuzluğun düşük, 0'a doğru bir skor alması ise yolsuzluk derecesinin yüksek seviyede olduğu sonucunu vermektedir.

Her ülke için minimum üç adet uluslararası kuruluşun yaptığı araştırmanın bulgularına dayanarak oluşturulan Yolsuzluk Algı Endeksi; uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyası temsilcilerinin kamu kesiminde görülen yolsuzluğa ilişkin algılarını göstermektedir. 2020 senesi Yolsuzluk Algı Endeksi'nde Türkiye, 40 puanla 86. sırada bulunmaktadır. Küresel salgın, kamu yönetiminde şeffaflığın ve hesap verebilirliğin hayat koşullarındaki önemini etkileyici şekilde ele almıştır. 2020 Yolsuzluk Algı Endeksi verileri, temel demokratik ilkelerin, hukuk üstünlüğünün ve medya özgürlüğünün yolsuzlukla mücadelenin en önemli hususları olduğunu göstermektedir. Türkiye, Avrupa Birliği'nde bulunan devletler ile kıyaslandığında, 28 üye devletten de düşük puan alarak Romanya'nın arkasında en sonda bulunmuştur. OECD ülkeleri arasında ise Türkiye, en son sıradan üç yukarıdaki kısımda bulunmaktadır (<https://www.transparency.org/en>, 2021).

2013 senesinde Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkeler kısmında birinci sırada yer alan Türkiye, 2020 senesinde beşinciliğe gerilemiştir. Yolsuzluk Algı Endeksi'nde, ilk sırayı Danimarka (88) ve Yeni Zelanda (88) ardından ikinci sırayı 85 puanla İsveç, İsviçre, Finlandiya ve Singapur paylaşmaktadır. Endeksin son bölümlerindeyse Suriye (14), Somali (12) ve Güney Sudan (12) kendilerine yer bulmuştur. 2012'den bu zamana kadar en fazla puan kaybı yaşayan ülkeler arasında; Saint Lucia (-15) ve Liberya'nın (-13) arkasından 12 puan kaybı yaşayan Macaristan, Barbados ve Suriye yer almaktadır. 2012-2020 arasında 9 puan kaybı yaşayan Güney Kıbrıs, Bahreyn, Cibuti ve Türkiye, bu sıralamadaki devletlerin arkasında yer almıştır. 2012 yılından puan ve sıra olarak sert bir biçimde düşüş yaşamakta olan Türkiye, bu sene bir puan daha yüksek almasına rağmen son 8 yıl içinde en fazla geri sıraya düşen 5 ülke arasındaki yerini değiştirememiştir (<https://www.seffaflik.org/cpi2020/>, 2021).

Son olarak yolsuzluk algılama indeksinin olumlu ve olumsuz yanlarına baktığımızda (Yılmaz vd., 2008, s. 28-32);

- Olumlu yanları; kapsamlı uzman görüşlerine dayandırılması, senelik güncelleme yapılması, yolsuzluk farkındalığı konusunda bilinç artırması, yolsuzlukla mücadele hususunda yeni fikir ve düşünceleri ele alması ve sadece gelişmiş

lkeleri değil gelişmekte olan ülkeler de dahil dünya genelindeki 176 ülkeyi değerlendirmeye alması, yolsuzluğun ölçülmesinde olumlu etki oluşturmaktadır.

- Olumsuz yanları ise; ülkedeki var olan kanunlardan kaynaklı farklı yolsuzluk tanımlamaları sebebiyle keskin bir çıkarım elde edememe, öznel olmayan (belli anket sorularına dayandırılması), toplumun veya herhangi kimselerin değil de sadece seçilmiş bireylerin düşüncelerini ortaya koyma, anlık ölçümün ortaya çıkardığı olumsuzluklardır. Çünkü ülkede yapılan kamusal reformların sadece bir kaç sene sonrasında katkısını göstermesi sebebiyle uygulanan reformların etkisini lememe, sadece hükümet tarafınca yapılan yolsuzluk algısını lme, dolaylı ölçüm ve kurumsal çerçevedeki yozlaşmayı göz ardı etmesidir.

Dünyadaki yolsuzluk sıralamalarında ülkelerin almış oldukları puanlarda ekonomik vaziyetlerinin dışında sosyal ve kültürel özellikleri de belirleyici unsur olarak göze çarpmaktadır. Zira yolsuzluk düzeyleri ile alakalı kıyaslama yapılırken, ülkelerin kültürel ve ahlaki özelliklerinin de ele alınması son derece faydalı olmaktadır (Fisman ve Miguel, 2011, s. 90). Her ülkenin kurallara uyma kültürü ve hukuki düzenlemeleri farklı olup yolsuzluk algılama endeksleri ele alınırken bu durum dşnlmelidir (a.g.e., s. 90).

Uluslararası şeffaflık rgt tarafından 1995 senesinden bu yana her sene yayımlanan indeks, 2016 yılı itibariyle 176 ülkenin yolsuzluk algısını ölçmüştür. lmde 0 çok yozlaşmış, 100 ise temiz ülke olarak belirtilmektedir. Bugüne kadar 100 puan alan ülke olmamıştır. Dünya genelindeki profesyonellerin düşüncelerine göre, Yolsuzluk Algılama İndeksi, dünya genelinde kamu sektöründeki yolsuzlukların algılanan seviyelerini ler. Fakat varılan bulgular iyi değildir. Çünkü 120'den fazla ülke, ortalama değeri olan 50'nin altında kalırken, tek bir ülke dahi en iyi puana ulaşamamıştır. Bu, ülkelerin üçte birinden daha azının orta noktadan yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır (www.transparency.org, 2021).

Yolsuzluk Alğı Endeksi'nin vizyonu, hükümetin, siyasetin, iş dünyasının, sivil toplumun ve insanların günlük hayatlarının yolsuzluktan arınmış olduğu bir dünyadır. Hedeflerine varmak için misyonları, yolsuzluğu bitirmek ve toplumun bütün alanlarında ve her düzeyde şeffaflığı, hesap verebilirliği ve bütünlüğü teşvik etmektir. 100'den fazla ülkedeki ulusal bölümler ve Berlin'deki uluslararası sekreterlik vasıtasıyla yolsuzluğa karşı küresel etkinliklere ve eylemlere liderlik etmekte olduklarını söylemektedirler. Ortaya çıkan endeks sonuçları, tüm ülkeler için yapılan birbirinden farklı minimum dört anketin sonuçları ışığında elde edilmektedir. Yapılan anket sayısının bir ile sınırlı

tutulmamasının nedeni ise sonuçlarda ortaya çıkabilecek varyans farklılıklarının ortadan kaldırılmasıdır (Aktan, 2002, s. 115).

Aşağıdaki şekilde Türkiye'nin yolsuzluk algı endeksinden aldığı puanlar yer almaktadır. Türkiye 1995 yılından bu yana en yüksek puanını 2013 yılına almıştır. En düşük puan ise 31 puanla 2003 yılına aittir. 2013 yılından sonra çıkabildiği en yüksek skor 45 olmuştur.

Şekil 2.1: Türkiye'nin Yolsuzluk Algı Endeksinde Aldığı Puanlar

Kaynak: www.seffaflik.org, 2021.

2.1.3. Küresel Yolsuzluk Barometresi

Küresel Yolsuzluk Barometresi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün dünya çapında yürüttüğü bir kamuoyu yoklaması araştırmasıdır. Barometre, dünya kamuoyunun kendi ülkelerindeki yolsuzluk düzeyleri hakkında algılarını, rüşvet vermeye ilişkin deneyimlerini ele alır ve hükümetlerin yolsuzlukla mücadele çabaları hakkındaki görüşlerini araştırır. Barometre Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün ülke analistleri ve iş dünyasının görüşlerine göre belirlenen Yolsuzluk Algı Endeksi ve Rüşvet Verenler Endeksi'ndeki görüşleri tamamlar. Hangi temel kurumların yolsuzluktan etkilendiğine dair genel kamuoyu görüşlerini yansıtır. 2010 Küresel Yolsuzluk Barometresi 86 ülkeden 91.500 kişiyle yapılan mülakat sonuçlarına dayanmaktadır. 2010 yılı Barometresi, 2003 yılında yapılan ilk yayınlamadan sonra en kapsamlı araştırmayı oluşturmaktadır. Araştırmanın odak noktası ufak çaplı rüşvetler, kamu kurumlarının nasıl algılandığı ve

hangi kurumların yolsuzlukla mücadelede güvenilir olduğudur (Küresel Yolsuzluk Barometresi Basın Özeti pdf. 2010).

Barometrenin bireylere sorduğu sorular şöyledir (Huang, 2012);

- Yolsuzluğun hangi sektörde daha fazla olduğu
- Hükümetin yolsuzlukla verdiği mücadelede çabaların ne derecede etkili olduğu?
- Yakın gelecekte yolsuzluk düzeyinin nasıl gelişeceği?

Bunların yanında vatandaşlara kamu kurumlarından hizmet alırken onlardan talep edilen rüşvetin sıklığının ne olduğu gibi sorular da sorulmaktadır. Alınan cevapların sonucunda toplumun hükümetler için yolsuzlukla mücadelede çok iyi olmadıklarını düşünmeleri beklenen bir cevap haline gelmektedir (Huang, 2012).

2.1.4. Rüşvet Verenler Endeksi

Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanan bir diğer endeks ise Rüşvet Verenler Endeksi (BPI, Bribe Payers Index)'dir. Rüşvet Verenler Endeksi, Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Küresel Yolsuzluk Barometresi'nden farkı, ülkedeki iş insanlarının farklı ve yabancı pazarlara girerken, yabancı piyasada işlerini rahatlıkla sürdürebilmek amacıyla rüşvete ne sıklıkla başvurduklarını gösteren bir endeks türüdür. Rüşvetin ülkelerde görülme derecesinin ne olduğu ve hangi ülkede daha fazla olduğuna dair bilgi vermesi, endeksi bu yönüyle hayli önemli kılmaktadır.

Endeks ilk çalışmasını 1999 yılında yayınlarken son çalışmasını ise 2011 yılında yayımlamıştır. Endeks, 0-10 arası bir skor aralığına sahiptir. Tüm ülkeler 0 ve 10 arasında bir değer almaktadır. Sahip olunan değer 10'a yakın olması ülkede rüşvete meyillinin az olduğunu göstermektedir. 0'a yaklaşması ise tam tersi bir durumu ifade etmektedir. 2011 yılında yayımlanan rapora göre 8.8 puanla Hollanda'nın rüşvete eğiliminin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu eğilimde en geride kala ülke ise, 6.1 puanla Rusya olmuştur. Endeksi 2002 yılında 21 ülkeyi kapsarken, 2006 yılında 30, 2008 yılında 22 ve son olarak 2011 yılında 28 ülke için veri yayımlamıştır. 1999 ve 2002 yıllarında yürütülen çalışmayı Gallup International araştırma şirketi üstlenmiştir. Şirket çalışmayı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle, ihracatın yüzde 60'ını kapsayan 15 ülke ile yürütmüştür. Gallup International, ülkelerin yolsuzluk eğilimini ölçerken yerli ve yabancı ayırt etmeksizin banka üst düzey yöneticileri, mali müşavirler, üst düzey şirket yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonrasında bir ölçümleme yapabilmektedir.

2.1.5. Global Rekabet Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu'na göre yapılan rekabetçilik tanımı şu şekildedir; *“Bir ülkenin verimlilik seviyesini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler seti şeklindedir”* (Martin vd., 2008, s. 3). Dünya Ekonomik Forumu yukarıda belirtilen bazı etmenlerin takibi için 1979 yılından bu yana küresel rekabet endeksini belirli aralıklarla hesaplayıp güncel tutmaktadır. Endeks Sala-i Martin tarafından ilk olarak Colombia Üniversitesi'nde ortaya çıkartılmış olup ilk versiyonu 2014, son versiyonu ise 2008 yılında Micheal Porter tarafından oluşturulmuştur. Küresel rekabet endeksi hesaplanması yapılırken 120-148 ülke arasında yapılmaktadır ve bu hesaplama için 20.000 civarı veriye ihtiyaç vardır (Türkmen ve Aynalıoğlu, 2017, s. 264).

Bu endekste tüm ülkelerin puan listesi bulunmaktadır ve bu puanlar rekabetçilik puanıdır. Rekabetçilik puanı Dünya Ekonomik Forumunca her sene ayrıntılı çalışma ile tekrar edilmektedir. Puanların hesaplama yöntemleri belli bir ortalamaya göre yapılmaktadır. Değerler ise 1 ve 7 arasında bir skor alır. 1 en kötü 7 ise en iyi ifade etmektedir. Ayrıca alt endekslerden genel endeks skorlarını ortaya çıkarabilmek için ülkelerin göstermiş olduğu gelişmişlik seviyeleri önemlidir ve buna göre değişik endeks ağırlıkları es geçilemez.

Endeksin ölçülebilmesi için belirli kaynaklar tarafından endeksleri veri temini yapılmaktadır. Bu kaynaklardan bazıları şunlardır: “Uluslararası Para Fonu, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, Dünya Ekonomik Forumu, Uluslararası Çalışma Örgütü, OECD ve UNUSCO” gibi kuruluşlardır. Sayılan kuruluşların verileri ile hazırlanan Yönetici Görüşü Anketi adında 15 bölümlük bir araştırma mevcuttur. Araştırmanın son yayınlan endeksine göre 1400'den fazla yönetici üzerinde uygulanarak sonuca varılmıştır. Endeks toplam üç adet alt endeks barındırmaktadır. Bu alt endeksler 12 bileşenden oluşmaktadır. Ülkeler ise bu endekste üç kategori altında ve kalkınmışlık düzeyleri ile araştırılmak hedeflenmiştir (Altay, 2017, s. 30).

WEF, bölgesel rekabetçiliği ülkedeki üretim seviyesine biçimlendiren bürokratik faktörler ve diğer tüm faktörlerin belirttiğini ifade etmiştir. Bu aşamada endekse, rekabeti ve üretimi direkt olarak etki eden dokuz adet faktörü dahil etmektedir¹. Fakat belirtilen değişkenlerin üretimde iyi olmalarının tek başına bir anlam ifade

¹ Altyapı, makroekonomi, sağlık ve temel eğitim, ileri düzey eğitim, pazar etkinliği, teknolojik hazırlık, iş sofistikasyonu ve yenilikçiliktir.

etmediklerini, toplu halde bir araya geldiklerinde rekabetçilik için daha sağlam olacağını söylemektedir (WEF, 2007, s. 3-4). Krugman ise rekabetçiliğin ulusal alanlarda varlığından söz etmeyi gereksiz olduğunu savunurken, Sanjaya WEF'in rekabet gücünü ölçmeyi amaçladığı çalışmaları bazı yönlerini eleştirmektedir. Çünkü endeks çalışmalarında etkin bir piyasa sistemi olmasının varsayımı ve rekabet kavramının çok genel bir söylemle geliş güzel geçirildiğini düşünmektedir. Uygulanan metodolojide yanlışlıklar olduğunu ve tutarlı olmadığını ifade etmektedir (Aklin vd, 2007, s. 222).

2.1.6. ICRG Yolsuzluk Endeksi

Politik Risk Hizmetleri (Political Risk Service Group Inc.) uluslararası yapılan yatırımlar için ortaya çıkacak olan riskleri takip eden ve bununla ilgili hizmet sunan bir kurumdur. ICRG Yolsuzluk Endeksi bu kurum tarafından hazırlanmaktadır. 1982 yılından bu yana Politik Risk Hizmetleri Uluslararası Risk Rehberi Yolsuzluk Endeksi (ICRG)'ni hazırlayıp satan bir şirkettir. Adı geçen endeks birçok faktörü göz önünde bulundurarak ülkelerin risk haritalarını ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan risk oranı üç bileşen biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu bileşenler; politik, finansal ve ekonomik risklerdir. Aynı zamanda bu bileşenler kendi içerisinde toplamda 22 alt bileşene sahiptir. Politik riskin ayrı bir unsuru olan yolsuzluğunda bir ölçüm aralığı vardır. Bu aralık 0 ila 6 arasında bir değere sahiptir. Değerin 0'a yakın olması yolsuzluğun çoğaldığını gösterirken 6'ya yaklaşması yolsuzluk oranının düştüğünü gösterir (Başar, 2004, s. 20-21). Kuruluşun aynı zamanda ölçüm yaparken kullandığı modelin içinde, askerin veya dinin politikaya müdahalesi ve döviz riskleri gibi, o ülkeye has ayrıntıları inceleyen birçok etken vardır (Hassan vd., 2003).

Politik Risk Bileşenleri aşağıdaki gibidir;

- Hükümet İstikrarı
- Sosyoekonomik koşullar
- Yatırım Profili
- Ülke İçi Çatışma
- Ülke Dışı Çatışma
- Yolsuzluk
- Askerin Politika İçerisindeki Yeri
- Dini Gerilimler
- Hukuk Düzeni

- Etnik Gerilim
- Demokratik Hesap Verilebilirlik
- Bürokrasinin Kalitesi

2.1.7. Saydam Olmama Endeksi (OPIN)

Saydam olmanın karşıtı olan opasite kelimesi, ülkelerin karar süreçlerinde ve karar alma serüveninde karar alınırken ne kadar şeffaf, olduklarının düzeyini belirtmektedir (Hooper ve King, 2007, s. 40). Endeks saydamlığın olmadığı anlarda işletme ve yatırımlarda katlanılan maliyetleri ölçümlemek için Pricewaterhouse Coopers'in faaliyetleri ile alanında uzman kişiler, deneyimli ekonomistler ve analistlerden oluşan "Kurtzman Group" olarak bilinen özel bir kurum tarafından 2000 yılından beri gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarını baz alarak hazırlanan bir endekstir (Kurtzman ve Yago, 2001, s. 1).

OPIN özel bir kurum tarafından hazırlanan ve endeksin içeriğinde 41 ayrı kaynaktan derlenen 65 nesnel değişkeninde kullanılmasıyla bileşik yapıda bir endeks olarak bilinmektedir. Şeffaflığın düzeyini ölçebilmek için beş farklı kıstasın varlığı söz konusudur. Bu beş farklı kıstas aşağıda yer almaktadır:

- Özel sektör ve kamu kesiminde görülen yolsuzluklar
- Hukukun işleyişindeki aksaklık
- Şeffaf olmayan ekonomi politikaları
- Eksik muhasebe
- Düzenleyici yapının fayda sağlamaması

Bahsedilen endekste yolsuzluğa ilişkin datalar oluşturulurken Uluslararası Şeffaflık Örgütü ve Ülke Risk Rehberi verilerinden yararlanılmaktadır (Çelen, 2007, s. 92). Opasite endeksi diğer endekslerle karşılaştırıldığı zaman onlara göre popülerliği daha düşük bir endeks türüdür ve yolsuzluk ölçümünü daha dolaylı şekilde yapmaktadır (Uysal, 2011, s. 25).

2.1.8. Kaufman, Kraay ve Zoido- Lobaton Yolsuzluk Endeksi (KKZ)

KKZ, hangi kamu gücünün veya otoritesinin özel çıkar elde etmek amacıyla yolsuzluk faaliyetlerine ne boyutta karıştığını ifade eden ve yolsuzluk algısını yansıtan yolsuzluk ölçüm metotlarından biridir (Ilıman ve Tekelli, 2016, s. 72).

KKZ endeksi olarak bilinen Yolsuzluk Kontrol Endeksi Dünya Bankasının desteklediği ve Kaufman, Kraay ve Zoido- Lobaton'un geliştirdiği bir endeks türüdür. Bu endeksin saptanabilmesi için 6 temel kıstasın varlığından yararlanılır. Bu kıstaslar aşağıda yer almaktadır:

- İfade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik
- Politik İstikrar
- Hükümet Etkinliği
- Düzenleyici Kalite
- Kamu Hakimiyeti
- Yolsuzluğun Kontrolü

Endeks değerlerinin hesaplanmasında yerli ve yabancı birden fazla kuruluşun veri tabanından bilgi çekilmektedir. Bu bilgiler daha sonra bir araya getirilmektedir. KKZ endeks değer aralığı -2,5 ve +2,5 skalasında bir değer alıp, azalan puan artan yolsuzluğu ifade ederken artan puan ise azalan yolsuzluğu ifade etmektedir (Çelen, 2007, s. 88).

2.2. YOLSUZLUĞUN ÇEVRE KOŞULLARI

2.2.1. Asimetrik Bilgi

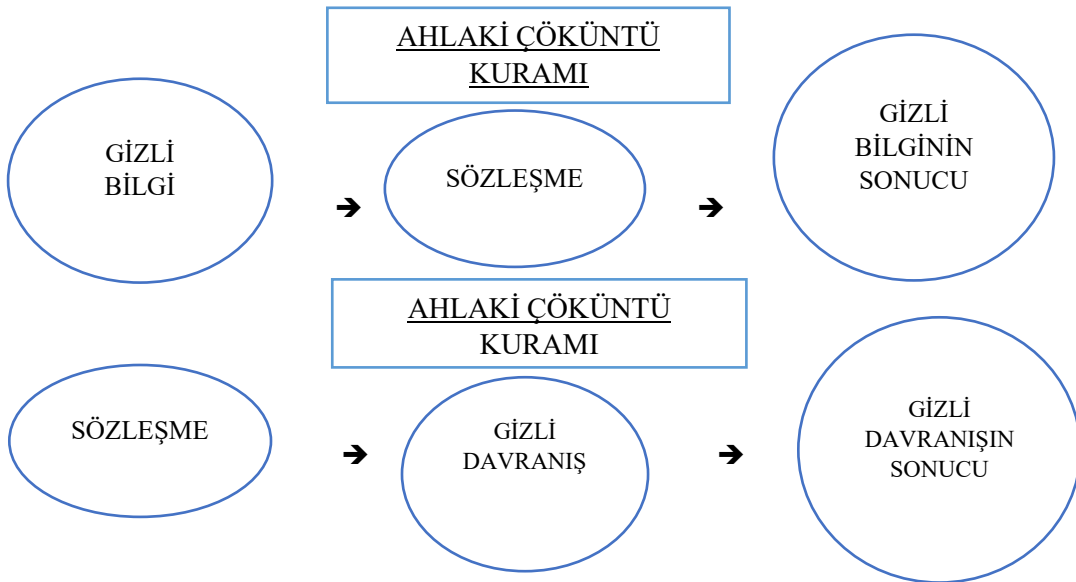
Asimetrik bilgi taraflar arasındaki eksik bilgiyi ifade etmektedir. Ya da taraflardan birinin bildiği bir bilgiyi bir diğerrinin bilmemesi durumudur. Bu bağlamda asimetrik bilginin var olduğu durumlarda bir tarafın bilgi eksikliğinden kaynaklanan diğerr tarafın elde ettiği bir haksız üstünlük ortaya çıkmaktadır. Kazanılan bu üstünlüğü ekonomik aktörlerden birinin kendi çıkarlarını maksimize etmek için kullanması ters seçime yol açmaktadır. Bu durum daha sonra ahlaki tehlike boyutuna taşınmaktadır. Etik sayılamayan bir biçimde gerçekleşen olayda ahlaki tehlikenin varlığı söz konusudur. Ters seçim ise eksik bilgiye sahip olan tarafın, aslında tam bilgiye sahip olacağı durumda kabul etmeyeceği bir sunuma veya sözleşmeye onay vermesidir (Yazıcı vd., 2020, s. 136-137). Ekonomik alanda incelenen asimetrik bilgi hayatım birçok noktada karşımız çıkmaktadır. Özel veya kamuda kamusal malların ifasında oluşan bilgi eksikliği büyük bir sorundur ve yolsuzluğa ilişkin gerekli çevre koşullarını da oluşturmaktadır (Yıldırım, 2019, s. 217). Zaten asıl vekil problemi kamunun varoluş sancılarında biridir. Bu problemler kamusal hizmette yanlışlığa düşmeye neden olurken kamu kaynaklarında fazla tüketime ve ciddi bir düzensizliğe de yol açmaktadır (Altun, 2017, s. 3805).

Yolsuzluğa yol açan Asil Vekil sorunda hükümet ve kamu görevlisi arasında ahlaki çöküntüler meydana gelmektedir. Kamuda göreve başlayan bir kişi, göreve başlamasının ardından görevini ve görevinin kendine getirdiği ayrıcalıkların farkına varıp yetki ve sınırlılıklarının iyice gözlemlemesi, bu farkındalıktan doğan bilgileri istediği gibi kullanarak gizemli hareketler içerisinde bulunmasıdır. Ters Seçim ise, hükümetin göreve getirdiği personel hakkında yeterli bilgiye sahi olamaması ve kamu görevlisinin bilgi, birikim ve yetkilerini kamu yararını arka plana atarak kendi menfaatlerini düşünerek kullanmaya başlamaktadır (Gül ve Ata, 2009, s. 9). Zaten yolsuzluğun tanımında da kişinin yetkiyi kendi çıkarlarını gözetererek kullanması ibaresi yer almaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla göreve getirilen kişiler ve bu kişilerin görevleri hakkında eksik bilgi kamuda yolsuzluğun akıbetini belirlemektedir. Ters seçim ve ahlaki çöküş arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. İkisini ayıran en bilinir özellik sözleşmeden sonra, gizli davranışlar sergilenecek çöküntüye neden olan işlemin başlamasıdır.

Aşağıdaki şekilde ters seçim ve ahlaki çöküntünün izlediği yol ve sonuçları yer almaktadır.

Şekil 2.2: Asimetrik Bilgi Problemi

Kaynak: Güvel ve Ata, 2009, s. 174.

2.2.2. Denetim Yetersizliği

Kamu alanında denetim mekanizmasının yeterli derecede olmaması, denetim yapan birimlerin ve müfettişlerin faal olmaması, yolsuzlukla mücadelede başarının önünde duran en büyük etkidir. 1982 Anayasası ile birlikte Devlet Denetleme Kurulu kurulmuş olup, bu kurulda Silahlı Kuvvetler ve Yargı Kurulu gibi bazı organlar sistemin dışında kalmıştır. Kurulmasındaki amacı şu şekildedir: *“Merkezi irade önemli bir görevi ifa eden denetim organlarının, çeşitli nedenle verimli çalıştırılamaması nedeniyle, siyasi etkilerin dışında kalabilmesini sağlayacak tarafsız ve etkin bir denetim organı olarak, Cumhurbaşkanlığına bağılı Devlet Denetleme Kurulu kurulmuştur”*. Kurul tarafından 70’e yakın rapor hazırlanmıştır. Fakat bu da denetim için yeterli olmamıştır. Aynı zamanda yolsuzlukla mücadelede siyasi denetiminde varlığı çok önemlidir. Ancak bu kanalda yapılan çalışmalarda yeterli olamamıştır. Mecliste çoğunluğına sahip hükümetler çoğunluğun gücünü kullanarak denetimlerden kaçınmanın yollarını aramaktadırlar. Parlamenter rejimde denetim sistemi partiden ihraç, tekrar seçilememe ve lider otoritesi gibi nedenlerle düzgün işlememektedir (Korkmaz vd., 2001, s. 52-53). Şöyle ki bir denetçinin başarılı olabilmesi için özel sektörde ya da kamuda; şirket yöneticisi, bir vekil veya ülke başkanını yolsuzluğına karşı tutumu son derece önemlidir. Yani bahsi geçen kişilerde eğer yolsuzluk olaylarının içindeyse orada yolsuzluğı denetlemek ve önlemek mümkün olmayacaktır (Khan ve Özsemerci, 2009, s. 88).

Yolsuzluk genelde, yapılan gizli anlaşmalarla yürütölmektedir. Örneğın bir vergi memurunun rüşvet karşılığında vergi yükümlüsü tarafın vergi borcunu hafifletmesiyle, vergi yükümlüsü ve kamu personelinin arasında gizli bir anlaşma doğar. Ancak bunu kimse ortaya çıkaramaz ve denetim etkin bir şekilde sağlanamaz. Böylece bu alanda yolsuzluğun önüne geçilmesi hayli güç olacaktır. Yolsuzluğı denetleyen müfettişlerin veya denetçilerin mücadelede yolları aşğıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.1: Müfettiş ve Denetçinin İzlediği Yollar

Karşılaşılan Durum	Durum Karşısında Denetçinin Rolü
Belgelenmiş Kanıtın Yokluğu	Yolsuzluğa Fırsat Çıktığını Gösterir
Kamu Personelinin Taraflarla Yaptığı Gizli Anlaşma	Katılımcı Denetimine Başvurur
Vatandaş ve Kamu Personeli Arasında Yapılan Gizli Anlaşma	Bu Alanda Bir Rolü Yok
Kamu görevlilerinin takdir yetkisinin genişliği	Takdir yetkisinin kullanılması ilkelerinin kamuya açıklanması konusunda ısrarcı olma
Yolsuzluğun belirlenmesi	Rolü yok
Yolsuzluğun Soruşturulması	Müfettişlerle İşbirliği

Kaynak: Khan ve Özsemerci, 2009, s. 94.

2.2.3. Eksik Rekabet

Yolsuzluk faaliyetlerinde çıkar gözetmek, yolsuzluk eylemini yerine getiren kimselerin ortaya atılan bir miktar üzerinden anlaşmaya gitmeleri ile dolayısıyla yolsuzluğu iktisadi bir eylem olarak benimserler. Tüm bu olayların yaşandığı alanlar “yolsuzluk piyasası” olarak belirlenmektedir. Rekabetçi piyasa yapısı ile yolsuzluk arasında ters giden bir ilişki söz konusudur. Artan yolsuzluk, azalan rekabete işarettir (Korkmaz vd., 2001, s. 76-77).

Rekabetin geçerli olduğu serbest piyasa ekonomilerinde yolsuzluğa daha az rastlanmaktadır. Devletin piyasada rolü düşüktür. Dolayısıyla gümrük vergileri de tarafları üzmeyecek şekildedir. Fakat kamu otoritesinin baskınlığı ve karşılaşılan monopol yapı, rekabet ortamını yaratmamaktadır. Bu aşamada firmalar, piyasanın gücünü elinde tutabilmek için, kamu personeline rüşvet verme yoluna giderler. Piyasada denetimin çok fazla veya çok az olması yolsuzluğa teşvikin yönünü belirleyecektir (Gedikli, 2011, s. 174).

2.3. YOLSUZLUĞA ZEMİN HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

2.3.1. Ekonomik Faktörler

Yolsuzluğa zemin hazırlayan faktörler, ekonomik, sosyal ve hukuki olarak birçok alanda incelemekte fayda vardır. Ekonomik faktörler bölümünde yolsuzluğun bazı belirleyicilerini yolsuzlukla olan bağlantılarına değinilmiştir.

2.3.1.1. Kamu Ekonomisi ve Ücretler

Fan vd. (2008) yerinden yönetimin çok olduğu kamu personeli sayısının ve vazifesinin oldukça fazla olduğu devletlerde, yolsuzluk seviyesi ile kamunun büyüklüğü kıyaslamasındaki ilişkisel dereceyi incelemektedir. Çalışma içerisinde kamu istihdamının toplam geliri, ülkedeki istihdamın toplam geliri, kayıta olmayan ekonomi gibi bir takım değişkenlerin dışında, endüstride işletme sıklaşma oranı gibi değişkenlere de yer verilmiştir. Buna göre, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamusal istihdamın ve bakanlık sayısının artması yolsuzluk düzeyi ve rüşvetin artmasına neden olmaktadır. Bunun yanında merkezi yönetimin elde ettiği vergi gelirinin yüksek olduğu ülkelerde, kamu çalışanları tarafından rüşvet yükü düşük rapor edilirken, bakanlıkları çok olan ülkelerde cebini dolduranlar da artmaktadır. Endüstride firma yoğunlaşması ile yolsuzluk düzeyi arasında ise doğru orantı bulunmaktadır.

Neoliberal görüş devletin sivil iradeye ve ekonomik olaylara müdahil olmasını azaltılmasının yolsuzlukları da azaltacağını öngörmektedir. Yetki derecesinin yüksek olduğu devlet kademelerinde, yolsuzlukların başladığı ve hızlı bir şekilde çoğaldığı görülmektedir. Bu noktada serbest piyasa ekonomisinde olan rekabetçi piyasa şartları yolsuzluğa olan ilgiyi azaltacaktır (Tepav, 2006, s. 64).

Johnson vd. (1998) yapmış olduğu çalışmalarda ekonomideki regülasyonlar kısıtlamalar ve benzeri bazı uygulamalar sebebiyle büyümekte olan kamu ekonomisinin, kamuda çalışmakta olan yetkili kişinin yani yöneticinin isteğine bağlı bir şekilde karar verebilme gücünü artırdığını göstermektedir. Bu doğrultuda kamu personelinin kendi isteğine bağlı olarak karar verme durumları arttığında yolsuzluk düzeyinin de arttığı görülmektedir.

Dünya çapında yapılmış ve yapılmakta olan bazı araştırmalarda da görüldüğü üzere, devletçi faaliyetlerin çok fazla olduğu ülkelerde yolsuzlukların daha çok, rekabet ortamının olduğu ülkelerde ise yolsuzlukların diğerine oranla daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde de devletçi uygulamaların baskın olduğunu düşündüğümüzde yolsuzluk ihtimalinin yüksek olduğu alanlar aşağıdaki gibidir (Özsemerci, 2003, s. 8);

- İnşaat sektöründe yer alan müteşebbislerin yüksek gelirler elde etmesine ortam hazırlayan büyük çaplı devlet ihaleleri,

- Hükümetin bir takım hammaddelerin ayrılmasında ya da sağlanmasında karar verici olması,
- Yüklü miktarda vergi tahsis edilmesi ve bu durumun sonucunda gerçekleşecek rüşvet eylemine karşılık olarak karar verilecek vergi oranının diğerine göre daha düşük olmasını yapma çabaları,
- Elektrik gaz ve akaryakıt gibi kaynak kısımlarında ücret ve kar derecelerinin devlet kanalında belirlenmesi ve bu doğrultuda bahsi edilen sektör kısımlarında aktif olan tarafların gelirlerini ve ürün fiyatlarını yukarıda gösterebilmek amacıyla yolsuzluklara başvurusu,
- Devletin sağlamış olduğu bazı kredi ve teşvik gibi kolaylıklardan faydalanma olanağı sağlayan eylemler.

Devlet ekonomisinin dışında kamu içerisindeki ücret segmenti ile de yolsuzluk arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Kamu tercihi teorisine göre kamusal bazı işlerin kamu personellerince git gide yapılmamasının ya da daha az yapılmasının sebebi, kamu personellerinin az maaşla çalışması durumudur. Bu doğrultuda kamu personellerinin arasında düşük maaş alanların büyük bir kısmı yolsuzluk düzeyinin son derece düşük olduğunu belirtmektedir. Bu nedenledir ki alınan düşük maaşlar daha da düştükçe kamu personelleri yapmış oldukları görevlerinin ya da kamudaki bazı işlerinin hızlıca yapılmasını isteyen özel sektör kesiminin kanuna uygun olmayan taleplerinin değerlendirilmesi yönünde bu personelleri teşvik edecektir (Ampratwum, 2008, s. 78).

Ülkenin ekonomik olarak faaliyetlerinin fazlaşması, kamusal hacmi çoğaltmış ve yolsuzluklar faaliyetlerinde rüşvet eylemi ve benzeri eylemler kamu bürokrasisinin engellenmesinde kullanılmıştır (Baldemir vd., 2009, s. 51). Kamu çalışanlarının hakkıyla denetlenmemesi şeffaflık ve hesap verilebilirliğin yetersiz olması ve muhalefet olan kesimin güçsüz olması yolsuzlukları dolaylı anlamda etkilemekte ve arttırmaktadır (Ergun, 1978, s. 23) Yolsuzluğun derecesini belirlemekte çok önemli bir faktör olarak birçok bilim insanı kamu personeline ödenen maaşların düşük olmasını ileri sürmüştür. Örnek olarak İsveç'te iyi mevkide çalışan sanayi personelinin 12-15 katı fazla maaş almalarından yola çıkarak yolsuzluğun son derece aşağı seviyede olması bununla ilişkilidir (Assar Lindbek, 1998, s. 5). Kamu personellerinin yolsuzluk eyleminde bulunmamaları için alışılmış maaş görüşü farklılaştırılarak personele göstermiş oldukları efor karşılığında ekstra ücretler verilebilir. Bir takım caydırıcı cezalar da yolsuzluğun önüne geçme hususunda son derece etkili olacaktır (Gedikli, 2011, s. 173-174).

Van Rijceghem ve Weder (1997) maaş seviyesi ile yolsuzluk arasında bir neden sonuç ilişkisi kurarak yolsuzluğu egale edecek maaş seviyesinin son derece yukarıda olduğunu ve sadece ücretlerin yani maaşların yukarı seviyeye çekilmesinin devlet bütçesindeki maliyetinin son derece yüksek olacağını öne sürmüştür (Tosun, 2004, s. 104). Bununla birlikte insanların günlük taleplerini karşılamayacak seviyede düşük maaşların da kamu personellerini başka yönlere teşvik edeceğini belirtmiştir. Hatta toplum içinde bunun makul algılanması sonucunda ortaya çıkabileceğini ve insanların normal karşıladığı bu durumun yine vatandaşlar nezdinde itibar etmesini engelleyerek, hem yolsuzluğa göz yumulacağını hem de yolsuzluk seviyesini arttıracak olduğunu belirtmiştir.

2.3.1.2. Gelir Dağılımı

Gelişmiş ülkelerin hayat standartlarını yakalaması için geliştirmekte olan ülkelere öncelikli olarak yolsuzlukların önlenmesi hususu belirtilmektedir ve bu ön plandadır. Bu ülkeler yani devletlerarasında ekonomik olarak büyüme tüm toplum için geçerli olmalıdır ve bu büyümenin karşılığında gelir adil olarak tüm insanlara eşit dağıtılmalıdır. Gelir dağılımı adil olursa, yolsuzluk o oranda az olacaktır. Yolsuzluk toplumsal harcamaların miktarını niteliğini ve ortaya çıkardığı sonuçları olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu hususta bir takım otoriteler daha çok gelir elde ederken, vatandaş gittikçe fakirleşmektedir. Bunun önüne geçmenin bir yolu da yolsuzluğu önlemektir. Gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yapılmış bir çalışmada Arjantin ve Kolombiya dışındaki devletlerde negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir devlet yönetiminde, maaş ve gelir dağılımı topluma ne kadar eşit dağıtılmışsa o toplumlarda yolsuzluk o kadar az olur ve yolsuzluk ne kadar fazla olursa o ülkelerde gelir dağılımının eşit olmadığı yani adaletsiz olduğu sonucuna varılır (Karluk ve Ünal, 2017, s. 2).

Gelir dağılımı; bir ülkede belirli bir dönemde üretilen milli gelirin bireyler ve bireylerden oluşan grupları ve üretim faktörleri arasında paylaşımını ifade etmektedir. Gelir dağılımı olgusu; dört şekilde tanımlanabilir (Çalışkan, 2010, s. 92-94). Bu kapsamda:

- Fonksiyonel gelir dağılımı, üretilen gelirin üretim yapanlar arasındaki dağılımı
- Bireysel gelir dağılımı, üretilen gelirin toplumu bir araya getiren bireyler arasındaki dağılımını,
- Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin çeşitli kriterlere göre belirlenen bölgeler içindeki dağılımını ve bu dağılımın tespiti amacıyla kullanılan gelir dağılımını,

- Sektörel gelir dağılımı, milli gelirin; tarım Sanayi ve hizmet sektörünün milli gelirden aldıkları payları belirtmek maksadıyla elde edilen gelir dağılımını belirtmektedir.

Gelir dağılımı ile yolsuzluk ilişkisini inceleyen Park (2003), gelir dağılımının dışında, ülkelerde ekonomik özgürlüğün fazlalaşması, güç dağılımının farklılaşması iyileşmesi ve sosyo kültürel olarak kurulan denge, yasal sistem geleneğin yerleşmesi ve kadının daha çok söz sahibi olarak erkek egemenliğinin ortadan kalkması sonucunda yolsuzluk derecesinin azaldığı görülmektedir. Çalışmaya baktığımız zaman gelir dağılımı farklı olan devletlerde yolsuzluk derecesi fark edilir ölçekte yükselmekte ve yolsuzluk üzerinde etkisini daha fazla anlamlı hale getiren kısım olarak gördüğümüz ise kültürel değerler olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımı ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen farklı bir çalışma da Husted (1999)'e aittir. Husted, gelir dağılımı devletin ekonomide ki büyüklüğü, ekonomik refah ve kültürel bazı değişkenlerin görülen yolsuzluk düzeyi üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmaya göre gelir dağılımı yolsuzluk konusunda son derece etkili olan önemli faktörlerden birisi fakat bu etki her devlet için aynı oranda değildir.

Yolsuzluk gelir dağılımını bozabilir. Yolsuzluğun gelir dağılımını bozduğu durumlarda ise kişi ve grupların haksız şekilde diğer kişi ve gruplardan daha fazla kazanç elde etmeleri ortaya çıkmaktadır (Chetwynd, 2003, s. 9).

Gyimah-Brempong ve Camacho (2006), 20 yıllık periyotta, 61 ülke için panel veri analizi ile yolsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkisinin bölgesel farklılıklarını araştırmışlardır. Varılan sonuçlara göre, yolsuzluğun gelir dağılımı eşitsizliğini ortaya çıkardığını, en büyük faktörün de Latin Amerika ve Afrika devletlerinde olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, sıklıkla Latin Amerika Ülkeleri ile birlikte, yeni araştırmaların verdikleri sonuçlarda yapılan çalışmaların bulgularıyla çatışmaktadır.

2.3.1.3. Ekonomik Büyüme ve Yatırımlar

Yolsuzluğun etkileri üzerine çalışan araştırmacılar, yolsuzluğun büyümeyi nasıl olumsuz yönde etkilediğini ve buna örnek olarak bürokratik geç kalmaları egale edecek devlet büyümesini ne şekilde ya da nasıl artırabileceğini teorik ve ampirik temelde analiz etmişlerdir. Devletler arası ampirik çalışmalar, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki bazı etkilerini devletten devlete farklılık ortaya çıkarabileceğini sunmuştur.

Yapılan araştırmalar ülke ekonomileri üzerinde yolsuzluğun çok ciddi etkileri neden olduğunu belirtmektedir (Altun ve Yıldırım, 2017, s. 17).

Ekonomik perspektiften baktığımızda yolsuzluğun önemi yatırımın etkisinden kaynaklanmaktadır. Tahmin edilebilir bir ekonomik alan özel sektörler anlamında son derece önemlidir. Yapmış oldukları yatırımların sonucunu alacaklarına inandıkları süre zarfında yatırımcılar, yatırım yapmaya devam edeceklerdir. Yatırımların getirileri konusunda belirsizlik doğuracak tek faktör de yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olması olacaktır. İstikrarlı olmayan bir ekonomik ortam, yatırıma karar verme hususunda iki tane sonuca yol açmaktadır: Bunlardan ilki maliyetlerin artmasıyla yapılan yatırımın karşılığının azaltılması. İkindisi ise belirsizlik ve bu belirsizlikten doğan risklerin fazlalaşmasıdır (Everhart vd., 2007). Mauro (1995, 1998)'nın belirttiği üzere bahsi edilen her etki de uzun vadeli ve sürdürülebilir bir büyüme anlamında son derece önemli olan yatırımları engellemektedir (Karagöz ve Karagöz, 2010, s. 7).

Ekonomistler 1990lı yıllarda globalleşen dünya koşulları gereği yolsuzlukların ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini açıklamayı amaç edinmişlerdir. Hines (1995) ekonomik büyümeyi yolsuzluğun kötü anlamda negatif etkilediğini, Rose-Ackerman (1999), retim maliyetlerinin yolsuzluk sebebiyle arttığını, Della Porta ve Vanucci (1999), yatırım yapılan ülkelerdeki yolsuzlukların yabancı yatırımcıların negatif anlamda etkilediğini, Busse-Hefeker (2007) yatırımlar için yolsuzluğun önemli bir belirleyici olduğunu, Mathur ve Singh (2013) ise yatırımcılar açısından yatırım kararlarını yolsuzluğun etkilediğini ve en önemli faktör olduğunu savunmuştur. Yatırımları ve yabancı yatırımları, buna ek olarak yatırım kararlarını yolsuzluğun azalttığı bilinmektedir (Mauro, 1995; Keefer ve Knack, 1995; Castro ve Nunes 2013).

Bu doğrultuda ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesinin yolsuzluk düzeyinin olduğunu anlayabiliriz. Leff (1964) ve Huntington (1968) (Karagaz ve Karagöz, 2010, s. 8), yolsuzluğun ekonomik büyümeyi artıracak ii çeşit mekanizma ne sürmüşlerdir. Bu çalışmalarda, bir rüşvet geliri elde eden kamu personellerinin daha verimli çalıştığı ve yolsuzluğun kamu kısmındaki bir takım zamansal gecikmeleri yok ettiği, hızlı para olarak ifade edilen kavramı ortaya çıkardığı savunmaktadır. Bahsi geçen çalışmalara göre bürokratik koşulların yoğun olduğu devletlerde yolsuzluğun ülke ekonomisindeki büyümeye faydalı olma olasılığı yükselmekte ve yolsuzluk bürokratik sorunları egale ederek yatırım kararlarının oluşmasını ve sağlanması geliştirmektedir. Shleifer ve Vishny (1993), bu görüşe karşı

olarak ekonomik büyümeyi yolsuzluğun azaltma eğiliminde olacağını savunurken, Rose-Ackerman (1978) ise, yolsuzluğun büyüme konusunda özel sektörü potansiyel olarak küfür patlama olasılığı konusunda ikaz etmektedir (Sofuağlu vd., 2017, s. 477).

2.3.1.4. Kayıt Dışı Ekonomi

Kayıt dışı ekonomi kavramı olarak gizli ekonomi, yeraltı ekonomisi, ikinci ekonomi, enformel ekonomi, gölge ekonomi, yasadışı ekonomi, kara para ekonomisi, beyan dışı ekonomi, vergi dışı piyasa ekonomisi, nakit para ekonomisi vb. gibi farklı kavramlar altında irdelenmiştir. Bu kavramlar nitekim aynı anlamı ifade etse de, sıklıkla başlıkta da olduğu gibi kayıt dışılığı ortaya koyan ve ekonomik faaliyetlerde farklı biçimlerde ortaya çıkmasında kaynaklanan kayıt dışı ekonominin farklı yönlerini vurgulamaktadır (Savaşan vd., 2016, s.163).

Kayıt dışı ekonomi ya da kayıt dışılık kavramı yalnızca özel sektöre ait bir kavram değildir. Ek olarak kamu sektöründe de var olan bir durumdur. Kayıt dışı devlet denilince, GSMH hesaplamalarında var olmayan kamusal sektör çalışmaları nihayeti ile önümüze çıkan kamu harcamaları ve gelirlerini ifade etmektedir. Aynı zamanda kayıt dışı devlet kavramı ile resmi olarak kamu sektörü hacimleriyle, fiili kamu sektörü hacimleri arasındaki fark belirtilmektedir. Kayıt dışı ekonomi kavramı da tam olarak bu noktada kayıt dışı devlet ve yolsuzluk arasındaki ilişkiden ortaya çıkmaktadır (Bağırzade, 2012, s. 212; Akça vd., 2006, s. 222-223).

Yolsuzluk konusunda bahsi geçen hususlarda da belirtildiği üzere kamu çalışmasını yapmakta olan kamu personellerinin yetki ve yükümlülüklerini kullanarak bir işi yapmak ve bu işi yaparken bir takım rüşvet ve haksız kazanç elde etmeleri biçiminde anlatılan ve yasal olmayan gelirleri ifade eden ilgili kamu kurumları ile ilintili vakıflar veya derneklere yaptırılan bağış ve benzeri ödemelerinde kayıt dışı kamu geliri olarak belirtilebileceğini söylemek mümkündür (Şeker, 2008, s. 101).

2.3.1.5. Ekonomik Özgürlük

Ekonomik özgürlüklerde görülen azalma, otoritenin sınırlamaları ve düzenlemeleri, bireysel tercihler, istekli yapılan değiştirmeler ve piyasa organizasyonlarının yerine geçmesi ile olmaktadır. Çoğu zaman reformlar ve otoritenin müdahalesi yüksek oranda bir bürokrasiye yol açarken, bu da yolsuzluğa teşvik etmektedir (Mauro, 1997; Tanzi, 1998; Sandholtz ve Koetzle, 2000; Graeff ve Mehl-kop,

2003; Mauro 1997, s. 4). Liberalleşme “devamlılık, deregülasyon ve özelleştirmek için politikalar geliştirme, çıkar peşinde koşma ve yolsuzluğa açılan kapıları ciddi anlamda azaltmaktadır”. Eğer devlet reformları fazla ise ve burada kamu personelleri takdir yetkisini elinde bulunduruyorsa, kişiler bu normları geçebilmek için kamu personellerine rüşvet teklifinde bulunabilirler (Özcan, 2012, s. 259). İşte bu noktada ekonomik özgürlük devlet otoritesini azaltarak ve siyasi yetkinin aynı kişide toplanmasının önüne geçerek yolsuzluğu da bir nevi engellemiş olur. (Akıncı vd., 2005, s. 148). Yolsuzluğun ekonomik sistem ile son derece etkin bir bağı vardır. Ekonomik özgürlüğün seviyesinin yüksek olması ekonomik sistemlerin en iyi şekilde ilerlemesine katkı sağlayacaktır (Goel ve Nelson, 2005, s. 123).

Elliott (1997)’un da belirttiği şekilde, özelleştirilen ve düzenlemelerin yapıldığı bir ekonomi rekabetçiliği doğurarak rantçıları sekteye uğratmakta ve özgür bir ekonomi modelinin yapılmasına katkı sağlamaktadır (Akıncı, 2014, s. 74). Yolsuzluğun belirleyicilerini araştırmak için 1999 yılının verilerini baz alarak, 75 ülkenin analize dahil edildiği bir çalışmada yatay kesit analizleri kullanılarak Paldam (2002)’ın yoksul ülkelerin adım adım zenginliğe sürüklendikleri ekonomik geçişte yolsuzluğun azaldığını gözlemlemiştir. Düşük ekonomi özgürlüğünün yolsuzluğa fırsat yarattığını saptamıştır.

Graeff ve Mehlkop (2003) 76 ülkeye dahil ettikleri çalışmada, 35’i yoksul 41’i zengin olan ülkelerin ekonomik özgürlük düzeylerini incelemiştir. Burada ekonomik özgürlüklerin kalkınmaya bağlı olarak yolsuzluğu azalttığı sonucuna varmıştır.

Ekonomideki müdahaleleri ölçebilmek için ekonomik özgürlük faktörüne başvurulmaktadır. Ekonomik özgürlük düzeyi, rant fırsatı kollayan kişilerin belirlenmesinde iyi bir ölçü birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat burada iki yönlü bir olay söz konusudur. Bunlardan ilki çok fazla olan reformların yolsuzluğu artırdığı, diğer durum ise yine çok gevşek olan serbestleşme modelinin de yolsuzluğu artıracığı durumdur. Yolsuzluk ile ekonomik özgürlük arasındaki bağ hükümetler açısından da oldukça değerlidir. Fakat aralarındaki bu ilişki kendiliğinden oluşmadığı da söylenmektedir. Şöyle ki; idare, alım satım ve vergi konusunda bazı sınırlamalar olduğunda bu sınırlamalar kamu personellerini yolsuzluğa itebilmektedir. Yolsuzluk bu noktada ekonomik özgürlüğün önündeki engel olarak karşımıza çıkabilmektedir. Literatüre bakıldığında yolsuzluk ve ekonomik özgürlük arasında genellikle olumsuz bir ilişki karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Sosyal ve Kültürel Faktörler

Yolsuzluğun ortaya çıkmasında birden fazla neden olduğu gibi, sosyal nedenler aslında ne kadar geri planda kalsa da en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Eğitim, cinsiyet, hızlı bir nüfus artışı ve buna bağlı kentleşme, ailenin giderlerinin oldukça artması, topluma ayak uyduramama, bireylerin ruhsal yapıları, ortaya çıkan farklı görüşler ve etnik farklılıklar gibi nedenler, bireyleri yolsuzluğa teşvik etmektedir. Hızlı bir nüfus artışıyla zaten var olan işsizlik daha da artmaktadır. İnsanlar iş bulma ümidiyle büyük şehirlere yerleşip, yaşam maliyetlerini daha düşük miktarlara maal etmek için gecekondu gibi çarpık kentleşmeleri tercih etmektedirler. Yönetimle aralarında verilen bazı sözler seçim zamanından sonra yerine getirilmeyince, fazla olan nüfusun daha çok artmasıyla yetersiz olan kamu hizmetinden kimlerin yararlanacağı da maalesef rüşvet, kayırmacılık ve iltimas gibi yöntemlerle belirlenmektedir (Hasdemir, 2006, s. 119-120). Bu tarz bir yaşam biçimi eğitim seviyesinde düşürmektedir. Eğitim seviyesi bir toplumun en önemli yapı taşlarından biridir.

Eğitim almış bireylerin işgücünde daha etik oldukları ve ahlaklı davranışlar benimsediğini söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde genelde eğitim seviyesinin düşük olduğu ülkelerde yolsuzluğun da fazla olduğu görülmektedir. Yolsuzluğu önlemek için iyi bir eğitim sistemi şarttır. Ancak sadece bununla yeterli kalmamak gerekir. Yolsuzluğu engelleyen sistemlere her geçen gün daha çok ihtiyaç duyulmaktadır (Aktan, 2002, s. 217-218). Yolsuzluğu etkileyen bir diğer önemli etken ise cinsiyettir. Günümüzde kadınların ve erkeklerin yaşanan olaylar karşısında verdiği tepkiler birbirinden ayrılmaktadır. Bu tutum yolsuzluk karşısında da geçerlidir. 2001 yılında Swamy ve diğerlerinin yaptığı bir çalışmada kadınların yolsuzluk karşısında erkeklere göre daha güçlü ve dayanıklı olduğu ortaya çıkmış aynı zamanda yolsuzluğu azaltma gücüne sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Husted'in yaptığı çalışmada, yolsuzluğun meydana gelmesinde önemli rol oynayan bir faktörün de kültürel faktörler olduğu söylenmektedir. 44 ülkenin baz alarak yapıldığı çalışmada erkek egemenliğinin fazla olduğu toplumlarda görülen yolsuzlukların daha çok olduğu ortaya çıkmıştır. Meier ve Holbrook ise 1992 yılında yaptığı çalışmada hızlı kentleşmenin bireylerin ve aile yapılarının inançlarını zayıflattığını ve kontrollerini kaybettiklerini aynı zamanda hükümet kaynaklarının yoğunlaşmasıyla yolsuzluğa başvurduklarını öne sürmüştür.

2.3.3. Hukuki Faktörler

Yolsuzluğa neden olan birçok faktör vardır. Ekonomik faktörlerin yanında hukuki ve sosyal faktörler de önemlidir. Hukuken alınacak önlemler yolsuzluğu önlemede büyük bir rol oynamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yolsuzluğa zemin hazırlayan hukuki faktörler incelenecektir.

2.3.3.1. Keyfi Takdir Yetkisi

İdareye verilen bazı yetkiler ve iltimaslar hukuka uygun olmak zorunda ve bu uygunluk yasalarca denetlenmek zorundadır. Kişinin sahip olduğu yetki aslında ona verilmiş bir yetki değildir. Yetki, görev esnasında işgal ettiği hizmete tanınmış bir yetkidir.

İdarenin kamu hizmetini nasıl vereceğini ve karar alma sınırlarının yasalarla belirlenme şansı olmayabilir. Dolayısıyla takdir yetkisi vermek görevi açısından gerekli bir durumdur. Yani kişi görevini yerine getirirken hangi durumlarda esnetme yapacağı, yetkilerini tam kullanıp kullanmama gibi esneklik payları bulunmaktadır. Bu tarz durumlar takdir yetkisini doğrulamaktadır. Fakat idarenin verdiği yetki hukuki tanımlamalar içerisinde ve ancak kamu hizmetine fayda sağlayacak şekilde kullanılmalıdır (Korkmaz, 2009, s. 241-243).

Ona tanımlanan yetki onun isteğine göre davranabileceği sonucunu doğurmaz. Takdir yetkisi kullanmak, yasanın verdiği sınırlar içerisinde kalmak, eşitliği gözetmek ve kamu yararını göz ardı etmemeyi gerektirmektedir (Gözübüyük, 2001, s. 240). İdareye verilen yetkinin tek amacı kamu yararına faaliyetlerde bulunmaktır. Takdir yetkisinin kötüye kullanımı maalesef yolsuzluk gibi durumlara yol açmaktadır. Bu açıdan denetim ve hukukun tedbirleri son derece önemlidir.

2.3.3.2. Kamuda Şeffaflığın Yetersiz Olması

TBMM'nin "saydamlık" olarak değerlendirildiği şeffaflık kavramı, kamu idaresinde meydana gelen tüm hizmet aşamalarının herkes tarafından anlaşılır ve açık olması aynı zamanda kamu kurumları tarafınca alınan kararlar ve evrakların ulaşımının kolay olması ve tüm bu eylemlerin denetleme ile birlikte kamuoyuna sunulması olarak değerlendirilir (Yazıcı, 2018, s. 300). Kamuda sağlanan şeffaflık, toplumda güven duygusunu sağlamlaştıracaktır. Aynı zamanda bu, toplumun devleti denetlenebildiğini de

göstermektedir. Kamu idaresinde şeffaflık yolsuzluğu engelleme konusunda toplum açısından önemli bir güven maddesidir.

Vatandaşın devlete hesap verdiği düşünce biçimi 1980'lerden sonra boyut değiştirmiş, yalnızca vatandaş değil, aynı zamanda devletinde vatandaşa karşı hesap veren taraf olması söz konusu olmuştur. Kamuda şeffaf olmak ve hesap verilebilirlik yalnızca hizmet verenlerin değil aynı zamanda hizmet alanlarında devlet nezdinde kamu çıkarlarını koruyarak sorguladığı bir kavram haline gelmiştir. Şeffaflık, saydamlık, alan, niyet gibi kavramlar, kamu yönetim biçiminde şeffaflık kelimesi için kullanılmaktadır. (Duran, 1998, s. 28). Tüm kamu kamu birimlerinde hizmet ve idarenin asıl ve tek amacı halka hizmet ve kamu çıkarlarını gözetmek olmalıdır (Özkan, 2004, s. 16). Şeffaflık ve hesap verebilirlik, hizmeti yürütenlerin değil hizmetten yararlananlara da yani kamuoyuna da, kamu çıkarlarının önceliği ve önemini sorgulama hakkı vermektedir (Şeffaf ve Hesap Verebilir Kamu Yönetimi Sempozyumu, 2012, s. 5).

2.3.3.3. Cezaların Yetersiz Olması

Hukuk kurallarını diğer kurallardan farklı kılan temel, hukuk kurallarının bir yaptırıma sahip olmasıdır. Yaptırım hukuk kurallarının vazgeçilmez bir temel taşıdır. Toplumsal alanda sistemin iyi işlemesi ancak ve ancak kişilerin belirlenen hukuk kurallarına tabi olmasıyla sağlanabilir.

Yaptırım hukuk kurallarını çiğneme karşısında yine hukuk kuralları çerçevesinde alınan çeşitli önlemler veya zorlama şekilleridir. Dolayısıyla hukuk kurallarının ihlali söz konusu olduğunda hepsinin bir yaptırımı mevcuttur. Aynı zamanda yaptırım sahibi olmayan bir kural, hukuk kuralı değildir. Tüm bunlar ışığında yaptırım: *“Hukuk kurallarının uygulanmasını zorlamak için yasalara konulan hükümlerdir”*. Hukuk kurallarının uygulanmasını sağlayıcı zorlama işlemidir (Bağdatlı, 1992, s. 467).

Yoksulluğun karşısında alınacak olan ceza eğer caydırıcı veya yeterli değilse bu insanları yolsuzluktan uzaklaştırmaya yeterli olmayacaktır. Medyadan takip ettiğimiz veya duyulan bir yolsuzluğun cezasının sonuçlanması veya hak ettiği cezanın verilmemesi yine yolsuzluğu artıracak etmenler arasındadır. Bir yolsuzluk eyleminde yakalanmak ve yakalama sonrasında kendisine verilecek cezanın ne kadar olacağını bilmek, yolsuzluk üzerinde etkili olacaktır (Adaman vd., 2001, s. 16).

2.3.3.4. Liyakat

Liyakat ilkesi; kamu sektöründe görevini en iyi yapan kişilerin kamu hizmet sektöründe personel olarak seçilmesi, kamu hizmetinin ilkelerini yerine getirmeyi hedefler. Kamu personellerinin taşıdıkları donanımlara göre en iyi şekilde hizmet vereceği bir görevde yer alması, işlemin kamu hizmetlerinin bütünlüğüne ve sürdürülebilir amacına uygunluk taşıması gerekmektedir. Her şeyden önce yoksulluğun önüne geçebilmek için yolsuzluğa zemin hazırlayan faktörlerin azaltılması gerekmektedir. Fakat ince bir nokta vardır ki bir toplumda yolsuzluk kimse tarafından ahlak dışı görünmüyorsa ve toplum onu sindirmişse, böyle bir olgu karşısında geliştirilen herhangi bir mücadele yöntemi caydırıcı olmayacaktır.

Yolsuzluğu önünde durabilmemiz için toplumun, bu aşamada yasalara yardımcı olması gerekir. Öyle ki birey suç işlerken vicdanen rahatsız olmalıdır. Yolsuzluk tek taraflı gerçekleşen bir olay değildir. Bu nedenden hem mükellefin hem de vergi memurunun ahlaklı olması noktasında yeterli eğitimleri almaları şarttır. Belirli sektörlerde iş yerinde ondan kıdemlerin personelin etik ve ahlaklı olması gibi kriterleri de barındırması gerekmektedir. Çünkü bu kriterler, yolsuzluk karşısında önemli bir engelleyici rol oynar. İyi akıl ilkeleri, etik davranışlar ve ahlaki değerlere sahip olmak ve alınan kıdemlerin yanı sıra yaptığı iş karşılığında aldığı ücrette birbirlerine paralel olmalıdır (Benk ve Karakurt 2010, s. 144).

2.4. YOLSUZLUKLA MÜCADELE YOLLARI

2.4.1. Uluslararası Kuruluşlar

2.4.1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler yolsuzluklarla mücadele hususunda çok hummalı ve uluslar üstü bir düşünce yapısıyla, ülkelere ışık tutucu bildiriler yayınlamakta, ara ara bağlayıcı seçenekleri uluslararası kamuoyunun katılımına sunmaktadır. Bahsi geçen bildirilerin içinde; Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi, Yolsuzluğa Karşı Eylem ve Kamu Görevlileri İçin Uluslararası Davranış Kuralları, Uluslararası Ticari İlişkilerde Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Deklarasyonu örnek olarak gösterilebilir (Gediz, 2011, s. 169).

Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, yolsuzlukla mücadele hususunda dünyada hazırlanmış ilk hukuk belgesidir. Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler sözleşmesinin amacı, etkili bir biçimde hayatını sürdüren uluslararası işbirliği mekanizması kurulmasını sağlamaktır. Yolsuzlukla mücadele edilmesi konusunda devletlerin kurumsal kapasitelerinin daha etkili hale getirilmesi için teknik çalışmaların önemliliği üstünde durulmaktadır. Sözleşmeye göre, devletlerin kendi iç hukuksal kurallarına göre yolsuzlukla mücadele hususunda halkın katılımına olanak sağlayan, gerek kamu harcamalarının yapılmasında gerekse kamu alımlarında şeffaflık ve hesap verme sorumluluğu kurallarını hayata geçiren uygulamalara önem verilmektedir (a.g.e., s. 169-170).

Sözleşme, devletlerin usulsüz ve hakkı olmayan bir biçimde zenginleşmesini (kamu görevlisinin mal varlığında meydana gelen ve açıklama getiremediği gelir artışı) suç olarak düzenlemesini de ele almaktadır. Buna ek olarak, haksız şekilde elde edilmiş bir takım varlıkların alışverişinin belirlenmesi, engellenmesi ve iade edilmesi konusunda uluslararası seviyede işbirliğinin sağlanması istenmektedir (UNODC, 2007). Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde oluşturulan bazı düzenlemeler içinde, Ulusal Kamu Görevlilerinin Rüşvetle Alakalı Faaliyetleri, Yabancı Kamu Görevlilerinin ve Uluslararası Örgüt Görevlilerinin Rüşvet Alakalı Faaliyetleri, Malvarlığının Kamu Görevlilerince Zimmete Geçirilmesi, Nüfuz Ticareti, Görevin Kötüye Kullanılması gibi konular yer almaktadır. Bahsi geçen bu suçlar yolsuzluk kapsamında değerlendirilmektedir (a.g.e., 2007).

Sözleşme yolsuzluğa son derece elverişli ve kapsamlı bir bakış açısı kazandırmış, rüşvetten farklı olarak fazlasıyla görülen karı ve komisyonu da yolsuzluğa dahil etmiş, kamu görevlilerinin harca bağlanmasını cezalandıran kurallar getirmiştir. Sözleşme, kamu çalışanlarına rüşvet verilmesinin, kamu personellerince kendi zimmetlerine bazı varlıklar geçirmenin, bulundukları konumları nüfuz olarak kullanmanın, güç ve yetki suiistimalinin, hakkı olmayan bir biçimde zenginleşmenin ve rüşvetin ve özel sektörde zimmete geçirmenin, kara para aklamanın ve adaletin engellenmesinin kanunlar ile yasak hale getirilmesini içermektedir. 2005 senesinde faaliyete giren sözleşmeye birçok ülke imza atmış, imzacı ülke sayısı kısa sürede 186'ya ulaşmıştır (Colella, 2020, s. 67).

Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, önceden hazırlanmış olan diğer evraklardan farklı olarak, yolsuzluk yoluyla kazanılan gelirlerin yolsuzluğu

yapıldığı devlete kaynak olarak iade edilmesini içermektedir. Taraf olan devletler sözleşmede yer alan kuralların hayata geçirilmesini sağlamak maksadıyla gerekli düzenlemeleri yapmakla sorumludur. Ülkelerin kendi iç hukuksal kuralları doğrultusunda yolsuzlukla verilen mücadelede her zaman daha ağır tedbirleri alma hakkına sahip olduğu hükmü Birleşmiş Milletler sözleşmesinde bulunmaktadır (Karakaş ve Çak, 2007, s. 82-83).

2.4.1.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası yoksulluğun bitirilmesi ya da azaltılması hususunda yolsuzluğu mühim bir engel olarak görmektedir (a.g.e., 2007, s. 83). Bu nedenle yolsuzlukla etkili bir biçimde mücadele edilmesi için 5 temel unsur içeren bir strateji ortaya çıkmaktadır.

2.4.1.2.1. Politik Hesap Verme Sorumluluğunun Artırılması

Yürütme kurulunun parlamentoya karşı bilgi vermesini ve bu hususun geliştirilmesini kapsamaktadır. Bu konunun altında bulunan başlıkları ise politikada rekabet ortamının oluşturulması ve geliştirilmesi, siyasi partilerin mali durumuyla alakalı düzenlemeler yapılması, şeffaflığın sağlanması, kuralların ve diğer yasal kavramların hayata geçirilmesidir.

2.4.1.2.2. Sivil Toplum Desteğinin Kuvvetlendirilmesi

Yolsuzlukla mücadele yalnızca devlet kurumlarıyla ele alınamayacak kadar geniş ve kapsamlı bir boyuttadır. Yolsuzlukla mücadele tamamlayıcı bir yaklaşım ile ele alınmaktadır. Bu bölümde sivil toplum örgütlerinin çabaları ve katkıları yolsuzlukla mücadelenin toplumsal olarak sahiplenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Sivil toplum desteğinin güçlendirilmesinin alt başlıkları ise şöyledir; yolsuzlukla mücadelede sivil toplumun rolü, yolsuzluğun tüm yanlarıyla toplumun bilgilendirilmesinde medyanın katkıları, sivil toplumun potansiyelinin gözler önüne serilmesi için gerekli yasal ve düzenleyici çerçevenin oluşturulması, sivil toplum kuruluşlarında hesap verme yükümlülüğü ve bu kuruluşların yasal temele geçirilmesi hususunda düzenlemeler yer almaktadır.

2.4.1.2.3. Rekabetçi Bir Özel Sektörün Oluşturulması

İktisat politikalarının liberal bir hale getirilmesi, rekabet koşullarının oldukça sağlıklı olması adına bazı düzenlemeler yapılması, düzenleyici kurumlar oluşturulması, ortak ve etkili bir yönetim kurallarının özel sektörde sağlanması, sendikalarda ve diğer alakalı bölümlerde ortak düşüncenin sağlanmasından faydalanarak çok uluslu işbirliğinin yürürlüğe girmesi.

2.4.1.2.4. Devlet Kurumlarının Güçlerinin Etkin Bir Şekilde Kullanılması

Yolsuzlukların engellenmesinde, kontrol edilmesinde ve gün yüzüne çıkarılmasında devlet kuruluşlarının yapılandırılması ve işleyiş biçimi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, bağımlı olmayan ve etkili bir biçimde çalışan yargı sisteminin sağlanması, yolsuzluk karşıtı yasal geliştirmelerin yapılması, denetim sisteminin tümünde düzenlemelerin yapılması ve yolsuzluklara neden olan yasal sorunların ortadan kaldırılması, devletin karar vericilerinin karar almada şeffaflık ve hesap verme yükümlülüğüne önem vermesi gerekmektedir.

2.4.1.2.5. Kamu Kesiminin Yönetiminin İyileştirilmesi

Kamu sektörü tarafından verilen hizmetlerin (enerji, sağlık gibi sektörlerde gerek duyulan hizmetin miktarında ve kalitesinde bazı beklenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilmekte) yönetiminde yenilikler yapılması ve buna benzeyen hizmetlerin verilmesinde yerel yönetimlerin etkisi arttırmak hizmet kalitesinin artırılmasına olanak sağlayacaktır (Karakaş ve Çak, 2007, s. 83- 85).

Dünya Bankası yolsuzlukla mücadele hususunda yoğun ve kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Bunların içinde diğerlerine göre en önemlilerinden birisi 1996 senesinde yayına alınan “Yolsuzluk, İstikrarlı ve Adil Kalkınmaya Bir Engel” başlığını taşıyan bildiridir. Dünya Bankası bu bildiride dört temel konuda düzenlemelerin yapılmasını belirtmektedir. Bunlar; İktisat Politikası Reformu, Kurumsal Reform, Güvene Dayalı Kontrol ve Çok Taraflı Ortaklık’tır (World Bank, 2007b).

2.4.1.3. IMF

Yolsuzlukla mücadele için çalışan bir başka kurum ise Uluslararası Para Fonu’dur. IMF aslında daha çok üye ülkelerin ülke sınırlarında gerçekleşen yolsuzlukla ilgilenirken, yolsuzluğun büyümenin ve kalkınmanın önünde bir engel olduğunu görmeye

başlayınca küresel çapta bir mücadele hareketine geçmiştir. Uluslararası Para Fonu kullandığı krediler için başlıca koşullar öne sürmektedir. Öne sürülen bu koşullar hem krediler için bir şart olurken hem de yolsuzluğun önünde duran bir engel olması amaçlanmıştır. Şöyle ki IMF ülkelerden devletin müdahalesinin azaltmasını, daha liberal bir ekonomiye geçmesini ve ticari eylemleri sınırlayarak fiyat kontrolleri ve sübvansiyonları kaldırıp, KİT'lerin özelleştirilmesini ve azaltılmasını istemektedir. Bu önlemler ile kamuda doğacak herhangi bir yolsuzluk fırsatını azaltmak ve önüne geçilmek amaçlanmaktadır (Elliot, 1997, s. 223).

Makro-ekonomik düzen için hukuk üstünlüğü, kamu da saygınlık ve etkin bir çalışma biçimi gibi reformalar gerektirmektedir. IMF yolsuzluğun önüne geçebilmek için kararlı bir müdahale sistemi benimsenmiştir. Ayrıca kamu sektöründe iyileşmenin olabilmesi için IMF'ce hazırlana "Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü" son derece önemli bir husustur. Mali saydamlık kamuda hesaplarının ve hükümet politikalarının kamuoyuna şeffaf olmasıdır. Bu tüzüğün içeriği dört ilkeye dayalıdır:

1. Roller ve Sorumlulukların Açık Olması:
2. Bilginin Kamuya Açık Olması: Kamuoyu ve yöneticiler arasında sürekli olan bir bilgi akışı olmalı.
3. Bütçe Hazırlama, Uygulama ve Raporlama Süreçlerinin Açık Olması: Bütçenin tüm hazırlanmam ve hesaplarının şeffaf bir şekilde paylaşılması.
4. Denetim ve İstatistiki Veri Yayımlamanın Bağımsız Olması: Bütçenin yasalara uygun olup olmadığı denetlenmeli ve bu denetim Sayıştay Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmelidir. Denetim kurulunun standartları Uluslararası Yüksek Denetim Kurulu ile örtüşmelidir. (Karakaş ve Çak, 2007, s. 85-86).

2.4.1.4. OECD

OECD Uluslararası Ticari işlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşveti Önleme Sözleşmesi, yolsuzlukla mücadele tarihinin en eski yaptırımlarından biridir. Sözleşme 1999 yılında kabul edilmiş olup yolsuzluk hususunda ortaya atılan ilk yasal vasıta. Yapılan bu sözleşmenin amacı ülkelere bağlı olan gerçek veya tüzel tarafların, uluslararası alanda verilen rüşveti suç olarak kabul görüp, bu rüşvet suçunu işleyen kişilere cezai işlem uygulayıp hapis veya para karşılığında cezalandırılarak, uluslararası arenada gerçekleşen yolsuzlukları önlemek hedeflenmiştir.

Uluslararası Ticari işlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşveti Önleme Sözleşmesi tüm OECD üye ülkeleri tarafından imzalanırken aynı zamanda üye olmayan Arjantin, Estonya, Bulgaristan, Brezilya, Slovenya Şili ve Güney Afrika tarafından da kabul görmüştür. Yapılan sözleşmelerde taraflar arasında kurulan bir modelde ülkelerin takip edebileceği denetleyici bir sistem kurulmuştur. Tüm ülkelerin katılım sağladığı ve sözleşmeye tabii ülkelerde rüşvetle mücadelenin nasıl ilerlediğine dair çalışmalar üç aşamayla incelenip, Working Group on Bribery çalışma grubu tarafından rapor sunulmaktadır (Wolf, 2010, s. 103-110; Jakobi, 2010, s. 95).

OECD yolsuzluk alanında yaptığı çalışmalarını iki faktör üzerinden sürdürmektedir. İlki sınır dışı ticarete yolsuzluğu önlemek, diğeri ise taraflara uygun bir rekabet ortamı sağlamaktır. Sözleşmenin genel olarak içeriği aşağıdaki gibidir (Karakaş ve Çak, 2007, s. 87).

1. Uluslararası bir alanda rüşvet veren kişinin tıpkı kendi ülkesinde rüşvet veriyor gibi değerlendirilmesi gerektiği,
2. Rüşvet alarak elde edilen kazanımların alınması veya mal varlığı değerinde ceza uygulanması,
3. Rüşvetin iade edilmesine esas teşkil eden bir suç sayılması,
4. Kara para aklanma konusunda suçun işlendiği yer gözetmeksizin yabancıya verilen rüşvette kara para aklama olarak kabul görülmesi,
5. Ülke vatandaşının yabancı ülkelerde suçladığı suça dair yargılama yetkisi için hazır olma.

2.4.2. Bölgesel Ölçekli Kuruluşlar

Yolsuzlukla mücadele kapsamında Ulusal kurumların yanında bölgesel ölçekli kurumlarında varlığı mevcuttur. Avrupa Parlamentosu Yolsuzlukla Mücadele Kararı, Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi (OLAF), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), AB Sayıştay, Sıgma, Avrupa Konseyi, Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO), Yolsuzlukla Mücadeleyi Destekleyen Gruplar gibi kuruluşların önemli çalışmalarına aşağıda değinilmiştir.

2.4.2.1. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nin yolsuzlukla mücadele kapsamında yaptığı çalışmaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

2.4.2.1.1. Avrupa Parlamentosu Yolsuzlukla Mücadele Kararı

Avrupa Parlamentosu yolsuzlukla mücadelenin tüm ülkeleri ilgilendiren bir konu olduğunu vurgulayıp, bu bağlamda gerçekleştirilen bazı antlaşmaların yeterli derecede olmadığına altını çizmiştir. Yolsuzlukla mücadelede var olan cezai uygulamaların yeterli düzeyde ve caydırıcı olmadığını söylemektedir. Yolsuzluğun ortak bir problem olduğu ve bu problemle her birlikte savaşmak gerektiği ve yetki organlarının yetki karmaşası yaşamamak adına net bir biçimde ortaya çıkması gerektiğini savunmaktadır. Avrupa parlamentosu üyeleri suçunu kabul eden ve başka suçlarında açığa çıkmasına yardımcı olan kişilerin daha az ceza almasını savunmaktadır (TEPAV, 2007).

2.4.2.1.2. Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Bürosu (OLAF)

Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi (European Anti-Fraud Office -OLAF), 1988 yılında kurulmuş olup, Avrupa Komisyonu bünyesindedir. Sahteciliği Önleme Koordinasyon Birimi'nin (Unit for the Coordination of Fraud Prevention - UCLAF) Genel Müdürlük düzeyine getirilmesinin ardından yetki alanları son derece genişlemiş ve yapı bağımsız bir şekil almıştır. OLAF Avrupa Komisyonu'nun aldığı karar doğrultusunda 1999 yılında kurulup, yine aynı yılın 1 Haziran tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Kurum Avrupa Komisyonu'na tabii olup, bağımsız bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. OLAF'ın bağımsız olarak faaliyetlerde bulunabilmesine çok önem verilmektedir. Bu doğrultuda gerekli olan düzenlemelerde yapılmıştır (Özbaran, 2003, s. 21).

OLAF'IN çalışmalarını yaparken baz aldığı bazı ilkeler aşağıda yer almaktadır:

- OLAF Avrupa Birliği Komisyonu'nun dan ayrıca soruşturma çalışmalarını yerine getiren bir birimdir. OLAF, çok uluslu (transnational) organize suçlar, hile ve dolandırıcılık gibi ortak bütçeye yarar sağlamayan kanundışı faaliyetlerle ilgilenir.
- OLAF, hile ve sahtekarlıkla mücadelede bazı revizelerin planlanması ve geliştirilmesine, bu yönde gösterilen çabalara destek vermektedir.
- OLAF ve genel müdürünün bağımsızlığı denetim kurulu ve kanunlarla temin edilmekte ve sağlanmaktadır.

- Üye ülkelerle olan müzakere ve işbirliği kısa adı COCOLAF(Committee for the Coordination of Fraud Prevention) olan OLAF bünyesindeki birim tarafından yürütülmektedir.
- OLAF'ta görev alan personeller gayet donanımlı ve çalışma disiplinine sahip kişilerdir. OLAF' ta çalışan bireyler, ne hükümet, ne otorite, ne de kurum veya kuruluşlara bağlı çalışmazlar. Disiplin ve donanım sahibi bireyler olması denetim birimlerinde kazanım saldıkları tecrübe, güvenlik ve yargı hizmetlerinden en iyi şekilde faydalanmaları, etik dışı davranışlara karşın sorulan sorular ve gerekli değerlendirmelerden sağlanan kazançlar söylenebilir (OLAF, 2007).

2.4.2.1.3. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, uluslararası alanda gerçekleştirilen yolsuzlukla mücadelenin küresel bir çalışma ile daha iyi sonuçlanacağını savunmaktadır. Avrupa Güvenlik Şartı'na göre: *“Hukuk devletinde bağlılığı benimseyip, AGİT'in ortak değerlerine yolsuzluk faaliyetlerinin zarar verdiğini belirtmektedir. Üye ülkeler yolsuzlukla mücadelede uluslararası araçları daha etkin kullanıp birbirlerine yardım edecekler. AGİT, hukukun üstünlüğünü geliştirmek için Ngo'larla çalışacaktır”*.

AGİT, yolsuzlukla mücadelede bazı komitelerle birlikte çalışmaktadır. Bu komiteler Demokrasi, İnsan Hakları ve İnsani Sorunlar Komitesi ve Ekonomik İşler, Bilim, Çevre ve Teknoloji Komitesidir. Demokrasi, İnsan Hakları ve İnsani Sorunlar Komitesi, demokrasinin gelişmesi için şeffaf bir devlet oluşumuna, iyi işleyen ve güven sorunu hissettirmeyen adalet sistemi için çalışmaktadır. Komitenin asıl faaliyetleri seçim süreçlerini kapsamaktadır. Komite kaynaklarının büyük bir payı, seçim sisteminin daha iyi çalışması ve daha güvenilir olması için aktarılmaktadır. Ekonomik İşler, Bilim, Çevre ve Teknoloji Komitesi ise yolsuzlukla mücadele için şeffaf ve sağlam kurumlara olan gereksinim için faaliyet göstermektedir (Karakaş ve Çak, 2007, s. 88-89).

2.4.2.1.4. Avrupa Birliği Sayıştay'ı

Avrupa Birliği Sayıştay'ı, birliğin gelir gider dengesini kontrol eden ve finansal işlemlerin olması gerektiği gibi ilerlemesini sağlamaktadır. 1975 yılında kurulan Avrupa Birliği Sayıştay'ı 1993 yılında Maastricht antlaşması ile Avrupa birliği asıl kurumları arasında yer almaktadır. Avrupa birliğinin finansal haklarını gözetten Avrupa Birliği

Sayıştay'ı yaptığı denetimler sonrasında yıllık raporlar hazırlar. İhtiyaç duyulduğu takdirde Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi'ne destek çıkmaktadır.

Avrupa Birliği Sayıştay'ı yolsuzlukla mücadelede doğrudan değil dolaylı olarak faaliyet göstermektedir. Burada bir nevi dış denetim kolu olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Yapılan mali denetimler ECA'nın güvenilirliğini güçlendirirken, saydamlığın ise önünü açmaktadır. Avrupa Birliği Sayıştay'ı OLAF ile işbirliğini düzenleyen "97-2004 no'lu kararı uyarınca: Yürütmekte olduğu denetimlerde yolsuzlukla ilgili herhangi bir bulgu elde ederse durumu gecikmeksizin OLAF'a iletecektir. Yine bir ihbar gelmesi durumunda gerekli departmanın araştırmasından sonra ihbarı OLAF'a bildirecektir. Tüm bunların yanında OLAF eğer bir dosya yürütüyorsa ihtiyaç duyduğu belge taleplerine hızla yanıt verecektir. OLAF'ın yaptığı soruşturma ve araştırma durumları Avrupa Birliği Sayıştay'ının devam ettirdiği denetimlerde herhangi bir mani olma durumu söz konusu olmamaktadır. En son OLAF'ın tamamladığı tüm soruşturmalardan ECA'nın da haberi olacaktır (Kayrak, 2006, s. 98).

2.4.2.1.5. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yönetişim ve İdarenin Geliştirilmesine Yönelik Destekleme Girişimi (SIGMA)

SIGMA 1992 yılında OECD ve AB tarafından Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin kamusal alanda idari, ekonomik ve politik otoritenin mevcut yönetimler seviyesinde çalışmalar yürütebilmek amacıyla kurulmuştur. İyi yönetişimi hedeflemek ve ülkede bazı alanlarda gerekli olan düzenlemeler için öncelikli olan alanları tespit etmek, kamuda görev alanların hukukun üstünlüğüne ve ahlaki kavramlara saygılı olmalarına destek olmak ve AB'nin birlik olmasına katkı sağlamak amacı ile kurulmuştur. SIGMA'nın asıl odak noktası olarak kamu sektörünün faal olmasını amaçlamıştır.

SIGMA (Support For Improvement in Governance And Management in Central And Eastern Countries) 'nın ülkelerde bazı alanlarda iyileştirici etkisi vardır. Bu alanlar aşağıda sıralandığı gibidir (Karakaş ve Çak, 2007, s. 90-91):

- Dış denetim
- Mali Denetim
- Kamu İhaleleri
- Düzenleyici Reformlar
- Kamu harcama yöntemi

- Reform programlarının tasarlanması ve uygulanması

2.4.2.2. Avrupa Konseyi

1949 Yılında kurulan ve Merkezi Strasburg'da bulunan Avrupa Konseyi, Avrupa'nın en eski politik yapılanmalarından olmuştur. Konsey, 1997 yılında yolsuzlukla mücadele edebilmek için kendine kılavuz edindiği prensipler ışığında hareket etmiştir. Ardından kapsamlı bir yolsuzlukla mücadele için bu ülkelerin ardından yasal düzenlemeler gelmiştir. Avrupa Konseyi daha sonra 1999 yılında Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'ni kabul etmiş ve bu sözleşme 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi imzalayan ülkelerin sayısı 48'dir. Sözleşme, kamu sektöründeki ve özel sektördeki rüşvet, uluslararası kurum temsilcilerinin yolsuzlukları, nüfuz ticareti, kara para aklanması ve muhasebe suçları gibi alanlarda üst düzey yetkililerin alması gereken önlemleri belirtmektedir.

Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi 2003 yılında yürürlüğe girmiş olup, sözleşmeyi 35 ülke imzalamıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren hukuk sözleşmesinin amacı, yolsuzluktan doğan mağduriyetlerin ve mağdur tarafların haklarını savunabilmeleri için ulusal düzeyde işlemesi gereken yasal düzenlemeleri kapsamaktadır. (Colella, 2020, s. 66).

Avrupa Konseyi tarafından imzalanan benzer anlaşmalar aşağıda sıralandığı gibidir:

- *Suç İşleme Suretiyle Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Müsadere Edilmesi Ve Ele Geçirilmesine İlişkin Sözleşme*: 1993 yılında yürürlüğe giren sözleşme suç yoluyla elde edilen kazancın araştırılmasını ve bu kapsamda neler yapılabilir konusunda oluşturulan yasal düzenlemeler üzerinde durmaktadır.
- *Siber Suçlar Sözleşmesi*: 2003 yılında yürürlüğe giren sözleşme bilişim alanında yapılan ilk sözleşme niteliğindedir.
- *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Yolsuzlukla Mücadele Yirmi Temel İlke Kararı*: Yolsuzluğun önlenmesi için temelde alınan tedbirleri kapsamaktadır. Suçluların cezasını çekmesini, mağdurların haklarını araması ve mali denetimin düzenlenmesi gibi konuların üzerinde durmaktadır.
- *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Tavsiye Kararları*: Siyasilerin, partilerin ve seçim kampanyalarına aktarılan kaynaklarda yolsuzluğu önleme amaçlı bazı

öneriler sunmakta ve kamu çalışanlarına çalışma ahlakına dair tavsiyelerde bulunmaktadır (Kayrak, 2006, s. 99-101)

2.4.2.2.1. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, yolsuzluklar için uluslararası eylem planı hazırlamak için, 1994'ün Eylül ayında, “Çok Disiplinli Yolsuzlukla Mücadele Grubu”nu (Multidisciplinary Group on Corruption– GMC) faaliyete geçirmiştir. Ardından bazı gelişmelerden ve istişarelerden sonra 1 Mayıs 1999 tarihinde “Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu” (Group of States Against Corruption – GRECO) olmuştur.

Yolsuzlukla mücadelede yol gösterici ve güçlü bir sistemi elinde bulunduran GRECO'nun asıl hedefi, üyelerinin yolsuzlukla mücadelede stratejilerinin izlenmesi ve bu doğrultuda yapabileceklerinin önünü açarak güçlerinin artmasına destek çıkmaktır. Bu bağlamda GRECO, yolsuzlukla mücadele kapsamında ülkelerin ulusal tüzüklerdeki kopuklukları ve yetkinsizliklerini inceleyip; ihtiyaç duyulan kurumsal tadilatların yapım aşamalarına destek olmaktadır. GRECO'ya katılabilmek için bazı şartlar gerekmektedir. Ancak tam üyeliğin tek koşul ülkelerin GRECO tarafından incelenmeye girmesini herhangi bir koşul sunmadan kabul etmektir. Ayrıca yapılacak olan karşılıklı detaylandırmalar için sınır koymamalarıdır.

Aralık 2003 itibarıyla GRECO'nun 35 üyesi bulunmaktadır. Bunlar: “Almanya, Belçika, Bulgaristan, Estonya, Finlandiya, Fransa, İrlanda, İspanya, İsveç, İzlanda, Kıbrıs Rum Kesimi, Litvanya, Lüksemburg, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan kurucu üyeler olmak üzere ABD, Arnavutluk, Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, Letonya, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldavya, Norveç, Polonya, Portekiz ve Sırbistan”dır. GRECO, Aralık 2003'te Sırbistan dışında 34 ülke için değerlendirme raporlarını, 10 üyesi için ise Uygunluk Raporlarını tamamlamıştır. Türkiye, 59'uncu Hükümet Programında olduğu halde henüz GRECO'ya üye olmamıştır (Özbaran, 2003, s. 19-21).

Ülkelere uzun süren ve oldukça detaylı olan bir çalışma ile rapor hazırlanır. Rapordaki bilgiler saklı kalmaktadır ancak gerekli görülürse GRECO bu bilgilerin sadece bir kısmını kamuoyu ile paylaşmaktadır. Tüm bu raporların yanında bir de yıllık faaliyet raporları hazırlanmaktadır.

2.4.3. Bağımsız Uluslararası Kuruluşlar

2.4.3.1. Uluslararası Ticaret Odası (ICC)

Uluslararası Ticaret Odası'nın yolsuzlukla mücadele için attığı ilk adım 1978'de yayınlanan Lort Shawcross başkanlığında kurulan bir komitenin icraatlarından doğan uluslararası ticari işlemlere dayalı kurallardır. Bu kurallar doğrultusunda uluslararası ticaret işlerinde yolsuzluğu engellemek, haksız çıkarın önüne geçmek ve gerekli rekabet ortamını oluşturarak iş dünyasının faaliyetlerini sürdürmek amacıyla herkesi beklenen davranışa uyumaya çağırmaktadır.

Komite buradan hükümete de seslenmektedir. Onlara rüşvetin her iki tarafı içinde, özellikle kamu görevlisinin görevi olduğu halde bazı yollardan menfaat elde etmesini engellemesi yönünde düzenlemeler yapmalarını söylemiştir. Uluslararası Ticaret Odası hem ülke içerisinde hem de ülke sınırları dışarısında kurallarını daha güçlü ve geniş ölçüde uygulamaların olması gerektiğini belirtmektedir. Burada kurallar sadece rüşveti kapsamayıp aynı zamanda parti ve siyasetçiler arasında yapılan gizli eylemleri de kapsamaktadır. Aynı zamanda şirketlerden de olması gerektiği gibi bir denetim sistemi talep etmektedir (Ofodu vd., 1999, s. 80).

2.4.3.2. Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü merkezi Berlin'de bulunan bir kuruluştur. 127 ülkeyi kapsayan ve Londra merkezli bir dernek aracılığıyla ülkelerin uzantılarıyla beraber çalışarak yolsuzluğu önlemeyi amaçlamaktadır. TI'nın hedefi sadece yolsuzluğu önlemek ve önüne geçmektir. Ülkelerde görülen yolsuzluğun nedenini ortaya çıktığı ve buna ilişkin problemin çözümün nasıl olabileceğini ve etkilerini araştırma görevi yüklenmiştir. TI, sadece kamuyu kapsayacak biçimde değil, özel sektör ve hükümeti aynı amaç için bir araya getirip, beraber çözüm önerileri belirlemeyi bir misyon haline getirmiştir (Özbaran, 2003, s. 26). Örgütün ülkemizde ki temsilcisi "Toplumsal Saydamlık Hareketi Derneği"dir.

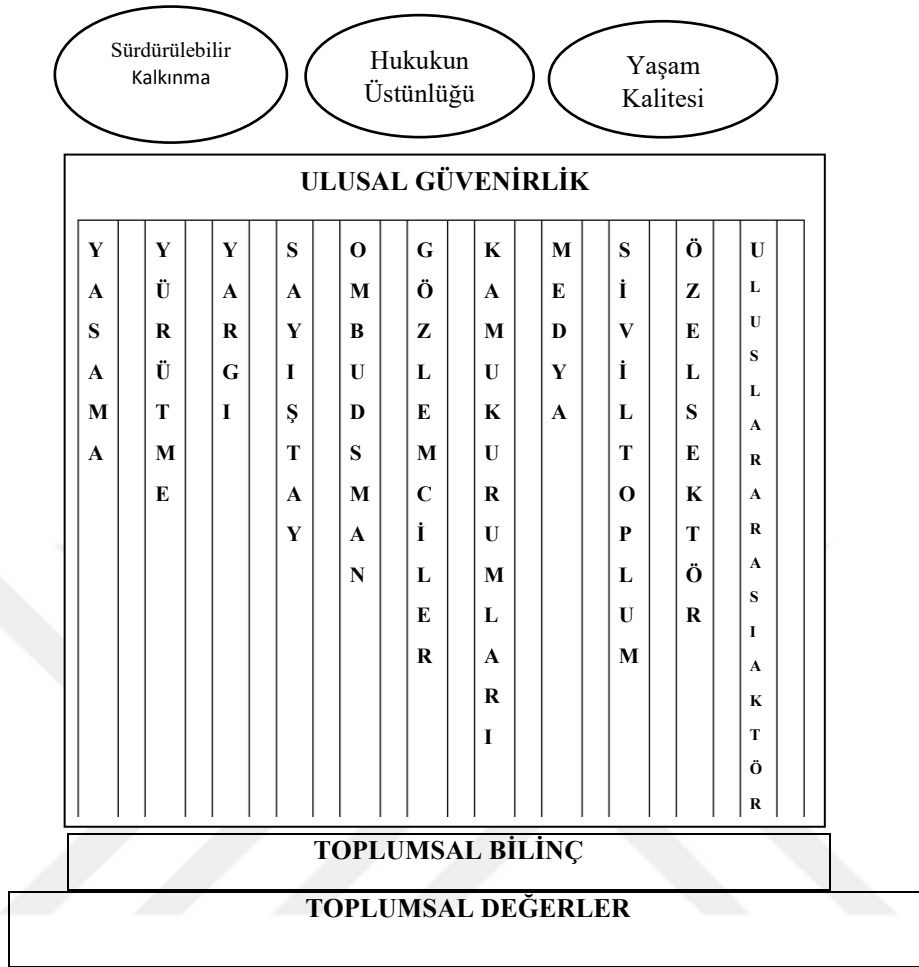
TI, yolsuzlukla mücadelenin uzun bir yolculuk olduğunun bilincindedir. Yolsuzlukla mücadele kapsamında anlık değil, uzun dönemli sonuçlar alma yönünde çalışmalar sürdürmektedir. Bu çalışmaların genel özeti aşağıdaki gibidir:

- Yolsuzlukla mücadelede ulusal ve uluslararası resmin belirlenmesinde liderlik yapmak ve uluslararası organizasyonlarda yer almak,
- Yolsuzlukla mücadele eden ülkelere yasal ve kurumsal anlamda yol göstermek, destek sağlamak amacıyla "Ulusal Güvenilirlik Sistemleri Modeli" oluşturmak,
- Her yıl "Yolsuzluk Algılama Endeksi" yayımlamak,
- Her yıl "Rüşvet Ödeyen Ülkeler Endeksi" yayımlamak,
- Yıllık olarak "Global Yolsuzluk Raporları" üretmek,
- Eğitim faaliyetlerini koordine etmek,
- Dürüstlük ödülü vermek,
- Elektronik Alanda Yolsuzluk Araştırma ve Bilgi Sistemi veri tabanı oluşturmak (Tepav, 2006, s. 87).

Örgüt yolsuzluğu engellemek amacıyla “Ulusal Güvenirlik Modeli” geliştirmiştir. Modele ait detaylar ve şekil aşağıda gösterilmektedir. Modeli kurarken, yolsuzluğa engellemek ve “yüksek riskli” ve “düşük gelirli” faaliyet haline getirmeyi hedeflemiştir.

Aşağıda şekilde görülen Ulusal Güvenirlik Modeli tapınak tarzında yaratılmıştır ve 11 tane sütuna sahiptir. Modelin tapınağı aynı zamanda ortak yaşam değerleri ve milli duyguların farkındalığı üzerine kurulmuştur. Modelin altında yer alan toplumsal değer ve bilinç katmanları ne kadar sağlam olursa üzerinde duran on bir sütuna destek verecek ve onlarda güçlü bir duruş sağlayacaklardır. Sütunlar bağımsız ve farklı ölçülerde güçleri vardır. Sütunların güç dengesi birbiriyle bağlıdır. Bir sütunun gücü azaldığında ötekine daha fazla ağırlık binecektir. Sütunların hepsinde bir güç kaybı olacağını düşünürsek, ağırlığı taşıyamayacak ve en tepede duran sürdürülebilir kalkınma, hukukun üstünlüğü ve yaşam kalitesi gibi önemli göstergelerde yıkılacaktır. Bu şekilde modelde bozulmalar meydana gelecektir. Bu sistem kontrol ve denge sistemidir. Model sütunların oluşturduğu birimlerin ortak hareket edip, yolsuzluk için çözüm ve öneri ortaya atıp bir “eylem planı” oluşturmaları gerektiğini söylemektedir (Pope, 2000, s. 38-39).

Şekil 2.3: Ulusal Güvenirlik Modeli

Kaynak: POPE, 2000, s. 3.

2.4.3.3. Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Örgütü (INTOSAI)

Kamuda meydana gelen ahlak dışı davranışlar insanların hayatını yakından ilgilendirmekte ve birçok açıdan ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Devletlerin yönetim organları ve konumları kendilerine verilen yetkiler ve gerçekleştirdikleri işlemler ile yüksek denetim kurumları, kamuda dürüstlük ve etik davranışlarla mücadele için önemli olan kurumlardır (Uzun, 2019, s.7).

Sayıştay'lar devletin denetim organını yürüten ve bağımsız çalışan kurumlardır. Sayıştay'ın en önemli görevi kamu alanında hesap verilebilirlik ve mali şeffaflığı sağlayabilmek için “*Uluslararası standartlar ile uyumlu bir biçimde bütçe uygulamaları esnasında ve bütçe uygulamalarından sonra kamu kurumlarının belirledikleri hedef ve ulaştıkları durumun analizinin yapılması için performans denetimi: tüm bunların yanında*

kanunlara uygunluğunu denetleme ve mali denetimi yapmasıdır” (Özekicioğlu, 2018, s. 75).

20. yüzyılda denetim artık uluslararası kurumlarda daha fazla adından söz ettirmiş ve yine uluslararası alanda denetim konusunda inşalar başlamıştır. Bu aşamadan sonra yüksek denetim için uluslararası bir yapılanma ilk 1949 yılında Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin Sayıştay’larının katıldığı Uluslararası İdari Bilimler Kongresinde ortaya atılmıştır. Kongrede bir takım görüşmeler sonrasında, 1953 yılında Küba Havana’da 34 ülkenin katılımıyla gerçekleşen ilk kongre toplantısından sonra “Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Organizasyonu” kurulmuştur. Kongre farklı ülkelerin Sayıştay’larının katılım göstermesi itibari ile uluslararası kurum olma şansını yakalamıştır (Bayrak, 2013, s. 38). Kurumun amacı Sayıştayların birçok açıdan denetim yolunda uyum içinde çalışmalarınıdır. Kamu sektöründe yolsuzlukla mücadelede Sayıştay’lar önemli bir yere sahiptir. Çünkü hesap verme ve şeffaflığın varlığı onlar sayesinde sağlanacaktır. Sayıştayların Parlamento için gerçekleştirdikleri denetim, saydam ve hissedilebilir kamu hizmetinin gerçekleşebilmesi ve yönetimin bu yönde hareket edebilmesi için yolsuzlukla mücadelede büyük bir rol oynamaktadır (Oral, 2011, s. 177).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EKONOMETRİK YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. LİTERATÜR TARAMASI

Yolsuzlukla ilgili geçmişten günümüze birçok farklı çalışmalar yapılmıştır. Her bir çalışma ve çıkan sonuç yapılacak bir sonraki çalışma için kaynak niteliğindedir ve literatüre katkı sağlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yolsuzluk kavramı ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş ve aşağıda bulunan tabloda kronolojik sıralamaya göre sunulmuştur.

Tablo 3.1: Literatür Taraması

Yazar / Yıl	Analize Dahil Edilen Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Elde Edilen Bulgular
Akçay / 2000	78 Ülke, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Grupları- 1998-1999-2000 Yıllarına Ait Veriler	Yatak Kesit Veri Analizi	Ekonomik özgürlük ve demokrasi düzeyinde ki artışın yolsuzluk düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ali ve Isse /2003	83 Adet Ülke, 1975-1999 Yıllarını Kapsayan Veriler	Sıradan En Küçük Kareler Yöntemi	Hukuk düzenin etkinliği, kamu kesiminde azalma, okullaşma oranının yükselmesi ve artan ekonomik özgürlük, azalan yabancı yatırım yolsuzlukları azaltmaktadır. Kişi GSYH politik istikrar ve politik özgürlüklerin etkisi negatiftir. Ayrıca istatistiki açıdan anlamsız çıkmıştır.
Tosun / 2003	44 Ülke İçin, 1982-1995 Yıllarını Kapsayan Veriler	Sabit Etkiler Sıralı Probit Modeli	Çalışmada, yasaların hakimiyeti, bürokratik kalite, genel devlet harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla içerisindeki niceliği, nüfus artış hızının yolsuzluk seviyesinin tespitinde istatistiksel anlamlılığa sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır.
Başar ve Aksu/ 2005	Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 40 Ülke için 1996-2002 Yılları Ortalama Değerler	Kesit Verilerle EKK Tahmin Yöntemi	Yolsuzluğun bütçe açıklar üzerinde negatif bir etkisine olduğuna dair istatistiki olarak anlamlı herhangi bir kanıya ulaşılamamıştır.
Egger ve Winner / 2006	80 Ülke için, 1983-1999 Yıllarına Ait Veriler Kullanılmıştır.	Panel Veri Analizi Yöntemi	Yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar ile ilişkini araştıran bu çalışma için, yapılan panel veri analizin sonucunda yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar için negatif bir ilişkinin varlığından bahsedilmektedir. Gelişmiş ülkeler için yolsuzluğun yatırımlar önünde bir engel olduğu görülmektedir.
N’zue ve N’Guessan / 2006	18 Afrika Ülkesi İçin, 1996-2001 Yıllarına Ait Veriler	Panel veri Yöntemi, Nedensellik Analizi	Yolsuzluk, yoksulluk ve büyüme arasında ki ilişkinin araştırdığı bu çalışmada, yoksulluk ve büyüme birlikte yolsuzluğa neden olduğu, yolsuzluk eşitliği ortaya çıkarır, eşitsizlik ve büyüme yolsuzluğu beraberinde getirir.

Tablo 3.1: (Devam) Literatür Taraması

Yazar / Yıl	Analize Dahil Edilen Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Elde Edilen Bulgular
Başar vd., /2006	Gelişmekte Olan ve Az Gelişmiş Ülke Gruplarından 43 Ülke	Kesit Verilerle Regrasyon Tahmini, EKK Yöntemi	Kişi başına gelir düzeyi arttıkça yolsuzluğun azaldığını göstermektedir. Yolsuzluğun bir belirleyicisinin kamu kesimi ücret düzeyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Baldemir vd., / 2009	Türkiye İçin Yolsuzluk Üzerine Bir Uygulama	MIMIC, Ölçüm ve Yapısal Model	Kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin yolsuzluğu negatif önde etkilediği ortaya çıkmıştır. Vergi yükü, sağlık, enerji harcamaları ve tasarrufların yolsuzluğu arttırdığı ortaya çıkmıştır.
Bayar / 2010	Türkiye’de Yolsuzluk Olgusunun Ekonometrik Analizle İncelenmesi. 1975-2008 Yıllarına Ait Veriler	Zaman Serisi Regresyon Analizi Yöntemi	Ekonometrik açıdan dışa açılan bir Türkiye’de yolsuzluğun artması sonucuna ulaşılmıştır. Enflasyon ve işsizlik düzeyinde meydana gelen bir artışın yolsuzluğu arttırdığı ortaya çıkmıştır.
Negin vd., / 2010	1997-2006 Yılları- Gelişmekte Olan Ülkeler	Granger Nedensellik Testi, Dinamik Panel Yöntemi	Çalışma yoksulluk ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yoksulluk ve yolsuzluk arasında iki yönlü bir ilişki görülmüştür.
Özçelik Ö., Önder ve Odabaşı /2010	Üçüncü Dünya Ülkelerinden 69 Ülkenin 2007 Yılına Ait Verileri	Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	CPIA değişkenini yolsuzluk üzerindeki etkisine bakılmak amaçlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda CPIA değişkeninden PolSoc ve StrPol ikilisinin yolsuzluk üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı, EcoMan ve Pubsec değişkenlerinin ise anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.
Jalles / 2011	72 Ülke İçin, 1970-2005 Yıllarını Kapsayan Veriler	Panel Veri Analizi	Yolsuzluk ve borçlanma ilişkisinde , yolsuzluğun düşük olduğu ülkeler için, büyüme bazılarında pozitif etkilenirken bazılarında negatif etkilenmektedir.
Huang / 2012	Asya Ülkeleri 1995-2010 Yıllarına Ait Veriler	Panel Vektör Hata Düzeltme Modeli	Ekonomik büyümede yaşanan bir artış, gelir eşitsizliğinde artışa yol açmaktadır. Gelir eşitsizliğinde meydana gelen artış büyümede bir artışa, yolsuzlukta ufakta olsa azalışa neden olmaktadır.
Şahbaz A., Koç ve Ata / 2013	27 Adet Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler İçin 2011 Yılına Ait Veriler	Yatay Kesit Veri Analiz Yöntemi	Kamu borcu ve yolsuzluk arasında ki ilişki incelenmiş olup, yolsuzluk düzeyinde gerçekleşen bir azalmanın kamu borcunu da azalttığı görülmektedir.

Tablo 3.1: (Devam) Literatür Taraması

Yazar / Yıl	Analize Dahil Edilen Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Elde Edilen Bulgular
Özcan/2013	33 OECD Ülkesi İçin 2000-2010 Yıllarını Kapsayan Veriler	Dengesiz Panel Veri Analizi	Yolsuzluğun ekonomik belirleyenlerinin, ekonomik gelişmelerin yolsuzluk üzerinde önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmış olup, gelir dağılımı yolsuzluğu arttırdığı görülmektedir. Ticari açıklığın artmasıyla yolsuzluğun azalttığı görüşüne ulaşılmıştır.
Erkal G., Akıncı ve Yılmaz / 2014	OECD ve AB ülkeleri için 1995-2012 Yıllarına Ait Veriler	Panel Sınır Testi Analizi (PARDL)	Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasında uzun dönemli ilişkiye bakılmış olup, uzun dönemde değişkene ait katsayılar pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı bir sonuca varılmıştır.
Çetin ve Yakışık / 2014	2012 Yılı- 142 Ülke	Yatay Kesit Analizi	Ekonomik özgürlük, demokrasi ve kişi başı gelirdeki artışlar yolsuzluğu pozitif yönde yani iyileşme olarak etkilemektedir. Kamu harcaması değişkeni ise istatistiksel olarak anlamlı çıkmış fakat yolsuzluğu olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.
Shera vd., / 2014	22 Ülke İçin, 2001-2012 Yıllarına Ait Veriler	Panel Veri Analizi Yöntemi	Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki varlığı saptanmıştır.
Khandker / 2015	SAARC Ülkeleri- 2009-2012 Yıllarını Kapsayan Veriler	Nitel ve Nicel Analiz Yöntemi	Ekonomik özgürlük arttıkça yolsuzluğun düştüğü sonucuna varılmıştır.
Topal ve Keyifli / 2016	34 OECD Ülkesi İçin 1998-2014 Yıllarına İlişkin Veriler	Panel Veri Analiz Yöntemi	Yolsuzluk ve kamu borcu arasında ki ilişkiyi incelemiş olup yolsuzluğun kamu borç yükünü arttırdığı sonucuna varmıştır.
Konu ve Ata / 2016	28 AB Ülkesi ve Türkiye İçin 2014 Yılına Ait Veriler	Yatak Kesit Veri Analizi Yöntemi	Ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada elde edilen sonuçlara göre ekonomik özgürlük ve yolsuzluk üzerinde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır.
Topal ve Ünver /2016	Kırılgan Sekizli Ülkeler ve 2002- 2014 Dönemine Ait Yıllık Veriler	Panel Eş-bütünleşme Analizi	Kırılgan ekonomilerde yolsuzluğun belirleyicilerine bakan bu çalışma, vergi yükü ve enflasyon oranlarının yolsuzluk üzerinde anlamlı e pozitif bir etkiye sahip olduğunu ardından, ekonomik büyüme, insani gelişmişlik düzeyi ve ekonomik büyüme üzerinde de anlamlı fakat negatif bir etki olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3.1: (Devam) Literatür Taraması

Yazar / Yıl	Analize Dahil Edilen Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Elde Edilen Bulgular
Koyuncu ve Ünver / 2016	154 Ülke İçin 2000-2013 Yıllarına Ait Veriler	Dengesiz Panel Veri Analizi	Beş farklı yolsuzluk ölçütü kullanarak yoksulluk ve yolsuzluk arasında ki ilişkiye bakılmışlardır. Analiz sonucunda yoksulluk ve enflasyonun yolsuzluk üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu, Doğrudan yabancı yatırım, ticaret açıklığı ve demokrasi düzeyi ise anlamlı olup olumsuz etkiye sahip olduğu görülmüştür.
Baltacı N., Kargı, Beken H., ve Akyol / 2017	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Gruplarından 48 Ülkenin 1995-2015 Yıllarına Ait Veriler	Panel Veri Analizi Yöntemi	Yolsuzlukların ekonomik büyüme üzerinde, pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Bayar Y., Şaşmaz ve Öztürk / 2017	Orta ve Doğu Avrupa Bölgesinde Avrupa Geçiş Ekonomileri İçin 2005-2016 Yılları Verileri	Dumitrescu ve Hurlin (2012) Panel Nedensellik Analizi	Yolsuzluk, gelir dağılımı eşitsizliği ve yolsuzluk nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Yoksulluktan yolsuzluğa ve gelir dağılıma eşitsizliğinden yoksulluğa doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanmıştır.
Becherair ve Tahtane / 2017	17 Adet Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri, İçin 1996-2012 Yıllarına Ait Veriler	Panel Veri Analizi Nedensellik İlişkisi	Yolsuzluğun insani gelişmişlik düzeyinde ki etkisinin olumsuz olduğu görülmüştür.
Poveda vd., / 2018	2001-2015 Yılları Colombiya Üzerine Yapılan Çalışma	Kümeleme Analizi Yöntemi	Yolsuzlukların ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkilediği görülmüştür.
Gossel / 2018	Sahra Altı Afrika Ülkeleri, 30 Ülke İçin 1985-2014 Yıllarını Kapsayan	Panel Veri Analizi	DYY, demokrasi ve yolsuzluk arasında ki ilişki araştırılmıştır. DYY demokrasiden olumlu etkilendiğini aynı zamanda yolsuzluktan da etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Demokratikleşme arttıkça DYY ve yolsuzluk arasındaki ilişki negatife dönmektedir.
Çeştepe ve Tatar / 2018	Gelişmekte Olan Ülke Grubu - 1999-2014 Yıllarını Kapsayan Veriler	Panel Veri Analiz Yöntemi	Yolsuzluk ve gelir eşitsizliğini araştıran çalışmada, yapılan analiz sonucunda pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir sonuca varılmıştır. Yolsuzluk artışının gelir eşitsizliğini arttırdığı görülmüştür.

Tablo 3.1: (Devam) Literatür Taraması

Yazar / Yıl	Analize Dahil Edilen Ülkeler	Kullanılan Yöntem	Elde Edilen Bulgular
Buz ve Erul / 2018	120 Ülke, Düşük-Yüksek-Orta Gelirli Ülke Grubuna Göre, 2007- 2016 Yıllarını Kapsayan Veriler	Panel Veri Analizi	Toplum yapısını belirlemede önemli bir rolü olan sosyoekonomik unsurların (gelişmişlik-yönetim-eğitim düzeyi- politik istikrar ve sosyal sermaye endeksi) analize dahil edilen tüm ülke grupları için istatistiki açıdan anlamlı olduğu görülmüştür.
Awan vd., / 2018	5 SAARC Ülkeleri için, 1996-2014 Yıllarına Ait Veriler	Panel Veri Analizi, Sabit Etkiler Tahmin Yöntemi	Yönetim, yolsuzluk ve büyüme arasında ki ilişki için, siyasal istikrar ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, yolsuzluk büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır.
Bitterhout ve Simo-Kenge / 2020	BRICS Ülkelerine 1996-2014 Yıllarına Ait Veriler	Panel Veri Analizi	Çalışmada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde ki etkisi incelenmiştir. Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif bir etki saptanmıştır.
Konat ve Arslan / 2020	12 OECD Ülkesi - 1995-2018 Yılları	Panel Veri Analizi	Ekonomik büyümeden yolsuzluğa tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya çıkmıştır.

3.2. EKONOMETRİK YÖNTEM

Panel veri analizi ekonometrik model ve araştırmalarda en sık kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Marc Nerlove 'ye göre, panel veri analizinin yöntemleri sabit etkiler modeli, Gauss ve Legendre'nin astronomi alanında yapılan çalışmalarda en küçük kareler (EKK) methodlarından ve İngiliz bir astronomla rastgele etkiler veya varyans bileşenleri modellerinden oluşmuştur. 1861'de bir inceleme yazısı yayımlayan George Biddell Airy, astronomik panel veri analiz kapsamında varyans bileşenleri modeli kullanmıştır. 1953 yılında, CR Henderson, rastgele etkilerin ve karışık modeller için, 1967'de HO Hartley ve JNK Rao varyans bileşenleri modelleri kapsamında maksimum olabilirlik methodlarını geliştirmişlerdir. Dinamik panel modellerinin ise Balestra-Nerlove modelleri ile birlikte başladığı bilinmektedir. Panel veri analizi, Pascal Mazodier tarafından düzenlenen, 1977 yılının Ağustos ayında Fransa'nın Paris kentinde panel veri analiz ekonometrisi konusunu barındıran, bu alanda yapılan ilk konferans ışığında olmaya başlamıştır. O günden sonra gerek metodoloji gerekse uygulamalı araştırmalarda birlikte gelişen hayata geçmiştir (Vijayamohanan, 2016, s. 3).

Ekonometrik analizlerde, panel veri, zaman serisi ve yatay kesit olmak üzere üç ayrı veri şekli yer almaktadır. Bu veriler, değişkenlerin değerlerinde gün, ay, yıl, mevsim tarzında zaman şekillerine göre değişebilmektedir. Zaman serisi, zamanın belirlene bir yerindeki değişik birimlerden elde edilen enine kesit ve enine kesit gözlemlerinin belirli dönemde toplanması şeklinde tanımlanan panel veridir. Panel veri N sayıda birime, aynı zamanda her birim için karşılığı olan T sayıda gözlemlerden bir araya gelerek oluşmaktadır. 1950 yıllarında panel veri kullanma düşünceleri gündeme gelmiştir. Çünkü artık bu dönemlerde yatay kesit ve zaman serileri yeterli gelmemiştir. Bu konuda ilk uygulamalı çalışmalara 1990 yıllarında başlanmıştır (Tatoğlu, 2018, s. 1).

Panel verilerini bir araya getirmek, yatay kesit yada zaman serisi verilerini bir araya getirmekten daha uğraştırıcı ve maliyet açısından yüksektir. Panel veri analiz çeşitlerini geliştirmiş ve geliştirmekte olan ülkeler çoğunlukla uygulamaya almış durumdadır (Hsiao, 2006, s. 1). Panel veri analiz verilerinde doğru güdü, zaman serisi ve yatay kesit verilerini yalnızca bir veri seti şeklinde uygulayarak, birimlere ilişkin zaman serisi modelleriyle ilgili aynı anda öngöründe bulunabilmektedir. Konunun özünde, “Panel veri analizi belli bir zaman dönemi içinde kesit verilerin arasında olan ilişkinin araştırılması eylemine ve varsayım yapılmasına olanak sağlayan bir yöntem” şeklinde tanımlanabilir. Daha önce yapılan ifadelerde de olduğu gibi panel veri, bahsi geçen iki çeşit verinin birleşmesinden oluşur ve model geniş anlamda aşağıda belirtilen eşitlik şeklinde ifade edilebilmektedir (Gujarati, 2003, s. 638);

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + e_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \quad (3.1)$$

Yukarda belirtilen t zamanı, N ise birimleri temsil etmektedir. Y değişkeni de, zaman ve birimle ilişkili bir biçimde birbiri ile aynı olmayan değerleri içeren bağımlı değişkeni göstermektedir. Panel veriler, zaman ve kesit ölçülerinin uzunluklarını ele alarak birbirinden farklı şekilde adlandırılmaktadır. Bunların birincisi; N kesit ölçüsünün, T zaman boyutuna göre küçük bir biçimde belirtildiği panel veri setleri olarak bize sunulmaktadır. Bu tür panel veriler, mikro panel yada kısa panel biçiminde adlandırılır. Bir diğer ikinci ise, (T) 'nin zaman boyutunun diğerine nazaran küçük olduğu panel veri setleridir. Bu tür panel veriler de uzun panel veya makro panel biçiminde ifade edilebilir. Panel doğrusal regresyon modelini aşağıda gösterilen formül ile gösterebilmek mümkündür;

$$y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + e_{it} ; i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (3.2)$$

Yukarda belirtilen β eğim ve α sabit terim şekliyle adlandırılan regresyon katsayılarıdır. i hane halkları, şahıslar, devletler gibi kesit birimlerini temsil ediyorken, t ise bahsedilen kesit birimlerinin gözlemlendiği zaman noktasını temsil etmektedir. X_{it} bağımsız açıklayıcı değişken, i kesit biriminin t zaman noktasındaki X değerini temsil etmektedir. Hata terimi şeklinde belirtilen e_{it} ise bağımlı değişkende bir gücü bulunan fakat modelin içinde bir gücü bulunmayan değişkenlerin gücünü içeren sıradan bir değişkendir. Yukardaki eşitlikte belirtilen panel doğrusal regresyon modeli içinde, panel verinin ortaya çıkmasına neden olan zaman verileriyle kesit birimlerinin homojen biçimde olduğu öngörülmesi nedeniyle zaman serilerinin ya da kesitlerinin özel etki alanlarını belirten değişkenlerin modele müdahili bulunmamaktadır. Barındırdıkları bazı özel niteliklerin düşünülmemesi durumunda bu özellikler hata teriminde ifade edilmektedir. Bahsi geçen özel niteliklerin modele dahil edilmemesi, otokorelasyon benzeri problemlerin ortaya çıkmasına ve ifade edilen kısmın diğerine nazaran daha az meydana gelmesine neden olmaktadır (İşbilen, 2005, s. 129).

3.2.1. Panel Veri Analizlerinin Avantajları

Panel verileri, şahısların arasındaki aynı olmayan nitelikleri ve şahıslar arası dinamikleri bir araya getirerek kesit yada zaman serisi verilerine nazaran çeşitli imkanlar barındırmaktadır:

- Model parametrelerinin daha doğru çıkarımı: Panel verileri sıklıkla $T = 1$ olan bir panel şeklinde görülebilen kesitsel verilerden veya $N = 1$ olan bir panel zaman serisi verilerine nazaran daha fazla serbestlik derecesi ve daha fazla örneklem değişkenliği içine alır. Bu nedenle ekonometrik öngörülerin verim gücünü yükseltirler.
- İnsan eylemlerinin karmaşıklığını tespit etmek için yalnızca bir kesit ya da zaman serisi verilerinden daha fazla olanağı elinde bulundurmaktadır.
- Hesaplama ve istatistiksel çıkarımı kolaylaştırır.
- Panel veriler en az iki boyut, enine kesit boyutunu ve zaman serisi boyutunu barındırmaktadır.
- Normal koşullar dahilinde, panel veri öngörücüsünün yada çıkarımının hesaplanmasının kesitsel veya zaman dizisi verilerinden fazlasıyla karışık görülmesi beklenilir. Fakat, nadir zamanlarda panel verilerin kullanılabilirliği aslına bakıldığında hesaplama ve çıkarımı daha da basitleştirebilmektedir.

3.2.2. Birim Kök Testleri

Zaman serilerinin uygun bir model içine eklenebilmesi için bu serilerin ilk olarak sabit bir koşula getirilmelidir (Kutlar, 2005, s. 252). Serilerin durağan olmadığı durumlarda birim kök bulundurulur. Bir seri dahilinde oluşan birim kökün sayısı durağan hale gelene kadar alınması gereken fark sayısına tekabül etmektedir. Yt serisi 1 fark alınması halinde durağan hale geliyor ise seri 1. dereceden durağan olarak adlandırılır ve $I(1)$ şeklinde belirtilmektedir. Genel anlamda seri d defa farkı alınınca durağan oluyor ise seriye d. dereceden durağan seri denir ve $I(d)$ olarak belirtilir (Akıncı, 2008, s. 43).

Panel verilerin durağanlığını ortaya çıkartabilmek için uygulanacak birim kök testleri, paneli ortaya çıkaran birimlerde yatay kesit bağımlılık ortaya çıkıp çıkmamasına göre birinci ve ikinci nesil biçiminde ikiye bölünmektedir. Birinci ve ikinci nesil panel birim kök testlerinde seriyi ortaya çıkaran kesit birimlerin ardı sıra birbirine ilişkili olup olmadığı öngörülmektedir. Birinci nesil panel birim kök testlerinde seriyi ortaya çıkaran kesitlerden birinde oluşan şoktan diğer bütün birimlerin aynı ölçüde etkilendikleri öngörülürken, ikinci nesil panel birim kök testlerinde ise seriyi ortaya çıkaran kesitlerden birinde oluşan şoktan her bir birimin farklı biçimde etkilendiği düşünülmektedir (Breitung ve Das, 2005, s. 168).

3.2.3. Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler Modeli

Panel veri uygulaması dahilinde yapılmış araştırmalarda, birimler arasındaki birbiri ile aynı olmayan özelliklerden yada birimler arasında ve zaman içinde oluşan farklılıklardan ortaya çıkan değişmeyi, modele eklemenin bir yöntemi; var olan değişimin regresyon modelinin katsayılarının birkaçında veya tamamında değişmeye neden olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Katsayıların birimlere ya da birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere “Sabit Etkili Modeller” ismi verilmektedir. Modelin genel formülasyonu, birimler arasındaki aynı olmayan özelliklerin sabit terimdeki farklılıklarda ortaya çıkabildiğini göstermektedir (Pazarlıoğlu, 2001, s. 17).

Sabit etkiler modeli; sabit terimin birimler süresince değişen doğrusal bir regresyon modelidir (Verbeek, 2004, s. 345). Sabit etkiler regresyon modelinin her var olan birim için bir adet olmak koşuluyla n tane farklı sabit terim bulunmaktadır. Bu sabit terimler gösterge değişkenleri ile ifade edilmelidir. Bu gösterge değişkenleri bir birimden

diğer bir birime farklılaşan, fakat zaman içerisinde sabit olan dışarda kalan tüm değişkenlerin etkilerini içermektedir (Stock ve Watson, 2011, s. 358).

Sabit etkiler modelinde çok fazla parametre olması sebebiyle serbestlik derecesi düşmektedir. Fakat eğer modelde bireysel etkinin “ μ_{it} ” rastlantısal olduğu öngörülürse bu durumdan kaçınılabılır. Bu durumda U_{it} ve μ_{it} sıfır ortalama ve sabit varyansa aittir ve μ_{it} , U_{it} den bağımsızdır. Eğer büyük bir nüfustan rastlantısal birimler çıkacaksa, tahmini etkiler modelinin kullanılabilmesi mümkündür (Baltagi, 2002, s. 112).

Tesadüfi etkiler modeli, her bir şahsa özel bir kesit sayısının açıklanması anlamında sabit etkiler modelinin aynısıdır. Ancak bu görüş sabit terimleri barındıran bir torbadan alınmış gibi düşünülerek rassal olarak tanımlanabileceğini ve hata teriminin bir kısmı olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir. Bunun nihayetinde, tüme ait bir kesit katsayısı, katsayıları ile ilgilendiğimiz bir küme bağımsız değişken ve birleşik bir hata teriminden oluşan bir belirleme elde edilir. Bu bileşik hata iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bir kısmı belirli bir birey ve belirli bir zaman dönemi için, bu birime ait kesit sayısının tümüne ait kesit katsayısından ne kadar değişik olduğunu göstermektedir. Diğer kısım ise bireyin ilgili zaman diliminde tesadüfi sapmalarını belirten ve bilinen tesadüfi hatadır (Kennedy, 2006, s. 333).

Panel veri ile yapılan çalışmalarda, birimlere veya birimlere ve zamana göre oluşan değişikliklerden kaynaklanan değişim “Sabit Etkili Modeller” kullanılarak araştırılabileceği gibi, “Tesadüfi Etkili Modeller” kullanılarak da araştırılabilmektedir. Tesadüfi etkili modellerde, birimlere veya birimlere ve zamana göre oluşan farklılıklar, modele hata teriminin bir bileşeni olarak eklenmektedir. Bunun ana nedeni sabit etkili modellerde ortaya çıkan serbestlik derecesi kaybının engellenmek istenmesi ile ilişkilidir (Gürler ve Pazarlıoğlu, 2007, s. 38).

3.3. VERİ SETİ VE MODEL

Bu çalışmada yolsuzluk üzerinde etkilere sahip olduğu düşünülen bazı belirleyicilere ve bu belirleyicilerle yolsuzluk arasında ki ilişkiye bakılmıştır. Çalışmada panel veri analizi kullanılmıştır. Analize toplam 26 ülke dahil edilmiştir. Bu ülkeler Dünya Bankasının yaptığı gruplandırma kategorisine göre üst ve orta gelirli ülkeler olarak bilinmektedir. Üst ve orta gelirli ülke gruplarından analizde kullanılan ülkeler sırasıyla; Cezayir, Arjentina, Ermenistan, Beyaz Rusya, Botsvana, Bulgaristan, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Guetamal, İran, Ürdün, Kazakistan, Lübnan,

Mauritius, Meksika, Kuzey Mecedania, Paraguay, Peru Romanya, Rusya, Güney Afrika, Sri Lanka, Tayland, Türkiye'dir.

Veri seti oluşturulurken söz konusu ülkeler için 2003-2017 arası yıllara ait veriler kullanılmıştır. Yıl sınırı belirlenirken, değişkenlere ait verilerin eksik olmaması adına yukarıda belirtilen yıl aralığı tercih edilmiştir. Kurulan modelde Yolsuzluk Algı Değişkeni bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Toplam Dış Borç Stoğu, Ekonomik Özgürlük, Gini Katsayısı ve Hükümet Harcamaları ise diğer bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır. Belirlenen değişkenler ile panel veri analizinde kullanmak üzere bir model oluşturulmuştur.

Oluşturulan model aşağıda bulunan Eşitlik 3.3' te yer almaktadır:

$$CPI_{it} = \alpha_i + \beta_{1i} TED_{it} + \beta_{2i} EF_{it} + \beta_{3i} GNI_{it} + \beta_{4i} GE_{it} + v_i \quad (3.3)$$

Modelde; i ülkeleri ifade ederken, t zamanı belirtmektedir. Ayrıca α_i sabit terimi anlatırken β eğim parametresini belirtmektedir. Modelde kullanılan değişkenler ve elde edildikleri kaynak noktaları detayları ile birlikte aşağıda ki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.2: Çalışmanın Kullanılan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Değişkenin Adı	Değişkenin Açıklaması	Verilerin Elde Edildiği Kaynak
CPI	Yolsuzluk Algı Endeksi	Transparency International
TED	Toplam Dış Borç Stoğu	World Development Indicators (WDI)
EF	Ekonomik Özgürlük Endeksi	The Heritage Foundation
GINI	Gini Katsayısı (sabit 2010 ABD\$)	World Development Indicators (WDI)
GE	Hükümet Harcamaları	World Development Indicators (WDI)

Tablo 3.2'de yer alan değişkenlerden CPI modelin bağımlı değişkeni olup Yolsuzluk Algı Endeksini belirtmektedir. Yolsuzluk Algı Endeks verileri Transparency International adlı siteden elde edilmiştir. TED ise, Toplam Dış Borç Stoğunu temsil ederken, EF Ekonomik Özgürlüğü ifade etmektedir. Endekse ait verilere ise The Heritage Foundation sitesinden ulaşılmıştır. Son iki değişken ise sırasıyla GINI ve GE, Gini Katsayısını ve Hükümet Harcamalarını ifade etmektedir. Gini değişkeni veri seti oluşturulurken sabit ABD doları cinsinden oluşturulup, Dünya Bankası kalkınma göstergelerinden elde edilmiştir. Toplam dış borç stoğu ve hükümet harcamalarına ilişkin tüm veriler ise Dünya Bankası'nın yayımladığı Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilmiştir. Modele ait veri seti oluşturulurken, kullanılan tüm değişkenlerin logaritması alınmış olup, analize logaritmali halleri dahil edilmiştir.

Ekonomik özgürlük endeksi verileri iki vakıf tarafından hazırlanmaktadır. Bunlardan ilki ABD’de faaliyet gösteren Heritage Vakfı tarafından sunulan Ekonomik Özgürlükler Endeksi, ikincisi ise Kanada’da bulunan Franser Enstitüsü tarafından yayınlanan Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi’dir. Ekonomik özgürlük endeks verileri 0- 100 arasında bir skora sahiptir. Skorlar özgürlük derecelerini belirtmektedir. Yüksek skora sahip ülkelerin özgürlük düzeylerinin de yüksek olduğu anlaşılabacaktır. Endeks 186 ülke için 12 adet alt değişkene sahiptir. Bu değişkenler; mülkiyet hakları, hükümet bütünlüğü, yargı etkinliği, yolsuzlukla mücadele, mali özgürlük, kamu harcaması, iş özgürlüğü, işgücü özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlük şeklinde sıralanmaktadır (<https://www.heritage.org/> 2021). Endeksin içeriği incelendiğinde, yüksek skora sahip ülkelerin büyüme ve sürdürülebilir kalkınma açısından önde olduğu görülmektedir. Literatürde bunun ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, Güney 2017 Türkiye ve Bırcs ülkelerinde ekonomik özgürlük ve büyüme arasında pozitif bir sonuca ulaşmıştır. Bayramoğlu ve Boz 2017, İslam İşbirliği Teşkilatı ülkeleri için yaptığı analizde aynı sonuç ile karşılaşmıştır. Ancak Şahin 2016, Türkiye için baktığında tam tersini veren olumsuz bir sonuç elde etmiştir. Ekonomik özgürlük gelişmiş ülkeler için önem taşıdığı kadar gelişmekte olan ülkeler içinde aynı öneme sahiptir.

Modelde Yolsuzluk Algı Endeksi verileri Uluslararası Şeffaflık Örgütü sitesinden elde edilmiştir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından 1995 yılından bu yana veri üretmektedir. Yolsuzluk Algısının derecesi skorlarla ifade edilmektedir. Skorlar 0-10 arasında bir değer almaktadır. Ancak verilerin değerlerinde oluşan farklılıkları gidermek amacıyla, 2011 yılından sonra, 0-100 arası bir değer skalası baz alınmıştır. Skor, sıfırdan yüze doğru arttıkça yolsuzluk oranının düştüğünü göstermektedir.

3.4. BULGULAR

Bu çalışmada üst-orta gelirli ülke gruplarında 26 ülkenin dahil olduğu ve 2003-2017 yıllarına ait verilerle oluşturulan veri seti, panel veri analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analizin ilk aşamasında birim kök testleri uygulanmıştır. Ardından sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelinden yararlanılarak, değişkenler arası ilişki tahmin edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında, çıkan sonuçlar tablolar halinde detaylıca sunulmuştur.

3.4.1. Birim Kök Testleri

Panel veri analizinde serilerin durağanlığını kontrol etmek için birim kök testleri uygulanmaktadır. Serilerin durağanlığı test edilirken birinci kuşak birinci grup birim kök testlerinden, Levin ve Lin'in 1992 yılında ortaya attığı, Levin , Lin & Chu (LLC) testi ve ikinci grup Lm Peseran ve Shin (IPS) ve Fisher ADF testleri uygulanmıştır. Panel birim kök testleri aşağıdaki tablolarda sırasıyla yer almaktadır.

Tablo 3.3: LLC Birim Kök Sonuçları

Değişkenler	Düzye	Düzye
	Sabit	Sabit ve Trend
CPI	-3.84155 (0.0001)*	4.46693 (0.0000)*
TED	2.98665 (0.0014)*	2.92627 (0.0017)**
EF	2.80770 (0.0025)*	2.72897 (0.0032)*
GINI	2.82582 (0.0024)*	2.71881 (0.0033)*
GE	7.16693 (0.0000)*	1.02059 (0.1537)

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, % 5, ve % 10 önem düzeyini ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini belirtmektedir. Eviews paket programında elde edilmiştir.

Tablo 3.3'de üst-orta gelir grubuna ait 26 adet ülke için modelde var olan değişkenlerin birim kök sonuçları yer almaktadır. Birim kök testlerinden Levin, Lin & Chu (LLC) test istatistiki sonuçları tabloda verilmiştir. Birim kök testleriyle durağanlık sınaması için düzeyde sınanma yapılmıştır. Ayrıca durağanlığa hem sabit hem de sabit & trendli modelde bakılmıştır. Çıktıda olasılık değerlerinin 0.05'ten küçük çıkması nedeniyle H0 hipotezi reddedilmiştir. CPI, toplam dış borç stoğu (TED), ekonomik özgürlük (EF), gini katsayısı (GINI) ve hükümet harcamaları (GE) değişkenlerin 26 ülke için ilgili dönemde durağan olduğu sonucuna varılmıştır. Çıkan sonuçlar, hem sabit hem de sabit & trendli model için geçerlidir.

Aşağıda ki Tablo 3.4'de Im Peseran ve Shin (2003) birim kök test sonucuna ait olasılık değerleri bulunmaktadır.

Tablo 3.4: IPS Birim Kök Sonuçları

Değişkenler	Düzeyde	Düzeyde
	Sabit	Sabit ve Trend
CPI	1.76203 (0.0390)**	2.63896 (0.0042)*
TED	2.74520 (0.0030)*	5.33269 (0.0000)*
EF	2.75237 (0.0030)*	5.21210 (0.0000)*
GINI	2.71481 (0.0033)*	5.18656 (0.0000)*
GE	0.65886 (0.2550)	0.30737 (0.3793)

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, % 5, ve % 10 önem düzeyini ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini belirtmektedir. Eviews paket programında elde edilmiştir

Yukarıda bulunan tabloda modelde yer alan değişkenlerden durağanlık sınaması Im Peseran ve Shın birim kök testi ile sınanmıştır. Birim kök testi hem sabit hem de sabit & trendli modeller için yapılmıştır. 26 ülke için söz konusu dönemlerde durağanlık geçerlidir. Ancak hükümet harcaması değişkeni 0.3793olasılık değeri ile durağan çıkamamıştır. Fakat modelin genel duruşunu bozmadığı için durağan varsayılmıştır. Buradan hareketle hükümet harcamasının analize birinci dereceden farklı alınıp devam edilmiştir. Tekrar aynı model için bir farklı birim kök sınaması yine yapılmıştır. Çıkan sonuçlara ilişkin değerlendirmeler ve istatistiki sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.5: Fisher ADF Birim Kök Sonuçları

Değişkenler	Düzeyde	Düzeyde
	Sabit	Sabit ve Trend
CPI	65.2284 (0.1029)	82.8400 (0.0042)*
TED	77.9923 (0.0113)**	114.222 (0.0000)*
EF	77.5042 (0.0125)**	113.813 (0.0000)*
GINI	77.5541 (0.0123)**	113.372 (0.0000)*
GE	70.6551 (0.0435)**	67.1524 (0.0769)***

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, % 5, ve % 10 önem düzeyini ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini belirtmektedir. Eviews paket programında elde edilmiştir

Fisher ADF birim kök testi ile sabit ve sabit & trendli modelde, düzey seviyede modele ait değişkenler için aynı model geçerli olup, 26 ülke için için durağanlık sınanması yapılmıştır. ADF Fisher test istatistiklerine göre serinin genel olarak durağan çıktığı gözlemlenmektedir.

3.4.2. Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler Modeli

Panel veri ile yapılan analizlerde kullanılan iki farklı yaklaşım olduğu bilinmektedir. Bunlar Sabit Etkiler Modeli ve Tesadüfi Etkiler Modelidir. Çalışmanın bu bölümünde, birimler ve değişkenler arasında korelasyonun varlığı bu modellerle belirlenmektedir. Analiz için hangi yöntemin kullanılacağını belirlemek için öncelikle modelde otokorelasyon, değişen varyans ve kesit bağımlılık olup olmadığı testler ile kontrol edilir. Yapılan testler sonucuna göre yöntem belirlenip, değişkenler arasındaki ilişki yorumlanır. Ancak bu çalışmada her iki yöntemin de kullanması tercih edilmiştir. Çünkü hem sabit hem de tesadüfi etkiler modelinde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde ki etkisi aynıdır. Bu nedenle iki modelinde kullanılmasında bir sakınca görülmemiştir. Bu aşamada hükümet harcamaları değişkenin birinci dereceden farkı alınmış ve analize bu şekilde dahil edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 3.6 ve 3.7 numaralı tabloda sırasıyla, sabit ve tesadüfi etkiler model sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.6: Sabit Etkiler Modeli Analiz Sonuçlar

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
C	2.349253	2.173320	0.2808
TED	15.43565	8.501733	0.0703***
EF	19.75794	9.151547	0.0316**
GINI	-106.6342	52.01553	0.0411**
GE	-0.067453	2.173320	0.6790
R²:0.817 Adj R²: 0.801 F- istatistik: 51.473 Prob: 0.0000			

Tablo 3.6’da, Sabit Etkiler Modeli Yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Sonuçlara göre modelin genel olarak anlamlılığını gösteren, F istatistiği p değerine bakıldığında, modelin % 1 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Düzeltilmiş R² değeri ise modelde oluşabilecek 1 birimlik değişim ile, % 80’lik bir kısmının, modelde var olan bağımsız değişkenler tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Modelde bulunan Ted değişkeninin % 10, Ef ve Gini değişkenlerinin %5 istatistiki anlam düzeyinde anlamlı olduğunu görülmektedir. Yapılan analizin sonucunda toplam dış boç stoğunun %10 anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlı çıkmış olup yolsuzluğu olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Şöyle ki toplam dış borç stoğunda meydana gelen 1 birimlik artış, yolsuzluğu 15.435 birim etkileyerek yolsuzluk skorunu artacaktır. Yani yolsuzluk algı endeks skorunda meydana gelecek bir artış, yolsuzluk seviyesinin azaldığını göstermektedir. Dolayısıyla toplam dış borç stoğunun artışı yolsuzluk üzerinde iyileştirici bir etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer değişken ekonomik özgürlük ise % 5 anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır.

Yolsuzluk üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Ekonomik özgürlük endeksinde ortaya çıkacak 1 birimlik artışın yolsuzluğa etkisi 19.75 birim olacaktır. Bu bağlamda yolsuzluk algı endeks skoru artacak ve pozitif yönde (iyileştirici) bir etkisi olacaktır. Gini katsayısı (gelir dağılımında ki eşitlik) istatistiki olarak anlamlı olup yolsuzluğa etkisi negatif yöndedir. Gini katsayısında bir birimlik artış, yolsuzluk algı endeksini 106.63 birim azaltacaktır. Bu sonuç yolsuzluk algı endeks puanının düşüreceği sonucunu doğurur. Bu durumda yolsuzluklarda bir artma meydana gelecektir. Son değişken olan hükümet harcamaları istatistiki açıdan anlamsız çıkmıştır. Ancak yine değerlendirecek olursak, yolsuzlukla arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Kamu harcamalarının artması yolsuzluğu artıracaktır. Bu sonuç her iki modelde de geçerlidir.

Tablo 3.7: Tesadüfi Etkiler Modeli Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
C	2.122814	2.162515	0.3269
TED	16.85795	8.443289	0.0466**
EF	21.91974	9.075135	0.0162**
GINI	-117.6330	51.60821	0.0232**
GE	-0.071500	-0.440519	0.6593
R ² :0.043 Adj R ² : 0.033 F- istatistik: 4.1277 Prob: 0.0027			

Rassal etkiler modelinin yorumlaması sabit etkiler modeli ile aynı yoruma sahiptir. Yine burada da hükümet harcamaları istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır. Gini katsayısı bu modelde de yolsuzluk üzerinde negatif bir etki gösteren sonucunu vermiştir. Gini katsayısında oluşacak 1 birimlik artış yolsuzluk skorunu 117.63 birim düşürecektir. Bu doğrultuda yolsuzluğun artışı görülecektir. Ekonomik özgürlük ve toplam dış borç değişkenleri istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Her iki değişkenin de yolsuzluk üzerindeki etkisi pozitif yöndedir. Ekonomik özgürlüklerde meydana gelecek bir birimlik artış, yolsuzluğu 21.91 birim etkileyecektir. Bu sonuca göre yolsuzluk algı skoru artacak yolsuzluklarda iyileşme meydana gelecektir

SONUÇ

Yolsuzluk birçok suçu bünyesinde barındıran gerek tek taraflı gerek iki kişinin arasında, değişik hallerde gerçekleşebilir. En bilinen türü rüşvettir. Ekonomik kalkınmanın önünde büyük bir engel teşkil eden, toplum yapısına zarar veren ve hukuk sistemini zedeleyen bir olgudur. Yolsuzlukla mücadele ülkelerin gündem konularından biri haline gelmiştir. Artan yolsuzluk eylemleri karşısında mücadele, kurumların ve ülkelerin yakından ilgilendiği bu yönde arayışlara girdikleri bir kavram olmuştur. Hem ulusal hem de uluslararası alanda, yolsuzluğun ülkelere verdiği tahribin önüne geçebilmek amacıyla mücadele yolları geliştirmişlerdir. Bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ülkelerle işbirliği içinde mücadele hareketini sürdürmektedir. Bu kurumlar arasında Uluslararası Şeffaflık Örgütü de vardır. Yolsuzluğun getirdiği eşitsizlik karşısında, daha adil bir yaşam için çalışmaktadır. Yolsuzlukla mücadele için, öncelikle bu olgunun detaylıca tanınması gerekmektedir. Yolsuzluğun sosyo-ekonomik ve makro-ekonomik, birçok belirleyicisi mevcuttur.

Yapılan çalışma ile yolsuzluğun tüm hallerini geniş bir çerçeveden incelenip bazı belirleyicilerinin yolsuzluk üzerinde ki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada içlerinde Türkiye'nin de yer aldığı Dünya Bankası'nın gruplandırmasına göre belirlenen 26 üst ve orta gelirli ülke grubu baz alınmıştır. Belirlenen ülkeler için 2003-2017 yıllarını kapsayan veriler kullanılmıştır. Kurulan modelde beş değişken olup, yolsuzluk algı endeksi (CPI) bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Diğer değişkenlere ilişkin ayrıntılı tüm bilgiler veri seti ve yöntem bölümünde yer almaktadır. Kurulan model için ilk olarak, üç adet panel birim kök testleri uygulanmıştır. Durağanlık sınaması düzeyde yapılmış olup, hem sabit hem de sabit & trendli modelde sınanmıştır. Ardından sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modellerinin her ikisinin de analizde kullanılması tercih edilmiştir. Yapılan analizin sonucunda toplam dış boç stoğunun istatistiki açıdan anlamlı çıktığını söylemek mümkündür. Toplam dış borç stoğunda (TED) meydana gelen artış yolsuzluk endeksinin puanını artıracaktır. Ekonomik özgürlüklerde (EF) oluşacak bir artış, yolsuzluğu azaltacak etkidir. Diğer yandan sabit etkiler modelinde gelir dağılımındaki eşitlik ile yolsuzluk arasında negatif bir etkini varlığı söz konusudur. Çünkü çıkan katsayı incelendiğinde gini katsayısında (GNI) meydana gelecek 1 birimlik artışın yolsuzluğu düşürdüğü görülmektedir. Modelde kullanılan hükümet harcamaları (GE) değişkeni istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır. Bu değer hem tesadüfi hem sabit etkiler modelinde geçerli bir sonuçtur. Çalışmada çıkan sonuçlar literatürde var olan diğer

alışmaları bazı belirleyiciler üzerinden destekler niteliktedir. Modelde bağımlı değişken olarak kullanılan hükümet harcaması değişkeni anlamsız çıkmıştır. Hükümet harcamaları yolsuzluğın en sık görüldüğü harcama birimlerinden biridir. GE değişkenin anlamlı çıkmaması bt ve harcamalarda şeffaflığın olmaması ile açıklanmaktadır. Aynı zamanda bu sonuç, şeffaflık ve hesap verilebilirliğin ülkeler için önemini ortaya koymaktadır. Ekonomik zgrlğn sağlanması ile yolsuzluğa fırsat veren alanların azalacağını söylemek mümkündür. Yolsuzluğın karşısında durabilmek için ülkelerde, fazla müdahalenin ortadan kalkması ve şeffaflığın kılavuz edinilmesi gerekmektedir. Ülkelerin yolsuzlukla mücadele politikalarında, gelir dağılımında adaletin artması, ekonomik özgürlüğün etkin olması ve iyi bir denetim sistemiyle şeffaflık anlayışının benimsenmesi gerekmektedir.

Yolsuzluk kavramını inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Daha sonra yapılacak olan çalışmalarda, kullanılan yöntem, modele dahil edilen faktörler ve farklı zaman boyutları kullanılarak yeni sonuçlar ortaya konulacaktır. Yolsuzluk lmesi zor bir olgudur ve bu alanda yapılan çalışmaların her biri ülkelere yol gösterici nitelikte olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., Çarkoğlu, A. ve Şenatalar, B. (2003). *İş dünyası gözünden Türkiye'de yolsuzluğun nedenleri ve önlenmesine ilişkin öneriler*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Akalan, A. R. (2006). *Türk kamu hizmetinde iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akça, H., Ünlükaplan, İ. ve Yurdadoğ, V. (2016). Kayıt dışı ekonomi, yolsuzluk ve kayıt dışı devlet. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 211-227.
- Akçay, S. (2000). Yolsuzluk, ekonomik özgürlükler ve demokrasi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 1–15.
- Akçay, S. (2001). *Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzlukların ekonomik analizi* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Akıncı M. (2008). *Zaman serilerinde durağanlık analizi ve ihracatın GSMH içindeki payı üzerine bir uygulama* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Aksu, H., Başar, S. ve Selçuk, G. N. (2006). Kamu kesimi yolsuzluklarının nedenleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3), 1-21.
- Aktan, C. C. (1992). *Politik yozlaşma ve kleptokrasi 1980-1990 Türkiye deneyimi*. İstanbul: AFA Yayınları.
- Aktan, C. C. (1993). Politikada rant kollama. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 119–136.
- Aktan, C. C. (2001). *Siyasal ahlak ve siyasal yozlaşma, Yolsuzlukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak-İş Yayınları.
- Aktan, C. C. (2002). *Yolsuzlukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu.
- Aktan, C. C. ve Acar, O. K. (2021). *Kamu yönetiminde kayırmacılık*. İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayını.
- Alatas, S. H. (1990). *Corruption: Its nature, causes and functions*. Ashgate Publishing Limited, England.

- Ali, A. M. & Isse, H. S. (2003). Determinants of economic corruption: A cross country comparison. *Cato Journal*, 22(3), 449-466.
- Alkin, K., Bulu, M. ve Kaya, H. (2007). İller arası rekabet endeksi: Türkiye'deki illerin rekabetçilik seviyelerinin göreceli olarak ölçülebilmesi için bir yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 221-235.
- Altay, A. (2017). Dünya ekonomik forumu ve küresel rekabet politikaları üzerindeki etkileri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 4(10), 25-34.
- Altun, T. (2017). Mali disiplinin sağlanmasında kurumların rolü: Mali kurallar, bütçesel prosedürler, mali kuruluşlar. *International Journal of Human Sciences*, 14(4), 3793-3808.
- Altunç, Ö. F. ve Yıldırım, A. G. A. (2017). yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkileme kanalları. Ülkelerarası bir çalışma, *The Journal of Akademic Social Science*, 5(63), 15-27.
- Ampratwum, E. F. (2008). The fight against corruption and its implication for development in developing and transition economies. *Journal of Money Laundering Control*, 11(1), 76-87.
- Amundsen, I. (1999). *Political corruption: An introduction to the issues*. Chr. Michelsen Institute Audit Institutions in Curbing Corruption. Washington.
- Aslan, S. (2015). Siyasal iktidarı etkileme yöntemlerinden biri olarak lobicilik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 1-7.
- Awan, R. U. vd., (2018). Governance, corruption and economic growth: A panel data analysis of selected saarc countries. *Pakistan Economic and Social Review*, 56(1), 1-20.
- Ay Türkmen M. ve Aynaoglu Y. (2017). Küresel rekabet endeksi göstergelerinin küresel inovasyon endeksi üzerindeki etkisi. *BMIJ*, 5(4), 257-282.
- Ay, A., Kızılyaka, O. ve Akar, T. (2016) Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk ve demokrasi'nin DYY üzerindeki etkisi: Ampirik bir inceleme. *Business and Economics Research Journal*, 7(3), 73-88.
- Aydın, S. ve Yılmaz, Y. (2010). *Yolsuzluk ve mali suçlar*. (3.bs.). Ankara: Adalet Yayınevi.

- Aykın, H. (2017). Erişim Adresi: <https://vergidosyasi.com>. adresinden 06.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Bağdatlı S. (1992). *Hukuk sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Bağdigen, M. ve Dökmen, G. (2006). Yolsuzluklarla kamu harcamaları arasındaki ilişkinin ampirik bir analizi: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(4), 23-38.
- Bağırzade, E. R. (2012). Kayıt dışı ekonomi kavramına ortak yaklaşım sorunu: Makroiktisat kapsamlı kavramsal analiz. *Sosyoekonomi Dergisi*, 18(18), 195–223.
- Baldemir, E., Özkoç, H. ve İşçi, Ö. (2009). MIMIC model ve yolsuzluk üzerine Türkiye uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 49–63.
- Baltacı, N., vd. (2017). Ekonomik özgürlük, gelir eşitsizliği ve yolsuzluk ile büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IV. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series*, 8-9 Nisan 2017, Cataloging-In-Publication Data: 298–304.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric analysis of panel data*, John Wiley & Sons Ltd.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and development: A review of issues. *Journal of Economic Literature*, 35(3), 1320–1346.
- Barut, B. (2015). İşyerinde irrasyonel davranışlar: “Nepotizm, Favorizm, Kronizm” algısı üzerine nitel araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(20), 382–394.
- Başar, S. (2004). *Yolsuzluklar ve makroekonomik etkileri* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bayar, G. (2007). Türkiye’de yolsuzluğun nedenleri ekonometrik bir inceleme. *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2007/3*.
- Bayar, G. (2010). Türkiye’de yolsuzluk-ekonometrik bir inceleme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 105–131.
- Bayar, Y., Şaşmaz, M. U. ve Öztürk, O. F. (2017). Orta ve Doğu Avrupa Birliği ülkelerinde yolsuzluk, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk: Panel nedensellik analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 340-349.

- Bayley, D. H. (1989). The effects of corruption in developing nation. A. J. Heidenheimer. M. Johnston & V.T. LeVine (Eds), *Political Corruption: A Handbook*. New Brunswick, N. J: Transaction Publishers.
- Bayrak, M. (2013). Yüksek denetimde uluslararası bir örgütlenme: Uluslararası yüksek denetim kurumları organizasyonları. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 37-48.
- Becherair, A. & Tahtane M. (2017). The causality between corruption and human development in mena countries: A panel data analysis. *Journal of Economics and Business*, 20(2), 64-84.
- Benk, S. ve Karakurt, B. (2010). Gelir idareleri ve yolsuzluk: Motivasyonlar, fırsatlar ve mücadele yolları. *Business and Economics Research Journal*, 1(4), 133– 148.
- Berkan, Ü. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet*. 2. Baskı, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Berkman, A. Ü. (1983). *Az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet*. Ankara. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Berksoy, T. ve Yıldırım, N. E. (2017). Yolsuzluk kavramına genel bir bakış: Problemler ve çözüm önerileri. *Journal of Awareness*, 1(2), 1–18.
- Buchanan, J.M. (1980a). *Rent seeking and profit seeking*. James Buchanan-Robert D. Tollison and Gordon Tullock, Toward a Theory of the Rent Seeking Society, Texas A&M University Press.
- Busse, M. & Hefeker, C. (2007). Political risk, institutions and foreign direct investment. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 397-415.
- Buz, F. ve Erul, M. R. (2018). Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin yolsuzluk algı endeksi üzerindeki etkisine ilişkin bir analiz. *International Journal of Public Finance*, 3(2), 233–248.
- Castro, C. & Nunes, P. (2013). Does corruption inhibit foreign direct investment?. *Politica / Revista de Ciencia Politica*, 51(1), 61-83.
- Chetwynd, E., Chetwynd, F. & Spector, B. (2003). Corruption and poverty. A review of recent literature. *Management System International*, 600, 5–16.

- Cingi, S. (1994). Yolsuzluk olgusu ve ekonomik analizi üzerine notlar. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1–18.
- Çak, M. ve Şeker, M. (2011). Cinsiyet ve yolsuzluk ilişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 58(1), 79–98.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 0(59), 89–132.
- Çelen, M. (2007). *Yolsuzluğun ölçülmesi. Yolsuzluk ekonomisi kamusal bir kötülük olarak yolsuzluğun ekonomik analizi*. İstanbul: İSMMMOMO Yayınları.
- Çeştepe, H. ve Ergün Tatar, H. (2018). Yolsuzluk ve gelir eşitsizliği: Gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 111-123.
- Çulpan, R. (1980). Bürokratik sistemin yozlaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 13(2), 31- 45.
- Delavallade, C. (2006) Corruption and distribution of public spending in developing countries. *Journal of Economics and Finance*, 30(2), 222-239.
- Della Porta, D. & Vanucci, A. (1999). *Corrupt exchanges. Actors, Resources and Mechanisms of Political Corruption*, New York.
- Della Porta, D. (2004). Political parties and corruption: Ten hypotheses on five vicious circles. *Crime, Law and Social Change*, 42(1), 35–60.
- Deveci H. (1998). *Dürüst ihale olabilir mi, yoksa ulaşılmaz bir düş mü? Üçüncü Cilt. YYVD*.
- Duran, L. (1998). İdari usul ilkeleri ve kapsadığı konular. *İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Dye, K. M. & Stapenhurst, R. (1998). *Pillars of integrity: The importance of supreme audit institutions in curbing corruption*. Washington, DC: Economic Development Institute of the World Bank.
- Egger, P. & Winner, E. (2006). How corruption influences foreign direct investment: A panel data study. *Economic Development and Cultural Change* 54(2), 459-486.
- Elliott, K. A. (1997). Corruption as an international policy problem: Overview and recommendations. *Corruption and Global Economy*. (Ed). K.A. Elliott, Institute for International Economics Publisher, 175-233.

- Erdem, B., Çeribaş, S. & Karataş, A. (2013). Otel işletmelerinde çalışan iş görenlerin kronizm (eş–dost kayırmacılığı) algıları: İstanbul’da faaliyet gösteren bir, iki ve üç yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 51-69.
- Erdem, R. ve Özkanan, A. (2015). Yönetimde kayırmacı uygulamalar üzerine nitel bir çalışma. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(4), 7–28.
- Ergun, T. (1978). Yönetimde yozlaşma olgusu üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, 11(1), 24-30.
- Ergül, E. (2001). *Karapara endüstrisi ve aklama suçu*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2014). Yolsuzluk ve iktisadi büyüme ilişkisi: OECD ve AB ülkeleri üzerine panel sınır testi analizi. *Sayıştay Dergisi*, 25(92), 143-162.
- Evans, B. R. (1999). The cost of corruption tearfund a discussion paper on corruption, development and poor. *European Journal of Political Economy*, 23, 397- 415.
- Everhart, S. S., Vazquez, J. M., & McNab, R. M. (2009). Corruption, governance, investment and growth in emerging markets. *Applied Economics*, 41(13), 1579-1594.
- Fan, J. P., Rui, O. M., & Zhao, M. (2008). Public governance and corporate finance: Evidence from corruption cases. *Journal of Comparative Economics*, 36(3), 343-364.
- Fisman, R. & Miguel, E. (2011). Ekonomi haydutları. (Çev. Tuncel Öncel). *Yolsuzluk, Şiddet ve Ulusların Yoksulluğu*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Gedikli, A. (2011). Kamu hizmetlerinin yönetimi sürecinde yolsuzluğun derinleştirdiği ekonomik büyüme ve yoksulluk sorunu üzerine bir değerlendirme. *Öneri Dergisi*, 9(36), 169–188.
- Gediz Oral, B. (2011). Yolsuzlukla uluslararası alanda mücadele ve Türkiye’de yolsuzlukla mücadelenin kurumsal yapısı. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(1), 163-192.
- Goel, R. K. & Nelson, M. A. (2005). Economic freedom versus political freedom: Cross-country influences on corruption. *Australian Economic Papers*, 44(2), 121–133.

- Gossel, S. J. (2018). FDI, democracy and corruption in sub-saharan Africa. *Journal of Policy Modeling*, 40(4), 647-662.
- Gözübüyük, A. Ş. (2001). *Yönetişel yargı*. Güncelleştirilmiş 14. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Graeff, P. & Mehlkop, G. (2003). The impact of economic freedom on corruption: Different patterns for rich and poor countries. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 605–620.
- Gray, C. W. & Kaufmann, D. (1998). Corruption and development. *Finance & Development*, 35(1), 7–10.
- Gujarati, D. (2003). *Basic econometrics*. New York: McGraw Hill, New Delhi.
- Gür, M. (2014). Yolsuzluk nedir? Yolsuzluk çeşitleri ve ülkeler arası yolsuzluk algılaması. *Mali Çözüm*, 24(124), 191-210.
- Güvel, E. ve Ata, A. (2009). Yolsuzluk olgusunun ortaya çıkmasında asimetrik bilginin rolü: Teorik bir bakış açısı. *Sosyoekonomi*, 9(9), 166-189.
- Gyimah-Brempong, K. & Camacho, S. M. (2006). Corruption, growth, and income distribution: Are there regional differences? *Economics of Governance*, 7(3), 245-269.
- Hakim ve Savcılar Kurulu (2021). Erişim Adresi: <https://www.hsk.gov.tr>. adresinden 26.05.2021 tarihinde alınmıştır.
- Hamidov, R. (2016). *Türk kamu yönetiminde yolsuzluklarla mücadele sürecinde örgütlenme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hasdemir, İ. (2006). *Sosyolojik bakış açısıyla yolsuzluk olgusu* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hines, J. (1995). *Forbidden payments: Foreign bribery and American Business after 1977*. National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper 5266.
- Hooper, V. & Suk-Joong K. (2007). The determinants of capital inflows: Does opacity of recipient country explain the flows?. *Economic Systems*, 31(1), 35-48.
- Hsiao, C. (2006). Panel data analysis – advantage and challenges. *IEPR Working Paper*, 6(49), 1-31.

- Huang, C. J. (2012). Corruption, economic growth, and income inequality: Evidence from ten countries in Asia. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 6(6), 1141–1145.
- Huntington, S.P. (1968), *Political order and changing societies*. New Haven: Yale University Press.
- Husted, B. W. (1999). Wealth, culture, and corruption. *Journal of International Business Studies*, 30(2), 339–359
- Ilıman, T. ve Tekeli, R. (2016). Dünya’da ve Türkiye’de yolsuzluk algısı. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 62-84.
- Jain, A. K. (2001). Corruption: A review. *Journal of Economic Surveys*, 15(1), 71– 121.
- Jakopi, A.P. (2010). E pluribus unum? The global anti-corruption agenda and its different international regimes. in S. Wolf and D. Schmidt-Pfister (Eds), *International Anti-corruption Regimes in Europa: Between Corruption, Integrational and Culture*, Konstanz, Germany: Nomos, (87-104).
- Jalles, J. T. (2011). The impact of democracy and corruption on the debt-growth relationship in developing countries. *Journal of Economic Development*, 36(4), 41-72.
- James B. K. & Paul H. R. (1979). Self-interest, ideology, and logrolling in congressional voting. *The Journal of Law & Economics*, 22(2), 365-384.
- Jeremy P. (2000). *Confronting corruption: The elements of national integrity system*. Transparency International Source Book, TI, Germany.
- Johnston, M. (1998). *Fighting systemic corruption: Social foundations for institute reform*. (Ed), Robinson, M. Corruption and Development. Frank Cass Publishe, London.
- Kabir Hassan, M., Maroney, N. C., Monir El-Sady, H. & Telfah, A. (2003). Country risk and stock market volatility, predictability, and diversification in the Middle East and Africa. *Economic Systems, Elsevier*, 27(1), 63-82.
- Karagöz, K. ve Karagöz, M. (2010). Yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları: Türkiye için ampirik bir analiz. *Sayıştay Dergisi*, 76, 5–22.

- Karakas M. ve Cak M. (2007). Yolsuzlukla mücadelede uluslararası kuruluşların rolü. *Maliye Dergisi*, 153, 74 – 101.
- Karakas, M. (2007). Yolsuzluğun nedenleri, etkileri ve yolsuzlukla mücadelede alternatif bir yaklaşım olarak yönetim. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 50, 43–66.
- Karluk, S. R. ve Ünal, U. (2017). *Türkiye ekonomisinde yoksulluk, yolsuzluk ve gelir dağılımı ilişkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kayalıdere, G. ve Özcan, P. M. (2014). Bütçe saydamlığı ve ekonomik özgürlüğün yolsuzluk üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 219–234.
- Kayrak, M. (2006). Yolsuzlukla mücadelede uluslararası örgütler. *Sosyoekonomi*, 4(4), 86-108.
- Kennedy, P. (2006). *Ekonometri kılavuzu*. (Çev. Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıkgöz), 5. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Key, V. O. (1994). Politikada yolsuzluk teknikleri. *Politik Yozlaşma ve Rant Kollama*, 15-24. (Edit: Eker, A. Aktan, C. C.; Çev: Arıkan, Z.) Ankara: Takav Matbaası.
- Khan, M. ve Özsemerci, K. (2009). Yolsuzlukla mücadelede denetimin rolü. *Sayıştay Dergisi*, 72, 85-116.
- Khandker, A. (2015). The effect of economic freedom on corruption: The case of South Asian countries. *International Journal Economics and Business Research*, 9(4), 403–414.
- Kılınç, K. ve Urhan, Y. (2012). *Şeffaf ve hesap verebilir kamu yönetimi sempozyumu*. Ankara: TBMM Yayınları.
- Klareven, J. V. (1994). Yolsuzluk kavramı. (Çev. Aytaç Eker), Edit: A. Eker ve Coşkun Can Aktan, *Politik Yozlaşma ve Rant Kollama*, Ankara.
- Klaveren, J. V. (1989). The concept of corruption in. A. J. Heidenheimer, M. Johnston and V. T. Le Vine, *Political Corruption: A Handbook*. New Brunswick.
- Koca, M. (2016). İrtikap suçu. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(6), 247-279.

- Konat, G. ve Arslan, A. (2020). Yolsuzluğun ekonomik büyümeye olan etkileri: Ekonometrik bir analiz. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(28), 1452-1479.
- Korkmaz, E., Erkal, M. E., Minibaş, T., Baloğlu, T., Yılmaz, B. E. ve Çak, M. (2001). *Türkiye’de yolsuzluğun sosyoekonomik nedenleri etkileri ve çözüm önerileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Korkmaz, K. (2009). Takdir yetkisinin disiplin hukukunda kullanımı ve yargısal denetimi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 241-252.
- Koyuncu, J. Y. ve Ünver, M. (2016). The impact of poverty on corruption. *Journal of Economics Library*, 3(4), 632–642.
- Kurtzman, J. & Yago, G. (2001). *The opacity index 200*. Pricewaterhouse Coopers, January.
- Kutlar, A. (2005). *Uygulamalı ekonometri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Künü, S. (2018). Türkiye’de yolsuzluk ve gelir dağılımı arasındaki ilişki. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 283-298.
- Küresel yolsuzluk barometresi sonuçları*, (2010). Erişim Adresi: http://www.seffaflik.org/Y_Dosyalar/DOSYA/CDD_Kuresel_Yolsuzluk_Barometresi_Basin_Ozeti.pdf. Adresinden 28.06.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Leff, N. H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *American Behavioral Scientist*, 8(3), 8–14.
- Mathur, A. & Singh, K. (2013). Foreign direct investment, corruption and democracy. *Applied Economics*, 45(8), 991-1002.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.
- Mauro, P. (1997). *Why worry about corruption?*. Economic Issues No. 6. Washington, DC. International Monetary Fund
- Mauro, P. (1998). Corruption and the composition of government expenditure. *Journal of Public Economics*, 69(2), 263–279.

- Maviş, V. (2016). Dolandırıcılık suçunun hile unsuruna ilişkin sorunlar. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(3), 597-626.
- Mbaku, J. M. (1996). Bureaucratic corruption in Africa: The futility of cleanups. *Cato Journal*, 16(1), 99-118.
- Meier, K. J. & Holbrook, T. M. (1992). I seen my opportunities and I took em: Political corruption in the American states. *The Journal of Politics*, 54(1), 135–155.
- Meriç, M. (2004). Yolsuzluk nedenleri ve önlemeye yönelik çalışmalar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 72-86.
- Morgan, A.L. (1998). *Corruption: Causes, consequences and implications*. Asia Foundation Working Series, No:9.
- Mumcu, A. (2005). *Tarih içindeki genel gelişimiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde rüşvet: Özellikle yargıda rüşvet*. Üçüncü Basım, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Myint, U. (2000), Corruption: Causes, consequences and cures. *Asia Pasific Development Journal*, 7(2), 33-58.
- Negin, V. (2010). *Effects of corruption on poverty and economic growth*. University Putra Malaysia.
- Negin, V., Abd Rashid, Z. & Nikopour, H. (2010). *The causal relationship between corruption and poverty: A panel data analysis*. MPRA Paper No. 2487, University Library of Munich, Germany.
- Nye, J.S. (1967), Coruption and political development: A cost benefit analysis. *American Political Science Review*, 61(2), 417-427.
- N'zue, F. & N'Guessan, C. F. (2006). *The causality between corruption, poverty and growth: A panel data analysis*. Working Paper Series, Les Cahiers du Siser.
- Ofosu-Amaah, W. Paati Soopramanien, R. & Uprety, K. (1999). *Combating corruption*. Washington, D.C., The World Bank.
- OLAF, *European commission*. (2021). Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/default/files/docs/body/rep_olaf_2007_en.pdf. adresinden 22.06.2021 tarihinde erişilmiştir.

- Öcal, N. (2008). *Neo-liberal birikim modellerinde yolsuzluk ekonomisi: Türkiye örneği* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Özbaran, H. (2003). Yolsuzluk ve bu alanda mücadele eden uluslararası örgütler ve birimler. *Sayıştay Dergisi*, 50(14), 17-34.
- Özcan, B. (2013). OECD ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik belirleyenleri: Panel veri analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(2), 253-282.
- Özçelik, Ö. ve Özcan, E. (2006) *Kayıt dışı ekonominin nedenleri, etkileri, ölçümü ve Türkiye örneği, yolsuzluk nedenleri, etkileri, çözüm yolları*. Süleyman, Aydın (Ed.), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özçelik, Ö., Odabaşı, Y. ve Önder, H. (2010). Üçüncü dünya ülkelerinin yolsuzluk düzeylerini açıklamakta CPIA endeksi değişkenlerinin kullanılması. *Maliye Dergisi*, 1(159), 432 - 444.
- Özekicioğlu, S. (2018). Yüksek denetimin tarihsel geçmişi ve Avrupa Birliği'nde yüksek denetim. *Journal of Economic Policy Researches*, 5(1), 73-86.
- Özkan, G. (2004). *Demokratik yönetimin birinci adımı: Bilgi edinme hakkı*. Ankara: Türkiye Kamu-Sen. Yayınları.
- Özsemerci, K. (2003). *Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar, nedenleri, zararları ve çözüm önerileri*. Ankara: T.C. Sayıştay Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi.
- Öztürk, K. N. (2001). Yolsuzlukla mücadelede İtalya'dan ders alınabilir mi?. *Amme İdaresi Dergisi*, 34(1), 2-8.
- Paldam, M. (2002). The cross-country pattern of corruption: Economics, culture and the seesaw dynamics. *European Journal of Political Economy*, 18(2), 215-240.
- Park, H. (2003). Determinants of corruption: A cross-national analysis. *The Multinational Business Review*, 11(2), 29-48.
- Pazarlıoğlu, M. V. (2001). 1980-1990 döneminde Türkiye'de iç göç üzerine ekonometrik model çalışması, *Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, Adana.
- Pazarlıoğlu, M. V. ve Gürler, Ö. K. (2007). Telekomünikasyon yatırımları ve ekonomik büyüme: Panel veri yaklaşımı. *Finans Politik Ekonomik Yorumlar*, 44(508), 35-43.

- Pedersen, K. H. & Johannsen, L. (2005). Corruption: Commonality, causes & consequences: Comparing 15 ex-communist countries. *Paper prepared for the 13th NISPAcee Annual Conference*, Russia: Moscow.
- Pellegrini, L. & Gerlagh, R. (2008). Causes of corruption: A survey of cross-country analyses and extended results. *Econ Gov*, 9(3), 245–263.
- Pillai N. V. (2016). *Panel data analysis with stata part I fixed effects and random effects models*. MPRA Paper: 76869, University Library of Munich, Germany.
- Pope, J. (2000). *TI source book: Confronting corruption: The elements of national integrity system*. Transparency International.
- Poveda Jover, J. (2018). Corruption, auditing and camaleonismo politico during the primo de rivera's dictatorship in alicante. *Revista Historia Autonoma*, 13, 125-143.
- Rose-Ackerman, S. & Palifka, B. J. (2016). *Corruption and government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes. Consequences and Reform*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sali, A. S. ve Ünal, M. (1997). Yolsuzluk analizi ve yolsuzluklarla mücadelede alınması gerekli önlemler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 13, 643-654.
- Sandholtz, W. & Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: Economic structure, democracy, and trade. *International Studies Quarterly*, 44(1), 31–50.
- Savaşan, F., Yardımcıoğlu, F. ve Demir, İ. (2016). Türkiye’de kayıtdışı ekonomi: Zaman serisi ve panel veri MIMIC tahminleri. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 161-200.
- Shera, A. & Grabova, P. (2014). Corruption impact on Economic Growth: An empirical analysis. *Journal of Economic Development, Management, IT, Finance, and Marketing*, 6(2), 57.
- Shleifer, A. & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.
- Sofuoğlu, E., Kızılkaya, O. ve Ay, A. (2017). Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki : Yeni sanayileşmiş ülkeler için panel veri analizi. *International Conference*

on *Eurasian Economies*, 5-7 Ekim 2017, (Kırgızistan–Türkiye Manas Üniversitesi, 2017): 476–483.

Soyaltın Colella, D. (2020). Uluslararası ve bölgesel yolsuzlukla mücadele rejimlerinde yaptırım ve sosyal baskı: Karşılaştırmalı bir analiz. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(1), 61-77,

Stapenhurs, R. (2000). *The media 's role in curbing corruption*. World Bank Institute.

Stock, J. H. & Watson, M. W. (2011). *Introduction to econometrics*. Boston.

Şahbaz, A., Koç, A. ve Ata, A. Y. (2013). Yolsuzluk ve kamu borcu ilişkisi: AB ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 13(26), 205-219.

Şahin, B. (2010). Karapara ve karaparanın aklanmasına ilişkin ulusal-uluslararası düzenlemeler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 152–173.

Şahin, M. (2005). Küreselleşme kaynaklı yoksulluk ve yolsuzluk. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 25, 124–134.

Şeker, M. (2008). Kamu ekonomisi açısından rüşvet. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 50, 87-104.

T.C. Cumhurbaşkanlığı mevzuat bilgi sistemi (2021). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr> adresinden 18.05.2021 tarihinde erişilmiştir.

Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, consequences, scope and cures. *Ibamf Staff Papers*, 45(4), 559–594.

Tarhan, R. B., vd. (2006). *Bir olgu olarak yolsuzluk: nedenler, etkiler, çözüm önerileri*. (2.bs.). Ankara: Matsa Basımevi.

Taşar, M. O. (1999). Rant kollama ve ekonomik kalkınma. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1-2), 349-378.

Tatoğlu, F. Y. (2018a). *Panel zaman serileri analizi: Stata uygulamalı*. (2.bs.). İstanbul: Beta Yayınları.

TBMM. (2003). *Yolsuzlukların nedenlerinin, sosyal ve ekonomik boyutlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması komisyonu kurulmasına ilişkin karar*. Resmi Gazete ile Yayımlı 9.1.2003, 24.

- TCK, Madde: 247. Erişim Adresi: <https://www.tckmadde.com>. adresinden 12.05. 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Tekeli, İ. ve Saylan, G. (1974). Rüşvet kuramı. *Amme İdaresi Dergisi*, 7(3), 92-113.
- TEPAV. (2006). *Yolsuzlukla mücadele, TBMM raporu bir olgu olarak yolsuzluk: Nedenler, etkiler, çözüm önerileri*. (2. baskı), Ankara: TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-1.
- The Haritage Foundation (2021). *Index of economic freedom*. Erişim Adresi: <https://www.heritage.org/>. adresinden 22.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Topal, M. H. ve Keyifli, N. (2016). Yolsuzluk ve kamu borçları: OECD ülkeleri için ampirik bir kanıt. 2. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi*, 12-14 Ekim, Bilecik-Türkiye.
- Topal, M. H. ve Ünver, M. (2016). Yolsuzluğun belirleyicileri: Kırılgan ekonomiler için panel eş-bütünleşme analizi. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 2(2), 58–68.
- Tosun, U. (2001). Yolsuzluk olgusuna yönelik yapılan ampirik çalışmalar üzerine notlar. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 97-122.
- Tosun, U. (2003). Yolsuzluğun nedenleri üzerine ampirik bir çalışma. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 3(5), 125–146.
- Transparency International (2021). *Corruption perceptions index*. Erişim Adresi: <https://www.transparency.org/en/what-we-do>. 23.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Transparency International (2021). *Corruption perceptions index*. Erişim Adresi: <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> adresinden 28. 07. 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A Cross-national study. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399–457.
- Türkiye Bankalar Birliği (2016). Erişim Adresi: www.tbb.org.tr. adresinden 07.06.2021 tarihinde erişilmiştir.
- TÜSİAD (2005a). (2017) Devlette Etikten Etik Devlete. *Kamu Yönetiminde Etik*, 2(1).
- Uğur, H. (2012) . Türkiye'nin yolsuzlukla mücadele enstrümanları. *TBB Dergisi*, 98, 302-344.

- Uluslararası Şeffaflık Derneği* (2020). Erişim Adresi: <https://www.seffaflik.org/cpi2020/> adresinden 12.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği* (2021). Erişim Adresi: http://www.seffaflik.org/Y_Dosyalar/DOSYA/CDD_2010Kuresel_Yolsuzluk_Barometres_Basin_Ozeti.pdf, adresinden 02.08.2021 tarihinde erişilmiştir.
- UNODC, *United nations office on drugs and crime* (2017). Erişim Adresi: tarihinde https://www.unodc.org/documents/AnnualReport/Annual-Report_2017.pdf adresinden 10.06.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uysal, Ö. (2011). Yolsuzluğun ölçülmesi sorunu ve opasite endeksi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 48(555), 21-33.
- Uzun, Y. (2019). Yüksek denetim kurumlarının etik dışı davranışla mücadele uygulamaları. *Sayıştay Dergisi*, 30(115), 7-36.
- Van Rijckeghem C. & Weder, B. (1997). *Corruption and the rate of temptation: Do low wages in civil service cause corruption*. International Monetary Fund Working Paper: 73.
- Verbeek, M. (2004). *A Guide to modern econometrics*. 2nd Edition, Erasmus University Rotterdam.
- Wolf, S. (2010). Assessing eastern Europe's anti-corruption performance : Views from the council of Europe, OECD, and transparency international. *Global Crime*, 11(2), 99-121.
- Wolf, T. & Gürgen. E. (2000). *Improving governance and fighting corruption in the baltic and cic countries: The role of the Imf*. International Monetary Fund.
- World Bank (1997). *Helping countries combat corruption: The role of the world bank. poverty reduction and economic management*. Erişim Adresi: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corrptn.pdf>. adresinden 17.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- World Economic Forum (WEF), (2007). *Global competitiveness Report 2006-2007*. Oxford University Press, Oxford.

- Yakışık, H. ve Çetin, A. (2014). Yolsuzlukların sosyoekonomik belirleyicileri: Yatay kesit veri analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(3), 205–224.
- Yazıcı R., Varsak. S. ve Yazıcı. A. (2020). Asimetrik bilgi sorununun çözümünde bağımsız denetimin önemi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2):136-146.
- Yazıcı, S. (2018). Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısı: bir alan araştırması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 295-317.
- Yeşilyurt, K. (2016). Yolsuzluk algılama indeksi: Türkiye ve ülkeler genel analizi. *Denetışim*, 11, 64-68.
- Yılmaz, Ö., Akıncı, M. ve Erkal, G. (2015). Ekonomik özgürlükler ve yolsuzluk ilişkisi: Türkiye için bir zaman serisi analizi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 144–165.
- Yürekli, Ö. (2017). Türk kamu yönetiminde yolsuzluğun analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(4), 236-267.

DİZİN

-A-

Adalet, xiv, 5, 9
 Asimetrik Bilgi Problemi, 40
 Avrupa Birliği, 58
 Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı, 60
 Avrupa Konseyi, 62

-B-

Barometre, 35
 Birleşmiş Milletler, 53
 Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü, xiv, 5, 9
 Bürokratik, 6, 8, 22, 24, 69
 Büyüme, 1, 69, 70, 71, 72, 73, 79

-C-

Corruption, vi, 5, 7, 8, 91, 93, 98, 99

-Ç-

Çıkar, 6, 7, 10, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25

-D-

Denetçi, 42
 Denetim Yetersizliği, 41
 Devlet Müdahaleleri, 18
 Dünya Bankası, 8, 55
 Dünya Ekonomik Forumu, 36

-E-

Ekonometrik Model, 73
 Ekonomik, 2, 5, 7, 8, 9, 14, 17, 23, 24, 26, 69, 71, 72, 73, 79, 84, 86
 Ekonomik Özgürlük, 69, 71, 79
 Ekonomik Özgürlük Endeksi, 78

-G-

Gelir Dağılımı, 45
 Gini Katsayısı, 78

Global Rekabet Endeksi, 36

-H-

Heritage Vakfı, 79
 Hizmet Kayırmacılığı, 15
 Hükümet Harcamaları, v, 78

-I-

ICRG Yolsuzluk Endeksi, 37
 IMF, Xiii, 8, 56

-İ-

İrtikap, 10, 12

-K-

Kamu Ekonomisi, 43
 Kamu Kesimi, 6, 70
 Kanun Dışı, 16
 Kara Para, 16, 17
 Kayırmacılık, 5, 10, 13, 14, 15, 16, 25
 Kayıt Dışı Ekonomi, 48
 Keyfi Takdir Yetkisi, 51
 Küresel Yolsuzluk Barometresi, 34

-L-

Liyakat, 53
 Lobicilik, 10, 19

-M-

Menfaat, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 15, 20, 21, 25
 Menfaatler, 26
 Mücadele, 6, 86
 Müfettiş, 42

-N-

Nüfus, 69

-O-

OLAF, 59
 Oy Ticareti, 10, 19

-Ö-

Özel Kazanımlar, 7

-P-

Panel Doğrusal Regresyon, 75

Panel Veri Analizi, 73

Payda, 1

Politik Risk, 37

-R-

Rant Kollama, 10, 17, 18

Regresyon, 75, 76, 77

Rüşvet, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 22, 23, 24, 25

Rüşvet Verenler Endeksi, 35

-S-

Sabit Etkiler Modeli, 77

Saydam Olmama, 38

Sayıştay, 60

Sermaye Piyasası Kanunu, xiv, 20

Siyasal Kayırmacılık, 15

Siyasi, 6, 8, 14, 15, 19, 23, 24

Sosyal, 7, 8, 14, 15, 17, 23, 73

-Ş-

Şeffaflık, 9, 79

-T-

Tesadüfi Etkiler, 77

Tesadüfi Etkili Modeller, 77

Toplam Dış Borç Stoğu, 78

-U-

Uluslararası Saydamlık Örgütü, 8

Uluslararası Ticaret Odası, 64

Uluslararası Yüksek Denetim

Kurumları Örgütü, xiii, 66

-Ü-

Ücret, 5, 70

Ücretler, 43

-V-

Varyans, 73

Veri Seti, 78

Vurgunculuk, 10

-W-

World Development Indicators, 78

-Y-

Yasa Dışı, 1

Yatay Kesit, 74, 76

Yatırımlar, 46

Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu, 63

Yolsuzluk, v, 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 69, 70, 71, 72, 73, 78, 79, 84, 89, 90, 94, 99

Yönetişim, 9, 94

-Z-

Zimmet, 13

